

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Veřejná knihovna a výchova dětského
čtenáře mladšího školního věku

Diplomová práce

Autorka práce: Martina Bílková

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Jaroslav Toman, CSc.

České Budějovice 2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

18. dubna 2011

.....
Martina Bílková

Poděkování

Děkuji panu doc. PaedDr. Jaroslavu Tomanovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a poskytování materiálů při psaní této diplomové práce. Děkuji paní Blance Auterské za spolupráci a pomoc během rozhovoru a děkuji také učitelům, kteří mi pomohli s výzkumem.

Anotace

Cílem naší diplomové práce je zjišťování podílu veřejných knihoven na výchově dětského čtenáře mladšího školního věku, možnosti a intenzita spolupráce se školami, rodinami a jinými institucemi. V teoretické části jsme se zaměřili na význam a roli veřejné knihovny, etapy dětského čtenářství se zaměřením na čtenáře mladšího školního věku, jeho čtenářskou vyspělost, preferované žánry a faktory, které jeho čtenářství ovlivňují. Také jsme mapovali současné možnosti knihoven ohledně pořádání celostátních knihovnických projektů i akcí regionálního charakteru. V praktické části jsme se zaměřili na historii a současnost Šmidingerovy knihovny ve Strakonících. Pomocí dotazníkového šetření a diskuse jsme zjišťovali návštěvnost knihovny a spokojenost dětí se strakonickou knihovnou. Na závěr naší práce jsme zařadili rozhovor s knihovnicí dětského oddělení Šmidingerovy knihovny ve Strakonících.

Abstract

The aim of our diploma thesis is the foundation of participation of the public libraries in an younger pupilage's education. The next aim are the possibilities and intensity of the co-operation with schools, families and other institutions. In the theoretical part we dealt with the meaning and role of the public library, stages of the pupil's reading with the target of the younger pupils, their reading capacity, preferred genres and factors that have an influence on the reader. We also charted the current possibilities of the libraries as to organization of the regional library projects and actions. In the practical part we dealt with the history and present of the Šmidinger library in Strakonice. Thanks to the questionnaire and discussions we determined the attendance of the library and children's satisfaction with the library in Strakonice. At the end of our thesis we placed the interview with the library worker who works in the children's ward of the library in Strakonice.

Obsah

Úvod	7
1 Role a význam veřejné knihovny.....	9
2 Dětský čtenář	14
2.1 Kategorizace dětských čtenářů	16
2.1.1 Předškolní věk	17
2.1.2 Mladší školní věk	18
2.1.3 Starší školní věk a dospívající mládež.....	22
2.2 Žánry pro děti.....	23
2.3 Výběr žánru	25
2.4 Rozhodující podněty dětského čtenářství.....	28
2.4.1 Význam rodiny.....	29
2.4.2 Význam školy.....	31
2.4.3 Vliv médií.....	32
2.4.4 Vliv knihovny	33
3 Projekty knihoven a doprovodné programy pro děti	34
3.1 Noc s Andersenem	34
3.2 Už jsem čtenář – Knížka pro prvňáčka	36
3.3 Březen, měsíc čtenářů.....	36
3.4 Týden knihoven	37
3.5 Kamarádka knihovna.....	38
3.6 Den pro dětskou knihu.....	40
3.7 Magnesia Litera	41
3.8 Anketa SUK – Čteme všichni	42
3.9 Zlatá stuha.....	43
3.10 Internetové projekty na podporu čtenářství	44
3.10.1 Celé Česko čte dětem	44
3.10.2 Rosteme s knihou.....	45
3.10.3 Libary 2.0.....	46
3.11 Ostatní subjekty podporující četbu	47
4 Šmidingerova knihovna ve Strakonících	50
4.1 Historie Šmidingerovy knihovny ve Strakonících	50

4.2 Význam a funkce Šmidingerovy knihovny v současnosti	51
4.3 Výzkumná část	52
4.4 Dotazníkové šetření	54
4.4.1 První otázka: Navštěvuješ knihovnu?.....	54
4.4.2 Druhá otázka: Kdo Tě přivedl k nápadu navštěvovat knihovnu?	56
4.4.3 Třetí otázka: Jak často navštěvuješ knihovnu?	57
4.4.4. Čtvrtá otázka: Kolik času trávíš v knihovně?	58
4.4.5 Pátá otázka: Jaký žánr si nejčastěji půjčuješ?	60
4.4.6 Šestá otázka: Co Tě v knihovně nejvíc baví?	62
4.4.7 Sedmá otázka: Zúčastnil/a ses někdy programu, který knihovna připravuje? (Např. beseda, předčítání apod.)	63
4.4.8 Osmá otázka: Z jakého důvodu ses tohoto programu zúčastnil?	65
4.4.9 Devátá otázka: Líbil se ti připravený program?.....	66
4.4.10 Desátá otázka: Změnil/a bys něco v knihovně?	67
4.5 Diskuse	69
4.6 Metoda slovních asociací	71
4.7 Rozhovor	73
Závěr.....	76
Seznam použité literatury	78
Seznam příloh.....	82

Úvod

Veřejné knihovny jsou důležitou součástí vývoje dětí mladšího školního věku, neboť čtení výrazně přispívá k utváření osobnosti dítěte. Přesto se často jejich význam neprávem opomíná. Proto jsem se rozhodla, že se budu tímto tématem hlouběji zabývat. Naším cílem bude zjistit podíl knihoven na výchově dětského čtenáře mladšího školního věku a intenzitu spolupráce knihoven se školami, představit aktivity knihoven a naznačit možnosti jejich využití, prozkoumat nové technologie a jejich efektivitu, případně navrhnout nová řešení v různých situacích. Naše výzkumy by měly nastínit současnou situaci nejen knihovníkům, ale i dětem, učitelům a rodičům. Právě rodiče hrají důležitou roli při primárním setkání dítěte s knihou.

Nedílnou součástí dnešní doby jsou moderní technologie, především televize, počítač a internet. Jistě jsou to prostředky prospěšné, dá se však spekulovat o tom, zda jsou pro děti mladšího školního věku ve větší míře vhodné. Často potlačují tradiční hodnotu knihy. Dítě si zvykne na povrchní přísun informací, u kterého nemusí vynakládat téměř žádné úsilí. Při své praxi na základní škole jsem zjistila, jaký problém dělá žákům nalezení zadané informace v textu a její následné zpracování. Práci s textem a orientaci v něm je třeba trénovat, protože ji potřebujeme v každodenních situacích. Těžko si žák dovede vybrat z textu to zásadní a důležité, pokud nemá šanci to vyzkoušet. A televize mu tu šanci opravdu nedá.

Čím více budou veřejné knihovny spolupracovat se školami, tím lépe. Každé dítě nemá to štěstí žít ve fungující a milující rodině, která ho od raného dětství učí hodnotám a plně se mu věnuje. Takovéto děti se setkají s knihou často až v základní škole. Pokud by knihovny nespolečně spolupracovaly se školami, některé děti by neměly šanci objevit kouzlo knihy, možnost uniknout na chvíli z reality a zažít pocit rovnosti – veřejnou knihovnu může využívat každý, kdo ji využívat chce.

Naše práce má dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část zahrnuje poznatky získané z odborné literatury týkající se především významu veřejných knihoven, jejich atraktivitu, otázky moderních technologií v knihovnách, rozhodujících podnětů dětského čtenářství a projektů knihoven pro školy i pro veřejnost. V praktické části se zabýváme zejména výzkumem, který byl prováděn formou dotazníků. Cílem šetření bylo zjistit, zda a v jaké míře děti navštěvují knihovnu, jaké pro to mají důvody, jaké

preferují žánry a zda jsou s knihovnou spokojené. Pro lepší přehlednost jsme zařadili do přílohy části naší práce grafy. Naší snahou bylo oslovit co největší počet respondentů mladšího školního věku nejen v základních školách, ale také přímo v knihovně a v zájmových kroužcích. Pro lepší vysvětlení získaných informací z dotazníku jsme uspořádali diskusi se žáky ŽŠ Povážská ve Strakonících a použili metodu slovních asociací. Na závěr naší práce jsme zařadili rozhovor s knihovnicí dětského oddělení strakonické knihovny. Získali jsme tak jiný pohled na problematiku dětského čtenářství doplněný o jedinečné zážitky z praxe.

K podrobnějšímu zkoumání jsem si vybrala Šmidingerovu knihovnu ve Strakonících, která se nachází v místě mého bydliště. Tato knihovna má bohatou historii, mnoho let praxe a může se chlubit velmi zajímavými programy pro děti a mládež. Spolupracuje s více než deseti školami v Jihočeském kraji. Tuto knihovnu jsem začala navštěvovat se vstupem na základní školu a navštěvuji ji dodnes. Mnoho věcí se od té doby změnilo, většinou k lepšímu. Právě to pro mě bylo impulzem a výzvou pro zpracování této práce. Málokdo dokáže ocenit práci knihoven a knihovníků i přesto, že často pracují nad rámec svých kompetencí. Čtenář mladšího školního věku často tápe a hledá sám sebe. Rada a pozitivní přístup knihovníků mu může v objevování pomoci nebo ho nasměrovat jinou, lepší cestou.

1 Role a význam veřejné knihovny

Knihovna je institucí, jejíž primární úlohou je půjčování knih. Knihy nejsou levnou záležitost, a proto si jejich nákup, zvláště dnes, v době finanční krize, leckdo rozmyslí. Knihovna je tedy vhodnou alternativou, která umožní vzdělávání dospělým i dětem. Není však jen místem, kam se chodí pro informace, ale má také další, neméně důležitá poslání. Mimo již zmiňované vzdělávání mezi ně patří také výchova a socializace. Setkávají se zde lidé různého věku a sociálního postavení, kteří by se nesešli, kdyby neměli společný zájem. Knihovna učí děti rozhodnosti při výběru knihy. Pomáhá jim třídit vědomosti a učí je, jak zacházet s informacemi novými. Seznamuje čtenáře s možnostmi vyhledávání těchto informací, ať už v knižní, nebo online podobě. Nabízí dětem vhodný volnočasový program. Knihovna umožňuje společné trávení času, její programy a akce lze nabídnout místo rodinných návštěv nákupních center a jiných pokleslých aktivit. Tyto projekty však kladou na knihovnu vysoké nároky z hlediska příprav, atraktivity, času a především financí.

V knihovně dochází k utváření osobnosti dítěte. Proto jsou důležité okolní aspekty, jako prostředí, lidé a atmosféra. Dítě do knihovny přichází za nějakým účelem a je od něj očekáván určitý stupeň samostatnosti, jelikož se o sebe musí umět postarat. Nikdy však není necháno na pospas osudu a bezradnosti, vždy jsou nápomocné pracovnice knihovny. Pro dítě nesamostatné však může být obtížné zeptat se na potřebné informace, ale kladným přátelským postojem k dítěti může knihovna odbourat i tento stres. Knihovna nabízí neutrální půdu fungující jako smírčí území. Doplňuje výchovný proces, který však musí mít základ v rodině. Dítě se učí pravidlům chodu knihovny, slušného chování a toleranci k druhým. Na půdě knihovny může navázat nová přátelství nebo prohloubit přátelství stávající, seznámit se s internetem, orientovat se, zbavit se strachu, zažít úspěch a vzdělávat se v mnoha oborech.¹

Ač to tak na první pohled nevypadá, je práce knihovníků a knihovnic složitá. Ke správnému vykonávání svého povolání potřebují nejen dostatečně široký záběr znalostí o knihách, ale i psychologii. Podle metodické příručky Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích² musí pracovníci knihovny pečovat o různé věkové skupiny

¹ JOZÍFKOVÁ, B., Role veřejných knihoven v tvorbě prorodinného klimatu – 1. *Čtenář*, 2008, roč. 60, č. 5, s. 150-153

² VONDRŮ, M., *Knihovnicko-informatická výchova*. Č. Budějovice: Státní vědecká knihovna, 1989, s. 7-27

děti odlišným způsobem. Seznamují je s novými informacemi, často ve spolupráci se školou. Děti předškolního věku učí, jak zacházet s knihou, jakým způsobem si mohou vybrat knihu, jak se stanou čtenářem a především co knihovna je a k čemu slouží. Jako nečtenáři si osvojují nové pojmy, např. kniha, knihovna, knihovnice, čtenář nebo čtenářský průkaz. V době, kdy se děti stanou čtenáři, potřebují znát další nové informace. Učí se spojovat jméno autora s názvem knihy, umět si najít knihu samostatně, utvářejí si ke knize správný vztah. Rozšiřují si slovní zásobu o slova jako spisovatel, ilustrátor nebo encyklopedie. Děti třetího a čtvrtého ročníku základní školy se seznamují podrobně s fondem knihovny, vyhledáváním knih, učí se chápat knihy a časopisy jako informační prameny pro vlastní zájmovou činnost a znají již téměř celý chod knihovny. Pracovníci knihovny by se měli vždy snažit o maximální názornost a vstřícnost. V dnešní době plné moderních technologií jsou nedílnou součástí knihoven také počítače plné nejrůznějších programů. Postupně zaniká ruční vyhledávání knih a nahrazují je online katalogy. Děti se tedy učí pracovat s počítačem jako se svým pomocníkem. Dnešní generace malých čtenářů se s počítači setkává od útlého dětství, dokonce jsou jimi téměř obklopeni, proto je jejich postoj k moderním technologiím veskrze kladný.

Každý člověk musí neustále zaujímat stanovisko k nějakým jevům a faktům. Musí proto neustále získávat informace, aby mohl formovat svůj názor a srovnávat. V tomto směru dítěti knihovny velmi pomáhají. Zpřístupněním literárních a kulturních hodnot napomáhají utvořit vztah dítěte k uměleckému dílu i k celé sociální realitě. Veřejné knihovny jsou nástrojem k rozvoji estetické výchovy a budování estetických vztahů. Jsou přístupné všem a stírají rozdíly mezi jednotlivými vrstvami společnosti. V dnešní době, kdy vládne světem televize a internet má velký společenský význam pouhá existence knihovny. Oproti moderním technologiím, kdy je dítě pasivním účastníkem děje, nabízí četba kulturní hodnotu aktivní, která vyžaduje namáhavější formu recepce.³

Mnoho rodičů si často neuvědomuje vliv knihy a prostředí knihovny na dítě. Přesto je význam knihoven zcela zřejmý. Dítě nemusí být vášnivý čtenář a nosit si knihy domů ve velkém, může jen strávit čas v příjemném prostředí mezi svými vrstevníky. Knihovna nabízí mnoho dalších služeb a aktivit, nejen půjčování knih domů. Děti se mohou zapojit do soutěží, kvízů a jiných aktivit, strávit čas v čítárně, kde si mohou

³ ŽELEZNÁ, M., *Práce s krásnou literaturou a estetická výchova ve veřejných knihovnách*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1983, s. 25

například jen knihy prohlížet, navštívit hudební oddělení nebo vyzkoušet internet. Učí se tak mít ke knihám vztah a úctu, respektovat pravidla jiného prostředí, než je škola a rodina.

Knihovnu a její návštěvnost ovlivňuje mnoho různorodých faktorů. Jedním z nich je například i umístění knihovny. Pro návštěvníky je velmi důležitá hlavně dostupnost, klidná lokalita a atmosféra budovy. Především dětsí čtenáři se často zaměřují na vizuální podobu knihovny. Tráví zde část svého volného času, a pokud se cítí příjemně, chtějí se do knihovny vracet. V knihovně by se mělo vyskytovat několik zón – jednak zóna čtenářská, tichá a oddělená od zbytku knihovny, a zóny ostatní, kde naopak přílišné ticho vnáší zvláštní tíživou atmosféru a děti se bojí společně komunikovat, aby ticho neporušily nebo je spolunávštěvníci neslyšeli.

Podle Zlaty Houškové z Národní knihovny ČR v Praze je atraktivita prostoru pro čtenáře velmi důležitým měřítkem. Spousta českých knihoven pro děti se vyznačuje určitým nepohodlím a nedotažeností detailů interiéru v souladu se čtenářem – např. zbytečně vysoké regály, úzké uličky, špatné proporce stolů a židlí, povinné odkládání oděvů, nedostatek barev apod. Dětsí čtenáři potřebují „rozlet“, odvážnější řešení prostoru, různá „tajná zákoutí“ a pozitivní barvy.

Dalším českým nešvarem je nedotknutelnost objektů. Děti vnímají celým tělem, potřebují si osahat všechno kolem sebe a nechtějí slyšet pouze zákazy, které mohou mít za následek negativní emoce. Knihovna by však měla být pozitivní, přátelská a neustále v pohybu, pokud si chce zachovat náročné dětské čtenáře⁴. To, že prostředí knihovny děti ovlivňuje, potvrdily i názory dětí v časopisu Čtenář: *„Knihovna by měla být ve vesele barevném domě s květinovou zahrádkou, aby když se na ni někdo podívá si řekl: To je ale pěkná knihovna, to je ozdoba tohoto města...“*⁵ Další názory se týkaly například domácí atmosféry nebo příjemného personálu. To vše je důležité, protože dítě vnímá okolí všemi smysly a důkladněji než člověk dospělý.

Aby knihovna plnila správně svůj účel, musel být vnesen do knihovnictví určitý systém. *„Základ systému veřejných knihoven ve smyslu knihovního zákona je tvořen krajskými systémy veřejných knihoven, za jejichž ustavení a koordinaci nesou odpovědnost krajské knihovny. Základ krajských systémů veřejných knihoven byl*

⁴ ODUTOVÁ, B., Inflow.cz [online] 2008. [cit. 11-02-16]. Zpráva ze semináře „Dětský uživatel a knihovna pro něj“. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/zprava-ze-seminare-quotdetsky-uzivatel-knihovna-pro-nejquot-0>

⁵ (Ne) čtou, (ne) čtou, (ne) čtou – jdou tou cestou klikatou. Čtenář, 1998. Roč. 50, č. 12, s. 362

*položen vládním programem podpory výkonu regionálních funkcí, který úspěšně započal spolupráci krajských a velkých profesionálních knihoven s knihovnami dobrovolnými.*⁶ Pro správné fungování systému je potřebná realizace na všech úrovních a komunikace mezi jednotlivými složkami systému veřejných knihoven.

V knihovnictví je velmi důležitá spolupráce, a to nejen mezi knihovnami, ale také se školami a ostatními institucemi. Kdyby neexistovala spolupráce mezi knihovnami, nemohli bychom si například půjčovat vzácné nebo historické výtisky, kterých je v České republice málo. Spolupráce se školami zase rozšiřuje obzory dětem. Knihovny díky školám získávají mnoho začínajících čtenářů. Přípravují pro žáky různé programy, na které jednotlivé třídy docházejí v rámci aktuální literární výchovy v hodinách českého jazyka a literatury. Na odborném semináři informačního vzdělávání v dubnu 2009 potvrdila vedoucí dětského oddělení krajské knihovny v Pardubicích Mgr. Jitka Kyclová, že „*školy a knihovny mají společné cíle – motivovat děti ke čtení, ze kterého by měly radost a užitek, a rozvíjení čtenářské gramotnosti.*“⁷ Knihovny mají oproti školám rozdílný přístup. Děti ke čtení motivují, ale nenutí. Tím si tyto dvě instituce vzájemně pomáhají. Možností spolupráce je více – programy pro žáky základních škol připravované knihovnou, celostátní projekty (např. Pasování prvňáčků na čtenáře), besedy s významnými osobnostmi, autory a odborníky či využívání bohatého fondu knihoven při mimočítankové četbě. Nebýt spolupráce se školami, některé děti by se v dnešní době ke knize ani nedostaly. Přitom knihy dokážou dát dětem (a nejen jim) mnohem víc než film. Kromě toho, že rozšiřují slovní zásobu a podporují tak vyjadřování, rozvíjejí hlavně představivost a fantazii. Na úrovni předčtenářské často spolupracují s knihovnami sami rodiče. Podněcují tak u dětí zájem o knihu a nemusí se omezovat pouze na výtisky v domácí knihovničce.

Prioritou knihoven je udržení trvalého zájmu veřejnosti. Proto je důležité přímo podporovat čtenářství, a to zejména u dětí. Pro úspěšnou realizaci kvalitního projektu musí spolupracovat více subjektů dohromady. Velmi efektivní je celostátní pojetí čtenářských akcí a především pak soutěží ve smyslu postupových kol, kdy po krajských kolech následuje celostátní finále, které se odehrává nejlépe v televizním přenosu. Další

⁶ GEC, T., Systémy veřejných knihoven – jejich ustavení a možnosti dalšího směřování. *Čtenář*, 2009. Roč. 61, č. 3, s. 89

⁷ MACHÁČKOVÁ, S., *Inflow.cz* [online] 2009. [cit. 11-03-12]. 1. odborný seminář Informačního vzdělávání ve veřejných knihovnách. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/zprava-z-1-odborneho-seminare-informacni-vzdelavani-ve-verejnych-knihovnach>

oblast možné součinnosti představují kontakty na kulturní střediska, divadelní spolky, zájmová sdružení, vydavatele knih, autory a ilustrátory. Knihovny ve spolupráci s nimi organizují pravidelné i nepravidelné akce.⁸ Mezi takovéto činnosti můžeme zařadit například autorské čtení, o které je nejen mezi dětmi velký zájem. Akce s populárními účinkujícími jsou často podnětem pro přečtení jiné knihy nebo jiného žánru, než na který je dítě zvyklé, a otevře mu tím nové, dosud nepoznané možnosti.

Mnoho knihoven spolupracuje s lokálními institucemi a slouží zde jako centra vzdělávání. Poskytují zdravotní informace (např. kampaně na podporu očkování, podpora zdravějších potravin) nebo informace o životním prostředí. Často se knihovny věnují také propagaci dané lokality ve spolupráci s obcí.⁹

⁸ GEC, T., Systémy veřejných knihoven – jejich ustavení a možnosti dalšího směřování. *Čtenář*, 2009. Roč. 61, č. 3, s. 84

⁹ ANDRLOVÁ, A., et. al., Role knihovny v ekonomickém prostředí informační společnosti. *Ikaros* [online] 2009. Roč. 13, č. 2, [cit. 11-02-02]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/5258>

2 Dětský čtenář

„Specifičnost literatury pro děti a mládež v celkovém literárním kontextu je tradičně spatřována ve specifickém adresátu této literatury, totiž dítěti, respektive nedospělém člověku s menší sumou faktických poznatků o světě, s menší, popř. jinak zaměřenou schopností zobecnění vnímaných faktů, s odlišnou podobou citového hodnocení skutečnosti, s žádnou nebo minimální znalostí literárních konvencí atd.“¹⁰

Dítě mladšího školního věku se nachází na počátku své proměny ve čtenáře. Získává první čtenářské zkušenosti, jeho postoj k četbě je převážně pozitivní a snadno ovlivnitelný, prochází mnoha psychickými i fyzickými změnami. Ocítá se v důležité životní fázi, která je rozhodující z hlediska utváření osobnosti budoucího kultivovaného čtenáře. Dítě se stává díky nově nabyté gramotnosti samostatnější, přesto jeho čtenářský rozvoj závisí především na zodpovědném a podnětném přístupu dospělých, zejména učitelů, rodičů a knihovníků.¹¹

Čtení je výsledkem jednotlivých aktivit, které se navzájem ovlivňují. Jeho proces je velmi složitý a vyžaduje velkou dávku soustředění. Dítě musí mít rozvinuté sluchové vnímání, optické vnímání, představivost, pozornost a musí umět rozlišovat část a celek. Podstatná je také správná technika čtení, jejíž nácvik bývá často zdlouhavý. Pro dítě je aktivní čtenářství důležitým krokem, u kterého se vyplatí nespěchat.

Nejčastější chybný krok, který rodiče dělají, je skoncování s předčítáním hned na počátku školní docházky. Jenže bezduché skládání písmen a slabik bohužel nemá se čtením nic společného, děti si takové čtení ještě neumí spojit v celek. Jedná se pouze o stereotypní záležitost, ze které děti nemají žádný příjemný zážitek. Čtením by se dítě rozhodně nemělo unavit, aby se pro něj nestalo pouze nudnou povinností. Rodiče by si toto měli uvědomit a ulevovat svým potomkům předčítáním. Teprve s odstupem času malý čtenář sám zjistí, že vnímá smysl čteného textu, nevidí už jen slabiky a čtení ho začne opravdu zajímat. V tomto okamžiku mohou rodiče s předčítáním přestat úplně, protože dítě si vystačí samo. Z dítěte se teprve nyní stává čtenář, který dokáže složité prvky spojit v celek a který obsah knihy vnímá jako zdroj zábavy nebo poznání.¹²

¹⁰ CHALOUPKA, O., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Praha: Albatros, 1979, s. 38

¹¹ TOMAN, J., *Soudobé trendy prepubescentního čtenářství: Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 39

¹² *Kniha jako pozitivní závislost, Bulletin SKIP* [online]. 2006, č. 1, [cit. 11-02-02]. Dostupný z WWW: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm

Postupně objevuje nový svět a seznamuje se s nejrůznějšími žánry dětské literatury. Nejprve cíleně a později bezděčně zdokonaluje svou čtenářskou techniku. Čtenářství však nemusí mít na rozvoj dítěte pouze pozitivní dopad. Názorným příkladem jsou extrémní na obou koncích pomyslné přímky čtenářů rozdělených podle čtenářské výkonnosti.

První krajní případ můžeme vidět u dětí, které přečtou sotva několik knih za rok, především kvůli škole. Protipólem jsou čtenáři, kteří přečtou přes desítku knih za měsíc. Tito čtenáři navyšují republikový průměr, avšak často to bývá na úkor jiných aktivit. „Vášnivým“ čtenářům se špatně rozvíjí jejich pohybové schopnosti, které brání zúčastnit se sportovních a herních činností, mohou být samotářští a četba se pro ně stane únikem od reality. Tyto děti mají z knih téměř bezvýznamný zážitek na rozdíl od čtenářů, kteří čtou menší počet knih. „Hltavý“ čtenář dovede hůře charakterizovat postavy, vyjádřit podstatné myšlenky a jeho vztah a postoj k právě přečtené knize. Proto není vhodné děti v enormní četbě podporovat. Potlačuje to osobnost a zabraňuje získávání reálných zkušeností.¹³ Podle ředitelky sedlčanské knihovny Blanky Tauberové je postoj dětí ke knize v dnešní době stále stejný jako v době dřívější, i přesto, že profil čtenáře mladšího školního věku se neustále mění. Prepubescentní děti mají knížky rády, a ačkoliv k nim přistupují individuálně, stále se mezi nimi objevují obdobné typy čtenářů.¹⁴

Prepubescentní čtenář by měl být alespoň ve svých čtenářských začátcích směřován dospělým, který dítěti pomůže s výběrem knih. Jestliže úroveň čtenářství podněcuje další rozvoj, považujeme ji za ideální. Perspektivní rovina je ta, kdy si čtenář sám vybírá příběhové knihy s referenčním hrdinou stejně starým nebo starším, než je on sám.¹⁵ Čtenář mladšího školního věku se během svého vývoje postupně osamostatňuje. Stále častěji si knihy vybírá sám, přesto je stále vedení dospělého potřebné. Mnoho rodičů si tuto skutečnost neuvědomuje, proto můžeme vidět stále intenzivnější a nezastupitelnější roli knihovníků při pomoci s volbou správného díla.¹⁶ Ti mají jako

¹³ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 78-87

¹⁴ HERMAN, M., *Citarny.cz*, [online]. 2008 [cit. 11-03-12]. Blanka Tauberová – je jedno co čtou, hlavně když čtou. Dostupné z WWW: http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=442:blanka-tauberova--je-jedno-co-tou-hlavn-kdy-tou&catid=35:tenastvi-v-esku&Itemid=3784

¹⁵ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 78-87

¹⁶ TOMAN, J., *Soudobé trendy prepubescentního čtenářství: Současnost literatury pro děti a mládež*, Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 41-42

odborníci neustále aktualizovaný přehled o literatuře pro děti a mládež a dokážou tedy dítěti při výběru knihy nejlépe poradit.

2.1 Kategorizace dětských čtenářů

Děti jsou velmi početnou a rozmanitou skupinou naší populace. Každý z nich se vyvíjí individuálně, utváří si vlastní osobnost a něčím se liší od ostatních. Rozdělení čtenářů dle kategorií věkových sjednocuje děti s podobným stupněm čtenářského, fyzického i psychického vývoje. Ontogeneze člověka je proces, který nelze zastavit. V oblasti čtenářství se biologický věk často neshoduje se čtenářskou úrovní dítěte. Zřetelně můžeme rozlišit pouze základní rozdělení mladšího školního věku a staršího školního věku, kde je hraniční věk okolo dvanácti let.¹⁷ Důležitým mezníkem je zde přechod dítěte z prvního stupně základní školy na druhý, náročnější stupeň a vstup do puberty. Právě přechod do šestého ročníku základní školy se vyznačuje zvýšenou náročností na žáka, tudíž i na dítě jakožto čtenáře. Žák je zahrnut nepoměrně větším množstvím povinné četby než dříve a často je nucen vyhledávat si informace samostatně, což je odlišné od spontánnějšího období mladšího školního věku. Podrobnější členění etap dětského čtenářství se mezi odborníky na dětskou literaturu často liší, ve své podstatě jsou si však velmi podobné, jelikož mezi jednotlivými kategoriemi neexistuje ostrá hranice. Několik kratších vývojových fází dětského čtenářství uvádí ve svých dílech Jaroslav Toman¹⁸, který rozděluje mladší školní věk na první fázi (7 – 9 let) a druhou fázi (9 – 11 let). Stejně tak rozděluje starší školní věk na první fázi (12 – 13 let) a na druhou fázi (14 – 15 let).

Jiné dělení zvolila ve své metodické příručce Dana Kupcová¹⁹, která rozčlenila období „školního dětství“ na mladší školní věk (6 – 9 let), střední školní věk (9 – 12 let) a starší školní věk (12 – 15 let). Kategorizaci čtenářů můžeme najít i na čtenářských webech s doporučenou literaturou – webový server ČTENářův Sympatický Rádce dělí čtenáře školního věku na děti mladšího školního věku (6 – 11 let), středního školního

¹⁷ TOMAN, J., *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, s. 7

¹⁸ TOMAN, J., *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, viz cit. 17

¹⁹ KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách Severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 8 - 14

věku (11 – 14 let) a staršího školního věku (14 – 16 let).²⁰ U dětí se často objevují přesahy do jiných čtenářských kategorií, ovšem tomu se nevyhneme ani u jiných hledisek třídění čtenářů. Psychologové rozdělují fáze vývoje z hlediska důležitých mezníků života, H. Kern uvádí ve svém díle pouze rozdělení na školní věk, pubertu a adolescenci, bez ohledu na věk dítěte, neboť podle něho je vývoj dítěte proces velmi individuální.²¹

2.1.1 Předškolní věk

Předškolní věk je obdobím, kdy dítě ke čtenářství podněcujeme a utváříme základy pro vlastní čtenářský vývoj. Protože čtení je proces velmi složitý, je třeba na něj dítě důkladně připravit. Největší podíl na čtenářské přípravě by měla mít rodina a mateřská škola. Předškolní výchově v mateřské škole se často nepřikládá velký význam, přitom právě od této přípravy se odvíjí další vzdělávání dítěte a formování jeho osobnosti.

Přibližně okolo třetího roku dochází k přeměně instinktivních projevů k vypěstovaným návykům dítěte a začíná se výrazně rozvíjet paměť. Právě v tomto věku by mělo dítě poznat knihu.²² Začne si tím nevědomě vytvářet ke čtenářství určitý vztah. Dětský psycholog Zdeněk Matějček²³ říká: „*Kdo věří, že se děti učí číst až ve škole, žije v omylu. Ve chvíli, kdy se předškolák promění v prvňáka, číst dávno umí. Jediné co nezná, je práce s písmeny.*“ Dítě předškolního věku se učí orientovat v obrázcích a hledat v nich symboliku. Po podrobném seznámení s leporelovou knihou dokáže dítě poměrně rychle odpovědět na otázku, co se na obrázku odehrává. To značí, že se dítě učí logicky přemýšlet a rozvíjí fantazii. V tomto věku by měli začít rodiče dítěti předčítat. Má to velký význam na jeho pozdější aktivní čtenářství, neboť dítě pochopí, že kniha umí vyprávět, spojí si to s příjemnými chvílemi v rodičovské blízkosti a nechce o tyto zážitky později přijít. Kniha by však neměla být jedinou dětskou zábavou ani nástrojem k násilnému vzdělávání dítěte. Malé dítě je přirozeně zvědavé, často klade otázky a hledá na ně odpovědi. Knihou uspokojíme touhu po nových

²⁰ ČTENÁŘŮV SYMPATICKÝ RÁDCE [online]. 2009 [cit. 2011-02-04]. O projektu ČTESYRÁD. Dostupné z WWW: <http://www.ctesyrad.cz/nejctivejsi/literatura-pro-deti-mladez>

²¹ KERN, H., *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 172 - 178

²² KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách Severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 8 - 9

²³ Kniha jako pozitivní závislost, *Bulletin SKIP* [online]. 2006, č. 1, [cit. 11-02-06]. Dostupný z WWW: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm

informacích a odpovědích na tyto otázky. Zapojujeme tak fantazii, v tomto věku pro děti velmi významnou, procvičujeme paměť a smyslové vnímání dítěte.

Působení mateřské školy zasahuje i do oblasti literární výchovy dítěte. I přes nepochybné podceňování významu mateřské školy ji navštěvuje poměrně značná část dětské populace. Mateřská škola vědomě ovlivňuje všestranný rozvoj dítěte a představuje mu kolektivní charakter činnosti. Nejmenší děti se zde seznamují se základními literárními žánry a formami práce, např. recitací, dramatizací, výtvarným projevem zachycujícím příběh apod.²⁴

Předškolní období má na vývoj dítěte značný význam. Děti již v raném věku mají šanci osvojit si vizuální podobu písmen, což může být výhodou například u zápisu do prvního ročníku základní školy. Dítěti se zlepšuje vnímání, postřeh, učí se rozlišovat detaily, naslouchat druhým a trénuje si paměť. Není u něho tak razantní přechod ve čtenáře, nejen proto je kniha důležitou součástí a nástrojem k činnostem tohoto období dítěte. Koncem předškolního věku a začátkem období mladšího školního věku se může objevovat první vtisk – první kniha, kdy vzpomínka na ni (dobrá či špatná) předurčuje stupeň čtenářství či nečtenářství dítěte.

2.1.2 Mladší školní věk

Při vstupu do školy musí být dítě již natolik vyspělé, aby bylo schopno samostatné intelektuální činnosti. Začátek školní docházky je nejvýraznější zvrát, který dítě dosud zažilo. Změny v životě dítěte pozorujeme z hlediska biologického, psychologického i sociálního.²⁵ Nezralosti a nepřipravenosti na tuto činnost lze předejít odkladem školní docházky, kdy po roce zpravidla problémy vymizí. Mezi sedmým a osmým rokem se stává dítě samostatným čtenářem.

Na rozdíl od období předškolního, kdy převažují ilustrace nad textem, mají knihy již zcela dominující textovou stránku. Ta je uspořádána do kratších obsahových celků a vyznačuje se stále ještě velkou grafickou přitažlivostí v podobě ilustrací, často doplňujících a vysvětlujících text. Ty jsou nejpočetnější právě na začátku mladšího

²⁴ CHALOUPKA, O., *Rozvoj dětského čtenářství*, Praha: Albatros, 1982, s. 141-144

²⁵ CHALOUPKA, O., *Rozvoj dětského čtenářství*, Praha: Albatros, 1982, s. 147-148

školního věku a postupně jich ubývá na úkor textu. Podle výzkumů Jaroslava Tomana²⁶ jsou v počáteční etapě dětského čtenářství ovlivňováni nejčastěji svými rodiči. Jejich pozice je v tomto případě nezastupitelná, proto by měli představovat pro dítě pozitivní příklad vedoucí k nápodobě. S přibývajícím věkem dítěte vliv rodičů na dětské čtenářství slábne a dítě se začíná spoléhat více na sebe. Kromě rodičů ovlivňuje čtenáře mladšího školního věku také škola. Je to způsobeno převážně tím, že dítě není ještě dostatečně vyhraněné a neobjevuje se zde významný rozpor mezi četbou dobrovolnou a povinnou. Tento jev můžeme pozorovat především u dětí 2. ročníku základní školy, kde je četba školní a zájmová téměř identická. Ve vyšších ročnících tento trend ustupuje a rozpor mezi četbou povinnou a dobrovolnou se přímo úměrně zvětšuje.²⁷

Čtenářská kategorie mladšího školního věku je pro další vývoj dítěte klíčová, protože je to období, kdy si děti pozvolna začínají knihy záměrně a samostatně vybírat a vyčleňují se tak jejich čtenářské zájmy. Děti tak začínají samostatně navštěvovat knihovnu a vytvářejí si vlastní čtenářské návyky. Učí se pracovat s knihou a vytvářet si k ní vztah.

Dítěti, které přijde do knihovny poprvé jako nový čtenář, je třeba věnovat co nejvíce péče a důkladně ho s novým prostředím seznámit. První dojem si pamatujeme dlouho a může na něm záviset i další vztah čtenáře k četbě, knize i knihovně. Kvalitní knihovník pracuje s dětmi mladšího školního věku individuálně a vede rozhovory o knihách dětmi právě přečtených a vrácených. Doporučuje nové knihy vzhledem k věku dítěte a nenásilně rozšiřuje záběr četby. Aby se čtenář mohl bezpečně pohybovat v knihovně, potřebuje znát uspořádání knih, jejich označení, vyhledávání pomocí počítače a pravidla půjčování. To, že se může kdykoliv obrátit na pracovníka knihovny, jen umocní domácí atmosféru knihovny a příjemný pocit dítěte. Pokud se dítě nebude v knihovně cítit dobře v prvních letech svého čtenářství, předpokládá to především stagnování čtenářského vývoje.²⁸ Důležitou součástí moderní knihovny jsou již zmiňované počítače. Čtenář by se měl na počátku svého čtenářského vývoje seznámit s jejich základní obsluhou a způsobem vyhledávání informací. Velké množství dětí se s počítačem nesetkává

²⁶ TOMAN, J., Současný prepubescentní čtenář a jeho proměny. *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2004. Roč. 4, č. 1 [cit. 11-02-12]. Dostupný z WWW:

<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=404&idr=2&idci=6>

²⁷ TOMAN, J., Soudobé trendy prepubescentního čtenářství: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 43

²⁸ KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 9 - 10

poprvé, přesto by neměly znát tyto přístroje pouze jako jednostranný prostředek ke hraní her.

Dítě si v tomto věku výrazně rozšiřuje slovní zásobu a je velmi patrný rozdíl mezi čtenářem, který čte ve svém volném čase a čtenářem, který čte pouze z donucení školy. Postupem času se tyto rozdíly stírají. Dobrovolný čtenář se však častěji a lépe soustředí, je vnímavější, bystřejší a nenuceným způsobem se začíná učit nakládat s informacemi a třídit je. V období mladšího školního věku se stále ještě často objevuje předčítání, většinou ze strany rodičů nebo učitelů. Je důležité hlavně z důvodu, aby děti neztrácely schopnost naslouchat. Proto je vhodné například zpětně diskutovat s dítětem o předčítaném textu a jeho následném pochopení, ať už ve škole nebo doma. Pro dítě je čtení v počáteční fázi velmi obtížné, proto může být předčítání také ideální formou odpočinku a relaxace.²⁹

Starší dítě mladšího školního věku se vyznačuje především větší samostatností. Přetrvává závislost na dospělých, avšak z jiného úhlu než dříve. Dospělý se stává vzorem a zdrojem poznání, nikoliv nástrojem k věrné nápodobě. Dítě hledá a formuje svou vlastní identitu a k tomu mu mohou být nápomocné knihy. Neustále se rozvíjejí jeho vyjadřovací schopnosti, projevuje se vyšší míra abstrakce, začíná chápat skryté významy slov a obrazná pojmenování. Klíčový význam má pozornost, díky ní dítě může provádět náročnější myšlenkové operace. Stoupá schopnost zřetelněji se soustředit i na méně nápadné znaky předmětu.³⁰ S tím souvisí i výrazný vzestup zájmu dětí o četbu. Děti ovšem ještě tolik knih neznají, je třeba jejich zájmy a preference zkoumat, diskutovat o nich a základě těchto zjištění jim poté pomoci s tím, aby si knihu vybraly samy.

Mnoho dospělých si myslí, že čtení je pouze zábava a aktivita pro volný čas. Důležitost čtení uznávají pouze na počátku mladšího školního věku, kdy se dítě učí číst. Jenže v tomto období je čtení pro dítě obtížnou záležitostí, kterou musí především technicky zvládnout. V době, kdy dítěti začíná přinášet četba uspokojení a potěšení, dostává se v očích rodičů do kategorie druhotných aktivit, které si dítě může dopřát až po všech splněných povinnostech.³¹ To není zrovna pozitivní vizitkou dospělých, kteří

²⁹ Kniha jako pozitivní závislost, *Bulletin SKIP* [online]. 2006, č. 1. [cit. 11-02-06]. Dostupný z WWW: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm

³⁰ CHALOUPKA, O., *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982, s. 158 - 161

³¹ MERTIN, V., *Rodina Online* [online]. 2004 [cit. 11-03-01]. Jak naučit děti číst knížky s příběhem. Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>

by měli v tomto období dítěti stále ještě pomáhat a jeho čtenářský rozvoj podporovat. I přes počínající prosazování vlastního názoru je dítě stále ještě ve věku, kdy je dospělými snadno ovlivnitelné.

Čtenářské zájmy se vyhraňují a diferencují v přímé úměrnosti se zkušenostmi a zážitky. U některých čtenářů se může pozdější fáze období mladšího školního projevit „hltavým“ čtením velkého množství titulů. Takovému čtení však nepředchází pečlivý a uvědomělý výběr knih, proto často inklinuje k povrchnosti. V této fázi je důležitý zásah pracovníka knihovny, který dokáže čtenáře správně odhadnout, usměrnit ho a pomoci mu s výběrem vhodnější literatury.

Děti mladšího školního věku mají přirozenou touhu po nových informacích. Často se tedy objevuje uvědomělý zájem o četbu populárně naučné literatury. Proto je důležité poutavé zpracování knihy tohoto žánru, v opačném případě se čtenář snadno odradí a k četbě umělecko-naučné literatury se vrací jen velmi zvolna. U chlapců se dostává do popředí četba dobrodružné literatury, což opět potvrzuje zájem o nové informace. Dívky rády čtou příběhy ze života, především prózu s dívčí hrdinkou, s přibývajícím věkem se objevuje téma lásky. Přestože jsou výzkumy, ze kterých vychází Dana Kupcová ve své publikaci,³² více než třicet let staré, preference dětí se nijak výrazně nezměnily, což potvrzuje jak výzkum Státní vědecké knihovny v Liberci³³, tak náš výzkum v praktické části této práce.

Postupně se utváří čtenářský profil dítěte, výběr četby je uvědomělý, objevují se oblíbení autoři. U většiny dětí je vypěstovaný návyk pravidelné četby, což se ale nevylučuje s faktem, že je třeba jim být jako pomocník stále při ruce. Čtenář je zvyklý na prostředí knihovny a dokáže se v ní samostatně pohybovat. Tráví zde část svého volného času a je třeba jej podněcovat k novým aktivitám. Forma soutěživá již postupem času převažuje nad formou hrou, mezi oblíbené činnosti patří čtenářské soutěže, ankety, kvízy nebo rébusy. Děti chtějí uplatnit své znalosti, schopnosti a dovednosti a uspokojit své zájmy.³⁴ Do popředí se dostávají také moderní technologie, které děti ovládají již téměř bezchybně. Pro udržení zájmu dětí pozdější fáze mladšího

³² KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 10 - 11

³³ PRUDKÝ, L., *Výzkumy čtenářských zájmů dětí a mládeže v Liberci: Současnost literatury pro děti a mládež*, Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 95-96

³⁴ KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 10 - 11

školního věku jsou počítače s připojením na internet nezbytným vybavením knihovny, ať už z důvodu zábavy, nebo z důvodu vyhledávání informací.

Z hlediska přístupu ke knize již umí čtenář v druhé etapě mladšího školního věku chápat příběh jako celek a dokáže jej volně reprodukovat, přesto ještě většina dětí nedovede odhalit jeho hlubší smysl. Čtenáři preferují napínavý děj a snadno srozumitelný obsah.³⁵ Pracovníci knihovny by stále měli napomáhat formování dětské osobnosti, diskutovat o dojmech z přečtených knih a pomáhat čtenářům vést jejich myšlenky správným směrem. Prepubescentní čtenář se totiž snadno nechává ovlivnit trendy a módou, která se nevyhýbá ani knihám. S přibývajícím věkem si utváří vlastní názory a snaží se s nimi ztotožnit.

Čtenáře dále můžeme dělit podle Dany Kupcové³⁶ na děti staršího školního věku a dospívající mládež. Tyto dvě kategorie nejsou obsahem této práce, přesto zde pro srovnání uvedu významné prvky těchto dvou období.

2.1.3 Starší školní věk a dospívající mládež

Jedná se již o čtenáře v období puberty, na rozhraní mezi dětstvím a dospělostí. To s sebou nese často negativní projevy. Jedná se především o nevhodné chování v knihovně, protože někteří čtenáři přestávají brát knihovníka jako autoritu. Přesto jsou tyto čtenáři velmi zranitelní a tyto problémy je třeba řešit s klidem a taktem, aby nedocházelo ke ztrátě zájmu o knihy.³⁷ V popředí zájmů pubescentů jsou především moderní technologie a sociální sítě, jako např. Facebook nebo Twitter, což bychom měli v přiměřené míře respektovat. Umožňují jim komunikovat a diskutovat s vrstevníky, ale především v nich posilují vědomí, že „někam patří“, což je v tomto věku velmi důležité. Dítě se začíná orientovat na četbu pro dospělé a koncem období bývá již zcela utvořen základní čtenářský profil.

Každé čtenářské období má svůj význam a je z psychologického hlediska odlišné. Může trvat krátkou či dlouhou dobu, přesahovat a prolínat se, žádné však nelze úplně přeskočit.

³⁵ TOMAN, J., *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, s. 6-7

³⁶ KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 11 – 13

³⁷ KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 11 - 13

2.2 Žánry pro děti

Oblasti a žánry literatury pro děti obvykle úzce souvisí s jejich věkem. Na počátku stojí nejčastěji veršované útvary kratšího rozsahu, které jsou určené především dětem předškolního věku. Bývají prezentované jako leporela, texty k omalovánkám nebo jsou součástí hraček. Tyto útvary mívají znaky říkadel a rytmických celků. Podle Otakara Chaloupky³⁸ však u předčtenářského období existuje zásadní problém – zřídka se mu věnují odborníci. Vztah dítěte k jazyku a literatuře se tak deformuje od samého začátku. Nedostatečná je tvůrčí zodpovědnost, podpora představitosti i vnímání.

Od říkadel plynule přecházíme k verši, který navazuje na říkadla a je emočně založen. Vyjadřuje radost, optimismus, jistoty dětství a pozitivní výhledy. Jako příklad můžeme uvést sbírku *Říkejte si se mnou* od Františka Hrubína. Česká poezie je oblast velmi zajímavá a v porovnání se zahraničím i mimořádná. Její zastoupení je oproti jiným zemím výrazné.

Brzy po začátku školní docházky se z dítěte stává aktivní čtenář. Žánrová rozmanitost těchto dětí bývá ovlivněna především školní četbou. Individuální čtenářské potřeby se většinou projevují koncem 2. ročníku. Mezi nejoblíbenější žánry těchto dětí patří především příběhy a pohádky.³⁹ Právě pohádky považuje široká veřejnost za nejdůležitější oblast dětské literatury. I když to tak na první pohled nevypadá, je tento žánr pro děti složitý. Potvrzuje to fakt, že většina původních folklórních pohádek byla adresována dospělým. Přesto je pohádka, ať už klasická nebo moderní, mezi dětmi velmi oblíbená. Představuje vymyšlený příběh, kde mají významnou roli postavy a jejich protikladnost. Právě kontrast mezi postavami umocňuje jejich kladné či záporné vlastnosti.⁴⁰ To umožňuje dítěti snadnou a jednoduchou orientaci v pohádce, těší ho předpokládaný pozitivní konec a zároveň se nepodmíněně připravuje na reálný život, ve kterém se také nebude setkávat pouze s dobrem. Podle výzkumu čtenářských zájmů dětí a mládeže v Liberci⁴¹ se mezi oblíbenými žánry umístila pohádka na čtvrtém místě s přibližně 24%, u žáků základních škol dokonce na druhém místě. Oblíbenost pohádky potvrzuje i náš výzkum, kde se tento žánr umístil rovněž na druhém místě.

³⁸ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 52

³⁹ TOMAN, J., *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, s. 10

⁴⁰ TOMAN, J., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 1992, s. 64-65

⁴¹ PRUDKÝ, L. Výzkumy čtenářských zájmů dětí a mládeže v Liberci: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 95

Pověst a bajka, dvě celosvětově uznávané oblasti tvorby pro děti, mají již v České republice bohatší zastoupení než dříve. U pověsti je však problémové především její zpracování. Autor musí znát informace, zvyky, jazykové zvláštnosti, vztah k danému místu, době apod. Nedílnou součástí pověsti je také jazyková a stylistická stránka, na což bohužel v dnešní době není příliš brán zřetel.⁴² Pověsti se čtou nejčastěji ve volném převyprávění (E. Petiška), ve kterém se mohou prolínat znaky pohádky.⁴³ Bajka představuje krátký příběh, který nejčastěji prostřednictvím antropomorfizovaných zvířat nebo věcí vyzdvihuje určité lidské vlastnosti. Malé děti chápou bajku spíše jako pohádkový příběh a její moralizující podtext vnímají až ve vyšším věku.⁴⁴ V našem výzkumu nebyla pověst ani bajka zařazena do možných volených odpovědí. Děti ji mohly uvést k volbě „něco jiného“, nikdo však tyto žánry jako nejoblíbenější neuvedl. Ve výzkumu Gabal – Analysis and Colsunting z roku 2002 se však zvolilo 1-2% dětských čtenářů ve věku 10 – 14 let Jiráskovy Staré pověsti české jako svou nejoblíbenější knihu.⁴⁵

Jednou z nejstarších oblastí dětské literatury je příběhová próza z jejich života. Je oblíbená hlavně díky přímému kontaktu se čtenářem a jeho vlastní zkušeností. Čtenář se často ztotožňuje s rolí referenčního hrdiny, prožívá s ním morální i sociální konflikty a má vlastní hodnotící vztah k ději. Dětem je tato literatura blízká z důvodu autentičnosti a reálné možnosti vlastního prožití příběhu, kde má dětský hrdina shodné potřeby, preference, pocity a zkušenosti. S věkem čtenáře přímo úměrně vzrůstá i věk referenčního hrdiny. Příběh ze života tedy provází dítě všemi jeho čtenářskými etapami, čímž se odlišuje od ostatních žánrů.⁴⁶

Mezi oblíbené dětské žánry můžeme zařadit ještě dobrodružnou prózu, fantasy literaturu a prózu s přírodní tematikou. Ke čtení dobrodružné prózy se často uchylují tzv. „hltaví“ čtenáři, především díky napínavosti děje. Referenční hrdina zde mívá ideální fyzické předpoklady i vlastnosti a je pro dítě vzorem. Ve většině dostupných

⁴² HULPACH, V., Tradiční pověst a epos v současném podání: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 75-78

⁴³ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 52-77

⁴⁴ TOMAN, J., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 1992, s. 80

⁴⁵ POLÁKOVÁ, S., Jak čtou české děti? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2005. Roč. 5, č. 2 [cit. 11-02-13]. Dostupné z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

⁴⁶ TOMAN, J., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 1992, s. 73

výzkumů o dětském čtenářství⁴⁷ však tento žánr u dětí s přehledem vítězí, stejně tak v našem výzkumu potvrdila dobrodružná literatura svou dominantní pozici. Fantasy literatura láká čtenáře svou tajuplností. Dává možnost naplno projevit představivost a fantazii dítěte, proto je žádaným žánrem malých čtenářů. Próza s přírodní tematikou nemá v dětské literatuře výsadní zastoupení, přesto ji nelze opomenout, jelikož poznávání přírodních zákonitostí je přitažlivé a poučné. Autoři často přisuzují zvířatům lidské vlastnosti a čtenář má možnosti vidět lidský svět z jiného úhlu, což obohacuje nejen dětské čtenáře.

Dalším žánrem dětské literatury je uměleckonaučná próza. Není jednoduché psát fakta, začleňovat je do souvislostí, podněcovat další zájem o ně a zároveň navázat kontakt se čtenářem.⁴⁸ Podstatou tohoto žánru je sdělování nových jevů a faktů přístupnou formou a uspokojování touhy dětí po nových poznacích. Autor uměleckonaučné literatury podává dané skutečnosti beletrizující formou a má k nim vlastní hodnotící přístup, kterým může ovlivňovat dětského čtenáře.⁴⁹

Dle výzkumu společnosti Gabal, Analysis and Consulting z roku 2003, čtou děti nejraději tyto žánry: dobrodružnou literaturu (35%), fantasy literaturu (34%), dívčí literaturu (20%), pohádky a pověsti (19%). Přibližně polovina dětí preferuje knihy českých autorů a druhá polovina knihy autorů zahraničních.⁵⁰

2.3 Výběr žánru

Na dnešním knižním trhu najdeme nepřeberné množství žánrů a titulů. Nabídka je opravdu široká a každý má možnost vybrat si to své. Ale kolik máme šancí, že natrefíme na kvalitního prodejce knih, který se nám bude věnovat a informovat nás o knižních novinkách? Dle Ivany Hutařové⁵¹ takových prodejců moc nenajdeme. Proto je

⁴⁷ např. výzkum SVK Liberec v r. 1994-95, výzkum GAC v r. 2003

⁴⁸ CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 52 - 77

⁴⁹ TOMAN, J., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta. 1992, s. 93-94

⁵⁰ VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, L., *GAC – Média* [online] 2003. [cit. 11-02-16]. Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf?langSEO=cz&parentSEO=documents&midSEO=media&submidSEO=archiv_zprav&subsubmidSEO=GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf

⁵¹ *Český jazyk a literatura, 2004-2005*. Roč. 55, č. 3, s. 137-139

v dnešní době nejlepším zprostředkovatelem knihy dětské oddělení knihoven. Pracovník knihovny dokáže knihu doporučit, má přehled a především s dítětem pracuje. Ví tedy, co čtenář žádá a očekává. V knihovnách se mohou děti seznámit s novými autory v rámci besed a předčítání vlastních knih. Knihovníkům nejde o prodání nejdražších knih, ale o „prodání“ nejkvalitnějších knih. Dokážou ke knize podat vlastní názor, který je k nezaplacení.

Nejen pro děti je důležité vybrat si správnou knihu. Na nesprávném výběru knihy může záviset čtenářství či nečtenářství dítěte i dospělého. Pokud dítě není zcela samostatné, je často při výběru knihy ovlivňováno svým okolím. Nejčastěji se jedná o rodiče, dále o knihovníky, sourozence, učitele, kamarády nebo prarodiče.⁵² Knih je mnoho a jejich výběr úzce souvisí s výše uvedenými kategoriemi čtenářů. Pro každé období je specifický jiný typ knihy a jiné žánry. Kniha musí odpovídat psychické vyzrálosti dítěte. Pokud je na dítě příliš složitá, čte se mu těžce a nepochopí ji, může ho to dokonce od čtenářství odradit. Je tedy důležité, aby knihovník dovedl správně dítě odhadnout a uměl mu poradit. Kromě věku je důležité i pohlaví čtenáře, jeho zájmy nebo sociální prostředí.

Čtenář přichází do knihovny s více či méně určitou představou. Tuto představu mu pomáhá konkretizovat knihovnice nebo knihovník, který se snaží vybrat dílo věkově i mentálně přijatelné, přesto hodnotné. *„Úkolem knihovníka není uspokojit čtenáře jakýmkoliv osvědčeným bestsellerem, ale pomoci mu, aby postupně rozšiřoval sféru svých čtenářských zájmů, aby nebyl úzce zaměřen, ale seznámil se s širší paletou titulů jeho schopnostem odpovídající receptivní obtížnosti, aby přecházel k náročnější četbě, aby se jako čtenář vyvíjel.“*⁵³

Těžkou roli má také učitel, který musí vybrat knihu ke společné četbě ve škole nebo k domácí četbě dítěte. Jednodušší je to u mladších žáků, ale spolu s přibývajícím věkem a čtenářskými zkušenostmi je výběr četby stále složitější. Nikdy se v jedné třídě nesejde kolektiv, který se jednoznačně shodne. Chlapci bývají většinou na dobrodružnější nebo fantasy díla, dívky spíše na příběhy ze života. Jednotlivci se liší výběrem žánru nejčastěji dle svých zálib. Proto je nutné vybrat něco čtivého, napínavého svým dějem, ale ne příliš jednostranně zaměřeného ani složitého. Příležitost vybrat dobrou knihu nám

⁵² TOMAN, J., Soudobé trendy prepubescentního čtenářství: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 41-42

⁵³ ŽELEZNÁ, M., *Práce s krásnou literaturou a estetická výchova ve veřejných knihovnách*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1983, s. 30

dávají také trendy. Děti jsou snáze ovlivnitelné a rády čtou to, co je právě „in“. Ve své praxi jsem se setkala například s tím, že děti četly Harryho Pottera. Na společnou četbu v hodinách se těšily a čtení pro ně nebylo povinností, ale zábavou. U takto populárního typu knih ale existuje větší riziko toho, že někteří žáci již knihu četli. Proto je přínosné, pokud s dětmi o výběru knihy předem diskutujeme.

Nejen pro děti, učitele a rodiče, ale i pro čtenáře dospělé je složité vybrat tu pravou knihu a žánr. Takže se často můžeme setkat s klíčovou otázkou: „Co číst?“ Velmi mě nadchl projekt s názvem ČTENářův SYmpatický RÁDce. *„Nečteme rádi, protože ve skutečnosti nevíme co. Tak prostě to ve skutečnosti je! Knižní produkce neustále narůstá. Dobrých knih je spousta. Nemáme však kdy se procházet po malých knihkupectvích, pročítat recenze, navštěvovat literární kluby. Nevíme, jak najít tu pravou. Pak lehce zapomeneme, proč jsme hledali, a bavíme se jinak. Postupně si přestáváme uvědomovat, co všechno jsme tak ztratili, nebo jsme nikdy ani neměli šanci v sobě, v druhých, ve světě najít“*.⁵⁴

Tento server se věnuje všem věkovým kategoriím. Svou šanci tam může najít každý z nás. Platí pravidlo, že čím více se v problematice orientujeme, tím více nás zajímá. Můžeme zde najít novou chuť ke čtení či k odkládané návštěvě knihovny. Rodiče se zde mohou informovat o vhodnosti knih pro své ratolesti. Spolupracuje s knihovnami tak, že danou knihu můžeme vyhledat v online katalogu nejbližší knihovny. Chceme-li znát názor na knihu, pročteme si komentáře. Je to projekt, který může čtenáře nasměrovat, ukázat mu cestu. Tyto jednoduše, přitom účelně vytvořené stránky jsou známkou toho, že čtenářství nemusí mít jen tištěnou podobu, ale i moderní technologie mu značně napomáhají v rozkvětu.

Knihovny musí pružně reagovat na novinky a technologie moderní doby především proto, aby uspěly u čtenáře a udržely s ním krok. Využívají tak počítače, aby zrychlily a zjednodušily své služby, nové moderní nástroje, internet apod. Možnost zjišťovat na webových stránkách knihovny aktuálně připravované akce a prohlížet si katalogy online už je téměř samozřejmostí.

Využít možnosti online katalogu může čtenář právě i v databázi Čte(Sy)Rád. Ta poskytuje ucelené informace a pomáhá knihovnám poskytovat lepší, modernější a dostupnější služby. Virtuální knihovnické služby jsou k dispozici dvacet čtyři hodin denně,

⁵⁴ ČTENářův SYmpatický RÁDce [online]. 2009 [cit. 2011-02-04]. O projektu ČTESYRÁD. Dostupné z WWW: <http://www.ctesyrad.cz/o-projektu-ctesyrad>

sedm dní v týdnu. Nedokáže sice vynahradit osobní kontakt s pracovníky a návštěvníky knihovny, přesto je spolehlivým rádčem a průvodcem ve světě knih a ulehčuje práci zaneprázdněným knihovníkům, kteří tak mohou ušetřený čas věnovat právě čtenářům samotným.⁵⁵

2.4 Rozhodující podněty dětského čtenářství

Pro dnešní děti již klasická literatura není důležitou kulturní hodnotou. S významnými osobnostmi české literatury se děti seznamují pouze ve školních učebnicích a čítankách, a to v ještě menší míře než dříve. Nemají tendenci zajímat se blíže o díla od Jana Nerudy nebo Karla Čapka. Doba jde nemilosrdně vpřed a do popředí zájmů dětských čtenářů se dostává literatura současná, modernější. Nelze upřít hodnotu klasických spisovatelů, pro děti se však díla starších významných autorů stávají stále složitějšími, ať už jazykem či dobou, ve které je kniha psána. K takovýmto dílům se dostanou opravdoví čtenáři v pozdějším věku, kdy je tato literatura obohatí více, mají všeobecný rozhled a chápou jinak různé vazby a souvislosti. Ovšem jsou čtenáři, kteří se nikdy nedostanou ani k moderní kvalitní četbě. Vybírají si buď literaturu pokleslou, nebo raději nečtou skoro vůbec. Jak tedy můžeme vzbudit zájem čtenáře o knihu?

Podle Otakara Chaloupky, který shrnul výzkumy českých badatelů, je důležité mít po ruce „pravou knížku v pravou chvíli“, s čímž souvisí i teorie prvního sdělení neboli imprinting. Je to myšlenka jednoduchá, ale důležitá. Říká, že „*pocit libosti či nelibosti, úspěchu či neúspěchu, jež si odnášíme z prvního setkání s čímkoliv, v nás utváří jakýsi celoživotní příznivý či nepříznivý vztah k podnětům tohoto druhu.*“ Dalším podnětem ke čtenářství je přiměřenost. Každý neúspěch si dítě bere osobně, proto knihu musí dítě čtenářsky zvládnout a po malých krůčcích zkoušet díla obtížnější. V tom by měla být čtenáři nápomocná právě knihovna, kdy knihovník dítěti doporučí vhodnou četbu vzhledem k jeho vyzrállosti. K základní oblasti podnětů rozvoje dětského čtenářství patří ještě schopnost vlastní spoluúčasti na knize. Jedná se o čtenářovu přítomnost v díle, zapojení fantazie, schopnost vcítění do knihy a její prožívání.⁵⁶ Říká se, že když dva

⁵⁵ ZEMANOVÁ, K., Čte(sy)rád: ČTENářův Sympatický RÁDce. *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 3. [cit. 2011-02-04]. Dostupný z WWW: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/03-2010/cte-sy-rad-ctenaruv-sympaticky-radce-69-609.htm>

⁵⁶ CHALOUPEK, O., Rozhodující podněty dětského čtenářství. *Čtenář*, 2009. Roč. 61, č. 6. s. 203 - 206

dělají totéž, není to totéž. Představme si dva čtenáře stejného pohlaví, stejného věku a totožnou knihu. Oba ji přečtou, přesto z ní mohou mít odlišné pocity. Každý si ke knize přidal to své, vlastní fantazii, přání, sny, každý si představuje hlavního hrdinu jinak. Čtenář se tím stává spoluautorem díla a je to odměna za to, že přemýšlel.

S měnící se dobou a životním stylem se mění také požadavky dětského čtenáře na literaturu. Podle Luisy Novákové⁵⁷ můžeme vidět největší rozdíl v tom, že dříve se dětští čtenáři uměli lépe soustředit, byli trpělivější a nepotřebovali mít všechno co nejjednodušší. Souvisí to však s dnešní uspěchanou dobou, kdy je nejdůležitější zvládnout stres a udělat všechno co nejrychleji. Dobu nezměníme, proto je tak důležité vybrat dítěti správnou knížku. Takovou, která ho zaujme a „pohltní“. *„Dospělí by si měli dát mnohem větší práci, aby porozuměli současným možnostem, vývojové úrovni a aktuálním potřebám dítěte, otázkám, které si právě klade, problémům, které řeší a pak by možná mnohem lépe využili svou erudici a zkušenost k tomu, aby vybrali knížky, které budou přesněji reagovat na konkrétní dítě a zvýší tak přitažlivost čtení a knížek.“*⁵⁸

2.4.1 Význam rodiny

Prvními zprostředkovateli knih jsou ve většině případů rodiče. Pokud je rodinné prostředí pozitivní, uvolněné a přátelské, dítě pak přejímá své vzory. Je-li tedy zvykem v rodině číst a nachází-li se v domácnosti knihovnička s dostatečným počtem knih, můžeme předpokládat, že si i dítě najde k četbě kladný vztah. Rodina by měla být základním článkem společnosti a rodinné vztahy se na jednotlivých členech podepisují velmi silně. To, co se děti naučí v rodině, nesou si s sebou celý svůj život.⁵⁹ Přejímají nejen pozitivní, ale i špatné zkušenosti a vlastnosti. Je jen na nich, jestli se v budoucnosti dokážou těchto negativ zbavit.

Kontakt dětí s rodiči je v předškolním věku zvlášť silný, proto rodiče mohou nejlépe sledovat změny, které se v dítěti odehrávají. Velmi důležitá je dostatečná intenzita

⁵⁷ JANOŠOVÁ, M., *Inflow.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-12]. Luisa Nováková – Jestliže si nevychováme čtenáře mezi dětmi, jako dospělí už se čtenáři nestanou. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/luisa-novakova-pokud-si-nevychovame-ctenare-mez-detmi-jako-dospeli-uz-se-ctenari-nestanou>

⁵⁸ MERTIN, V., *Rodina Online* [online]. 2004 [cit. 11-03-01]. Jak naučit děti číst knížky s příběhem. Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>

⁵⁹ JOZÍFKOVÁ, B., Role veřejných knihoven v tvorbě prorodinného klimatu – 1. *Čtenář*, 2008. Roč. 60, č. 5, s. 149-151

komunikace mezi rodiči a dětmi, která bohužel v dnešní uspěchané době nebývá v rodině zásadní prioritou. Podle výzkumu GAC z roku 2003⁶⁰ je dnes každodenními aktivními čtenáři 70% dětí, kterým rodiče denně předčítali v době jejich dětství, což považují za velmi pozitivní výsledek, který potvrzuje podstatné ovlivnění dětského čtenářství ze strany rodičů. Čtvrtina rodičů se svými dětmi o četbě alespoň jednou týdně hovoří, což taktéž pozitivně ovlivňuje čtenářství.

Nedostatek času je největším strašákem dnešní doby. Kvůli němu rodiče často volí knihu jak náhradní způsob trávení volného času dítěte, které pak takto neosobně prezentovanou knihu přijímá s nedůvěrou. Uvědomuje si, že knížka je tu místo něčeho jiného, především místo pozornosti milovaného člověka, což může poznamenat vztah dítěte k jakékoliv četbě.⁶¹

Postoj rodičů k četbě má zásadní vliv na čtenářství jejich dítěte. S rodinou tráví dítě nejvíce času a přejímá její názory. Podle výzkumu SVK Liberec⁶² z roku 1994 nedostalo více než 28% dětí a mládeže k Vánocům žádnou knížku. Těžko se pak můžeme pozastavovat nad zamítavým postojem některých dětí ke knížkám, když nemají dostatečnou podporu v rodině a pouze kopírují názor rodičů. Rodiče by neměli nechávat čtenářství pouze na škole. „*Pokud není základ čtenářských návyků položen doma, škola už to nedožene. Dobrý kantor může dětem hodně pomoci, ale z dítěte, které se setká s knihou poprvé v první třídě, velkého čtenáře udělat asi nedokáže.*“⁶³ Vypěstovaný návyk pravidelného čtenářství v domácím prostředí usnadní dítěti plnění školních povinností, podporuje jeho vnímání, soustředění a fantazii.

⁶⁰ VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, L., *GAC – Média* [online] 2003. [cit. 11-02-16]. Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf?langSEO=cz&parentSEO=documents&midSEO=media&submidSEO=archiv_zprav&subsubmidSEO=GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf

⁶¹ CHALOUPKA, O., *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982

⁶² PRUDKÝ, L., *Výzkumy čtenářských zájmů dětí a mládeže v Liberci: Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996 s. 99

⁶³ JANOŠOVÁ, M., *Inflow.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-12]. Luisa Nováková – Jestliže si nevychováme čtenáře mezi dětmi, jako dospělí už se čtenáři nestanou. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/luisa-novakova-pokud-si-nevychovame-ctenare-mezi-detmi-jako-dospeli-uz-se-ctenari-nestanou>

2.4.2 Význam školy

Škola umožňuje dětem získat základní čtenářské dovednosti. Společně s rodinou je pak nejdůležitějším vnějším faktorem, který ovlivňuje dětské čtenářství. Cílem školního výcviku je čtení správné, uvědomělé, plynulé a výrazné.⁶⁴ Škola se také podílí na výchově dítěte, tato výchova je však jen doplněním rodinné výchovy. Dítě tráví ve škole čtvrtinu dne a na první pohled se může zdát, že se stále jen „bifluje“. Učí se však také mnohem důležitějším věcem – socializaci, formování vztahů, samostatnosti, sebehodnocení apod. Dítě velmi ovlivňuje jeho učitel. Na prvním stupni základní školy vnímá většina žáků svého učitele jako autoritu, ke které vzhlíží. To by si měl učitel uvědomovat a jít svým žákům příkladem, jelikož děti se v tomto věku učí především formou nápodoby.

Podle výsledků našeho výzkumu škola podporuje čtenářství dětí více než dříve, spolupracuje s knihovnami a má zájem o projekty knihoven. Děti si tak odnesou nové zážitky, které jsou mnohem účinnější než povídání o knihovně ve škole. Podle výzkumu GAC z roku 2003 školu baví 58% dětí, což je taktéž příznivý výsledek.

Jak působí škola na dětské čtenářství:

- *„škola má k dispozici aktivní prostředky, kterými může zvyšovat a zlepšovat čtenářské návyky dětí i překonávat silné nerovnosti v rodinném původu dětí, pokud jde o jejich dopady na čtenářství*
- *úkolování dětí v oblasti četby vede úspěšně ke zlepšování čtenářských návyků*
- *pěstováním čtenářství dětí a práce s četbou se přímo zvyšují standardy výkonnosti školy i dětí – z práce s knihou mohou získávat i další předměty a oblasti výuky, nejen výuka českého jazyka“⁶⁵*

⁶⁴ TOMAN, J., *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007, s. 7

⁶⁵ POLÁKOVÁ, S., Jak čtou české děti? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2005. Roč. 5, č. 2 [cit. 11-02-13]. Dostupné z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

2.4.3 Vliv médií

Dětského čtenáře nepochybně ovlivňují média, především televize, počítače a internet. Většina dětí tráví svůj volný čas hraním počítačových her nebo sledováním televize.

Podle Zdeňka Duspivy⁶⁶ zabíralo v roce 2003 sledování televize dětem a mládeži až 120 minut denně. Z doby strávené před televizní obrazovkou zaujímají přibližně 11% reklamy, což je alarmující skutečnost. Velkou roli zde sehrává rodina, která může fungovat jako příklad a dokáže ovlivnit dítě ve smyslu pozitivním, ale i negativním. Pokud rodiče dokážou zajistit dítěti vhodný program, například zápisem do zájmového kroužku, nemají děti na přehnané sledování televize čas. Někdy ovšem rodiče nechají dítě napospas svému osudu. To posléze u televize zahání nuda. Do jeho světa vstoupí násilí a vulgarita. Dítě se stává pohodlnějším, má nedostatek pohybu, zhoršené vyjadřovací schopnosti, zbytečný nával informací otupující paměť, upadává snaha cokoliv tvořit a vymýšlet. Sledování televize je potřeba regulovat, neboť nadbytečné trávení času před obrazovkou vede i k absenci knihy ve volném čase dítěte.

Počítač je v dnešní době nepostradatelným doplňkem dospělých i dětí. Je zdrojem zábavy a získávání potřebných informací. Na jedné straně vítaný pomocník, ale na druhé straně hrozbou. Pokud nedojde k cílenému řízení dítěte ze strany rodičů, může nastat veliký problém, který snadno přeroste v závislost.⁶⁷ Počítačové hry obsahují opět prvky násilí. Dítě může snadno nabýt dojmu, že se tomu tak děje i v reálném životě a začne se chovat agresivně, protože mu to přijde normální. Řada her však může být pro děti také užitečná: „*Logické a strategické hry rozvíjí myšlení, simulační hry pak rychlost reakcí a zručnost.*“⁶⁸ Děti počítač využívají stále častěji také ke školní práci. Existuje již mnoho kvalitně udělaných výukových programů, díky kterým si může dítě procvičovat učivo nebo trénovat svoji paměť a bystrost. Vše by ovšem mělo mít svou hranici a dítě by mělo trávit čas na počítači pouze okrajově.

⁶⁶ DUSPIVA, Z., *Britské listy* [online]. 2003 [cit. 2011-02-04]. Vliv elektronických médií na děti a mládež v ČR v roce 2003. Dostupné z WWW: <http://blisty.cz/art/15104.html>

⁶⁷ POSKIEROVÁ, L., *Inflow.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-02-04]. Faktory ovlivňující dětského čtenáře. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/faktory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>

⁶⁸ POŠVANCOVÁ, J., Děti a internet – 1. díl. *Knihovnický zpravodaj vysočina* [online] 2004. Roč. 4, č. 1 [cit. 2011-02-04]. Dostupný z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=403&idr=2&idci=6>

Posledním a možná nejvýznamnějším médiem, které ovlivňuje nejen dětské čtenáře, je internet. Každým rokem posiluje svou pozici a stává se stále masovější záležitostí. Lidé si zvykli vyhledávat informace, nakupovat online nebo komunikovat přes internet. Kdo nepoužívá internet, jako by nežil. Jelikož i knihovny podléhají módním trendům, nalezneme snad v každé z nich počítače s volným připojením k internetu. Část dětí tráví v knihovně tolik svého volného času právě kvůli počítačům a internetu. Stejně jako ostatní média přináší internet užitek i škody. Lze komunikovat s celým světem bez jakýchkoliv bariér, navazovat nové kontakty a vztahy.⁶⁹ Internet ovlivňuje vkus čtenářů, poskytuje recenze, ale i diskuze o knihách. Spousta knih lze již přečíst online, knihovny mají online katalogy. Stačí kliknout a jste v jiném světě, což je pro děti velikým lákadlem. K dohledání je mnoho zkrácených verzí i jednoduchých shrnutí knih, které často děti zneužijí a podvádějí tak své učitele. Knihy totiž nepřečtou, ale během pár minut na internetu si o nich dohledají patřičné informace. Nemusí tak navštívit knihovnu, ani když je to pro ně nezbytné. Neuvědomují si však, že ochuzují především samy sebe.

2.4.4 Vliv knihovny

Knihovna může sehrát důležitou roli ohledně čtenářství dítěte. Nabízí dítěti alternativu trávení volného času a dostupností knih podporuje jeho zájem o literaturu. Knihovna se snaží vzbudit zájem čtenářů, ale i nečtenářů. Připravuje pro ně různé aktivity a projekty. Spolupráce knihovny se školou je velmi účinný způsob, jak představit dětem knihovnu a její výhody. Knihovna nenásilnou formou vzdělává dítě, ale přitom zůstává volnočasovou institucí. Knihovníci učí děti vyhledávat a zpracovávat informace, přitom je však vedou k samostatnosti.⁷⁰ V další kapitole se budeme věnovat aktuálním projektům a programům knihoven, což značí jejich snahu o zkvalitnění svých služeb, udržení stávajících čtenářů a získání čtenářů nových.

⁶⁹ POSKIEROVÁ, L., *Inflow.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-02-04]. Faktory ovlivňující dětského čtenáře. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/faktory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>

⁷⁰ NEJEZCHLEBOVÁ, J., Umí knihovny zaujmout dětské čtenáře? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online]. 2003. Roč. 3, č. 4. [cit. 2011-04-05]. Dostupný z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=459&idr=3&idci=11>

3 Projekty knihoven a doprovodné programy pro děti

Knihovna je místo, kam děti chodí trávit část svého volného času a očekávají, že se kolem nich bude stále něco dít. Proto by knihovna neměla ztrácet dynamiku. Její prioritou je péče o čtenáře a jeho rozvoj, knihovny tedy musí dětem i jejich rodičům nabízet své projekty a programy na podporu čtenářství. Udržují si tím své čtenáře a zároveň získávají čtenáře nové. Většina českých knihoven se zapojuje do celorepublikových projektů, které každým rokem zvyšují svou úroveň. Nejvýznamnějším organizátorem a vyhlašovatelem těchto projektů je Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP).

Zapojováním do akcí, her, soutěží a projektů děti aktivizují své myšlení a nenásilným způsobem si rozšiřují obzory. Kromě toho mohou malí čtenáři zažít opravdové dobrodružství a vyhrát věcné ceny, což přitahuje především děti mladšího školního věku. Tyto programy můžeme rozdělit do několika pomyslných okruhů, a to na projekty knihoven (Noc s Andersenem, Už jsem čtenář – Knížka pro prvňáčka, Březen, měsíc čtenářů, Týden knihoven, Kamarádka knihovna, Den pro dětskou knihu), udělování literárních cen (Anketa SUK – Čteme všichni, Magnesia Litera, Zlatá stuha), internetové projekty (Libary 2.0, Celé Česko čte dětem, Rosteme s knihou) a ostatní subjekty podporující četbu (veletrhy, výstavy, online knihy apod.). Programy se zaměřují na všechny věkové skupiny. V nabídce jsou i programy pro děti, které ještě samostatně nečtou. Projekty knihoven jsou jednou z možných volnočasových aktivit, kde se realizuje rodina jako celek.

3.1 Noc s Andersenem

Tento projekt českých, dokonce i zahraničních knihoven je nejrozsáhlejší a nejpobulárnější akcí tohoto typu. Noc s Andersenem se koná od roku 2000, kdy se poprvé uskutečnila v uherskohradištské knihovně díky nápadu knihovnic Mirky Čákové a Hany Hanáčkové. Akce je oslavou výročí narození Hanse Christiana Andersena, významného a nadčasového dánského pohádkáře, jehož díla čtou celé generace dětí. Právě pohádky totiž zastávají silnou pozici v dětské četbě.

Mnoho výzkumů ukázalo, že se děti knihám moc nevěnují. Kritiku můžeme slyšet ze všech stran, od odborníků i laiků, ale málokdo se to snaží napravit. Ke knize je třeba najít vztah, který těžko děti najdou doma u televize. Noc s Andersenem dává dětem osobní příklad, umožňuje blízký kontakt s knihou a ukazuje, že čtení je dobrodružství. Malé čtenáře čeká spousta her, soutěží, překvapení, čtení i předčítání. Setkávají se s tajuplnými skřítky a osobnostmi, ale i se živými spisovateli dětských knih. Projekt se postupně rozšířil po celé České republice, spolupracují i sousední slovenské nebo polské knihovny. Nezapomenutelná noc se však nekoná výhradně jen v knihovnách. Ve spolupráci s nimi se s Andersenem „spí“ i v několika českých školách, nemocnicích, ústavech, družinách a domech dětí. Noc na začátku dubna se stala pro knihovny a jejich čtenáře svátkem, jehož kvalita rok od roku stoupá.

Noc s Andersenem je především o důkladné spolupráci dospělých, bez kterých by projekt nemohl vzniknout. Akce se připravuje již celý rok dopředu a její příprava rozhodně není jednoduchá. Díky internetu spolu mohou knihovníci komunikovat, spolupracovat a zjišťovat, jak se to dělá na druhém konci republiky. Internet využívají i samotní nocležníci v průběhu Noci, kdy dávají vědět, co právě dělají, komunikují přes chat, hlasují o nejoblíbenější knížku nebo posílají virtuální pozdravy samotnému Andersenovi. Pro všechny zúčastněné děti je setkání v neobvyklou noční dobu bezpochyby silným a nezapomenutelným zážitkem.⁷¹

Poslední uskutečněný ročník, tedy duben 2010, jasně prokázal stoupající kvalitu projektu. Objevilo se zde mnoho neotřelých nápadů - společné vymýšlení básniček, návštěva tajných chodeb knihovny nebo noční strašidelná stezka na hrad. Některé knihovny měly Noc s Andersenem tematicky zaměřenou, např. chodovská knihovna nocovala s Františkem Hrubínem a jeho pohádkami. Knihovny navštívilo mnoho známých osobností, např. Lukáš Hejlík, Iva Hlaváčková nebo Lucie Seifertová, patronem soutěže s nakladatelstvím Paseka byl Pavel Šrut. Noc s Andersenem se uskutečnila na 905 místech Čech, Moravy, Slovenska, Slovinska a Polska. Zúčastnilo se jí 31 256 dětí.⁷²

⁷¹ *Noc s Andersenem* [online]. 2010 [cit. 2011-02-05]. Noc s Andersenem. Dostupné z WWW: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>

⁷² Malá mozaika z Noci s Andersenem 2010. *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 5, [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/05-2010/mala-mozaika-noci-s-andersenem-2010-71-650.htm>

3.2 Už jsem čtenář – Knížka pro prvňáčka

Cílem projektu Národní knihovny Komenského v Praze je vzbudit a podpořit zájem o knihy již od počátku školní docházky. Dítě prožívá návštěvu knihovny v rámci školní výuky jako dobrodružství. Pokud je do knihovny správně uvedeno, rádo se vrací. Snadněji se stane čtenářem, pokud si prostředí knihovny prohlédne osobně a najde si svou první vytouženou knihu. Počáteční impuls však musí přijít ze strany dospělých. Knihovna ve spolupráci se školou provází dítě prvním, složitým ročníkem základní školy a snaží se vytvořit pravidelný návyk k četbě, který je velmi důležitý pro jeho další rozvoj.

Prvňáček musí během školního roku splnit několik úkolů, díky kterým se stane čtenářem, za vynaložené úsilí dostane vlastní knížku a ve většině knihoven i průkazku čtenáře na jeden rok zdarma. Škola, která se do projektu přihlásila, musí zajistit nejméně jednu návštěvu knihovny za školní rok a pořádat další akce vedoucí k rozvoji čtenářství. Může jimi být předčítání, soutěže, besedy se spisovatelem apod.

Vlastní Knížka pro prvňáčka je napsána speciálně pro tento projekt a nelze ji sehnat v běžném knihkupectví. Pro letošní školní rok 2010-2011 napsala Knížku pro prvňáčka s názvem *Zmizelá škola* spisovatelka Daniela Krolupperová a ilustrovala ji Eva Sýkorová-Pekárková. Při předání knížky je dítě pasováno na čtenáře a je jen na dospělých, jak vzniklou situaci dokážou využít ve prospěch dětí a zda zajistí důstojné předání knížek tak, aby to děti považovaly za mimořádný a jedinečný zážitek. Děti jsou pak hrdé na dosažený úspěch a berou ho jako nový závazek. Cesta k samostatnému čtenářství je pak těmto dětem plně otevřena.⁷³

3.3 Březen, měsíc čtenářů

Nejedná se o akci zaměřenou pouze na děti, ale jejím cílem je zvýšení návštěvnosti a přitažlivosti knihoven a knih pro všechny čtenáře. Dříve se březen nazýval měsícem knihy, později i internetu. Kořeny tohoto projektu sahají až do roku 1955. Letošní ročník 2011 se nazývá Březen, měsíc čtenářů a dominuje zde anketa Čtenář roku.

⁷³ NPKK [online] 2011. [cit. 2011-02-06]. NPKK. Dostupné z WWW: <http://www.npkk.cz/knizka-pro-prvnacka>

V březnu jsou v knihovnách centrem zájmu čtenáři a čtení ještě významněji než obvykle. Knihovny se zamýšlejí nad otázkou, proč k nim někteří lidé nechodí a pokoušejí se vylepšit své služby, prostředí a fondy. Snaží se zvýšit kvalitu čtenářství, posílit prestiž četby a dát o sobě vědět. Cílem letošního ročníku je nabídnout návštěvníkům knihovny přímý kontakt s autory děl a ocenit nejlepšího čtenáře roku. Dvě nejvýznamnější akce, které se budou konat v celorepublikovém měřítku, se nazývají Maraton čtení a Čtenář roku. Kromě těchto dvou aktivit mají knihovny zapojené do projektu nachystaný vlastní program, který se skládá z různých anket, soutěží, kurzů, výstav apod.⁷⁴ Z dřívějších ročníků stojí za zmínku ročník 2006, který se vyznačoval velkým zájmem ze strany veřejnosti.

Ročník 2006 se nazýval Březen, měsíc internetu. Akce jednotlivých knihoven navštívilo v celé České republice přibližně 110 000 návštěvníků všech věkových kategorií, což byl přibližně dvojnásobek minulého ročníku. Zúčastnilo se ho 370 knihoven, které uspořádaly 2 960 akcí. Proběhlo školení internetové gramotnosti dětí, dospělých i seniorů. Internet se pozvolna dostal do našich domácností a spousta lidí se již řadila mezi jeho stálé uživatele. Internet je fenomén dodnes, avšak před pěti lety byl v naší republice stále ještě něčím novým a každý si rád vyzkoušel jeho netušené možnosti, čímž se vysvětluje rekordní zájem čtenářů i nečtenářů.⁷⁵

3.4 Týden knihoven

Aby se malí i velcí čtenáři nenudili ani v podzimním sychravém počasí, pořádá SKIP celorepublikový Týden knihoven, jehož cílem je propagace knihoven, podpora čtenářství všech věkových skupin a atraktivní využití volného času. Samotný týden zahajuje Velké říjnové společné čtení, které je určeno každému, kdo rád čte a poslouchá, kdo se chce kulturně vzdělat, případně jen zažít příjemný den ve společnosti knih. Další společenskou akcí je Knihovnický happening, který se pořádá v předem určeném českém městě. Zde se setkává široká veřejnost s knihovníky z celé České

⁷⁴SKIP [online] 2011 [cit. 2011-02-06]. Březen – měsíc čtenářů 2011 – SKIP. Dostupné z WWW: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/brezen-mesic-ctenaru-2011-1>

⁷⁵ Malé ohlédnutí za 9. ročníkem Března – měsíce internetu. *Čtenář*, 2006. Roč. 58, č. 5, s. 153-154

republiky. Společně pak prožijí den v duchu nejen kulturních, ale především zábavných aktivit.

Loňský 14. ročník se konal 4. – 10. října 2010 s podtitulem Knihovna pro všechny. Pestrý program pro své návštěvníky připravilo více než 400 českých knihoven. Každý den v týdnu byl věnován určité cílové skupině, což bylo novinkou oproti minulým ročníkům. Pondělí patřilo seniorům, úterý rodičům na rodičovské dovolené, ve středu si v knihovně užily bohatý program děti, čtvrtek věnovaly knihovny handicapovaným spoluobčanům, v pátek byly připravené aktivity pro národnostní a jazykové menšiny, v sobotu pro celé rodiny. Celou akci završil nedělní program, kterého se mohli zúčastnit všichni bez jakéhokoliv omezení. *„100 knihoven pořádalo veřejná čtení, 163 knihoven dny otevřených dveří, 258 knihoven nabízelo registraci zdarma, 258 knihoven odpouštělo svým čtenářům pokuty, 209 knihoven pořádalo burzy vyřazených knih, 75 knihoven zvalo na besedy se spisovateli; dále pořádaly desítky knihoven výstavy, výtvarné dílny, kurzy práce na PC, ankety, koncerty, čtenářské maratóny, soutěže, kvízy, křty knih, fotosoutěže, workshopy, nocování v knihovně, pohádkové pořady a mnoho dalšího.“*⁷⁶

3.5 Kamarádka knihovna

Být kamarádkou pro všechny děti – o to se snaží všechna dětská oddělení knihoven. Jenže je velký rozdíl mezi očima dospělých a očima dětí. A právě pohled dětí je velmi zajímavý a především důležitý – vždyť hlavně dětem tyto knihovny slouží. Malí čtenáři jsou většinou ještě bezprostřední, nevypočítaví a upřímní, proto je jejich názor tak cenný. Hodnotí „své“ knihovny přesně tak, jako je samotné hodnotí učitelé ve škole. Mohou se na chvíli stát učiteli a napsat knihovně opravdové vysvědčení se známkami. Za odevzdání takového vysvědčení ještě dostanou malou odměnu.

Knihovna se tak dostane do soutěže o nejlepší Kamarádku a zároveň získá zpětnou vazbu přímo od čtenářů. Jednoduše zjistí, jaké služby jsou oblíbené, co funguje správně a jaké jsou největší její nedostatky. Na odstranění těchto nedostatků pak může mnohem efektivněji pracovat. Titul Kamarádka knihovna získala v minulých ročnících Městská knihovna v Tišnově a Městská knihovna Sedlčany.

⁷⁶ SKIP [online] 2011 [cit. 2011-02-07]. Týden knihoven – 14. ročník – SKIP. Dostupné z WWW: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/propagace-cetby-a-knihoven/tyden-knihoven-14-rocnik>

Co všechno malí čtenáři hodnotí:

Chování knihovníků k dětem je jedním z nejdůležitějších faktorů návštěvnosti knihovny. Knihovna může být krásně a moderně zařízena, vybavena, přesto do ní některé děti nebudou chodit rády. Knihovníci musí znát dětskou mentalitu, jejich potřeby, dokázat malým čtenářům poradit, ale také je povzbudit. Právě knihovník je tím, kdo dotváří celkovou atmosféru knihovny.

Dalším bodem je **orientace v knihovně a jak snadno najdou děti to, co potřebují**. I zde musí kvalitně fungovat knihovník, který ochotně poradí. Měl by děti seznámit s chodem knihovny a trpělivě zodpovědět všechny dotazy. Knihovna by měla mít jednoduchý systém, aby se v něm dokázaly orientovat bez pomoci i menší děti.

Součástí hodnocení je i **spokojenost s otevírací dobou dětského oddělení**. Čím více je knihovna dětem přístupná, tím je to samozřejmě lepší. I knihovníci jsou však jenom lidé, proto je důležité vytvořit otevírací dobu tak, aby to vyhovovalo nejen jim, ale především dětem.

Čtenáři hodnotí také **vzhled a prostředí knihovny**. Děti se cítí dobře tam, kde se jim to líbí. Pokud knihovna nabízí také koutek na hraní a pro zábavu, získává tím u dětí zcela jistě body navíc. Prostor knihovny by mělo být veselé, barevné, optimistické a hravé. Knihovny stále bojují s nedostatkem finančních prostředků, přesto existuje mnoho maličkostí, které dokážou jejich vzhled a prostředí vylepšit, rozveselit a rozzářit.

Dalším bodem vysvědčení je **spokojenost s akcemi a programy v knihovně**. Snaha podpořit dětské čtenářství se ukazuje především v posledních letech, kdy stoupá počet celorepublikových i regionálních programů pro děti. Děti zde hodnotí četnost akcí, jejich rozmanitost a především individuální přístup knihoven a knihovníků k těmto programům, který dělá i celorepublikový projekt specifickým.

Vzdálenost knihovny od místa bydliště je dalším kritériem dětského hodnocení. Dostupnost knihovny je důležitá a projevuje se i na četnosti návštěv čtenářů. Podstatné je, zda se dítě může do knihovny dopravit samo - bez pomoci dospělého.

Děti hodnotí také **počet a kvalitu počítačů**. Pokud si chce knihovna udržet své čtenáře, měla by mít dostatek moderních počítačů s připojením k internetu. Pokud knihovna disponuje pouze zastaralými a pomalými počítači, bývají děti často velmi kritické.

To, **jak si umí knihovník poradit s počítači**, je posledním bodem vysvědčení. Každý knihovník by měl znát nejen programy, které využívá on sám, ale také programy, které využívají samotní čtenáři. Jedině tehdy jim dokáže kvalitně a odborně poradit v případě jakýchkoliv nejasností.⁷⁷

3.6 Den pro dětskou knihu

Projekt Den pro dětskou knihu se poprvé konal v roce 2006 díky nápadu Evy Kubšové z děčínské knihovny. Cílem akce je propagace dětských knih, podpora čtenářství a představení knihoven jako vhodných volnočasových zařízení. Posledního ročníku se zúčastnilo přibližně 130 knihoven a podle ohlasů byla akce velice úspěšná. Termín projektu je pravidelně stanoven na první adventní víkend, kdy jsou děti v předvánoční náladě a u dospělých ještě nepanuje stres ani nákupní horečka kvůli dokonalé idyle Vánoc. Chladné zimní víkendy tráví velké množství rodin doma, proto je ideální doba pro návštěvu knihovny, kde je spojeno příjemné s užitečným – společné trávení času rodičů a dětí, zábava, vzdělávání a nápad na pěkný vánoční dárek, kterým kniha bezpochyby je.

Knihovny nabízí bohatý program a propagují nejen knižní novinky, ale i starší díla významných autorů, která by neměla zůstat opomenuta. Mezi nejčastější aktivity Dne pro dětskou knihu patří výstavy a prodej knih, výtvarné soutěže, besedy se spisovateli, znalostní soutěže, amatérská divadelní představení nebo činnosti spojené s Vánoce. Některé knihovny přicházejí s originálními nápady – volba Miss strašidlo-čtenář, beseda s odborníky o vzniku písma nebo čtení zvířátkům. Mnoho knihoven nabízí registraci nových dětských čtenářů zdarma. Oslava dětské knihy probíhá v jednotlivých obcích individuálně, každá knihovna si vytváří svůj vlastní program podporující knihy. Jedno však mají společné – všichni knihovníci dělají maximum proto, aby jejich návštěvníci strávili tento den ve společnosti knih příjemně, nenudili se a odnesli si co nejvíce nových zážitků a informací.⁷⁸

⁷⁷ *Kamarádka knihovna* [online]. 2010 [cit. 2011-03-03]. Dostupné z WWW: <http://www.kamaradkaknihovna.cz>

⁷⁸ *Den pro dětskou knihu 2009* [online]. 2009 [cit. 2011-03-03]. Dostupné z WWW: <http://www.dendetskeknihy.cz>

3.7 Magnesia Litera

Knihy si zaslouží minimálně stejnou mediální popularitu jako filmy, ne-li větší. Projekt Magnesia Litera propaguje pod záštitou Václava Havla kvalitní literaturu a oceňuje její tvůrce v devíti kategoriích. Finálový večer udílení cen vysílá přímým přenosem Česká televize. Nominace na ocenění vyhlašuje odborná porota, složená z představitelů významných českých svazů a institucí, které se zabývají literaturou. Do oceňování zasahuje i laická veřejnost, která uděluje Cenu čtenářů. Projekt se snaží vzbudit zájem veřejnosti, upoutat její pozornost, podpořit vztah ke knihám a literatuře a přitom si zachovat důstojnost, kterou si literatura a knihy bezesporu zaslouží. Medializací dostává četba šanci u těch televizních diváků, kteří nenavštěvují knihovny ani knihkupectví. Kvalitní knihy jim „vlezou až do obývacího pokoje“ a v případě vzbuzení zájmu může být přirozená lidská zvědavost prvním impulzem k četbě.

Kategorie ocenění Magnesia Litera a jejich letošní vítězové:

- Litera za nakladatelský čin – Edice AAA, nakladatelství Argo
- Litera za dětskou knihu – Alžběta Skálová (*Pampe a Šinka*)
- Litera za překlad – Radka Denemarková, překlad H. Müllerové (*Rozhoupáný dech*)
- Litera za literaturu faktu – Vladimír Papoušek a kol. (*Dějiny nové moderny*)
- Litera pro objev roku – Markéta Baňková (*Straka v říši entropie*)
- Litera za poezii – Josef Hrubý (*Otlé ach*)
- Litera za prózu – Martin Ryšavý (*Vrač*)
- Cena čtenářů – Hana Androniková (*Nebe nemá dno*)
- Litera za knihu roku – hlavní cena Magnesia Litera – Jan Balabán (*Zeptej se táty*)

Ocenění za knihu roku v minulých ročnících získali: 2010 – Petra Soukupová (*Zmizet*), 2009 – Bohumila Grögerová (*Rukopis*), 2008 – Petr Nikl (*Zahrádky*), 2007 – Petru Cimpoesu (*Simion Vytažník*), 2006 – Jan Reich (*Bohemia*), 2005 – Jan Novák (*Zatím dobrý*), 2004 – Jiří Suk (*Labyrintem Revoluce*), 2003 – Pavel Zatloukal (*Příběhy z dlouhého století – Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*), 2002 – Jürgen Serke (*Böhmische Dörfer – Putování opuštěnou literární krajinou*).

Literu za dětskou knihu si v minulých ročnících odnesli: 2010 – Iva Procházková (*Nazi*), 2009 – Pavel Šrut (*Lichožrouti*), 2008 – Petr Nikl (*Zahrádky*), 2007 – Iva

Procházková (*Myši patří do nebe*), 2006 – Viola Fischerová (*Co vyprávěla Dlouhá chvíle*), 2005 – Arnošt Goldflam (*Tatínek není k zahození*), 2004 – Lucie Seifertová (*Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*), 2003 – Martin Skala (*Strado a Varius*), v roce 2002 se Litera za dětskou knihu neudělovala.⁷⁹

České knihovny tento projekt podporují a pomáhají ho propagovat. Sledují tím aktuální trh kvalitní literatury, názory kvalifikovaných odborníků na knižní novinky a snadněji tak pomohou čtenářům s výběrem četby.

3.8 Anketa SUK – Čteme všichni

Již 19. rokem se koná anketa Čteme všichni, kde čtenáři volí nejčtenější a nejoblíbenější knihu vydanou v uplynulém roce. Organizátorem akce je Sukova studijní knihovna literatury pro mládež. Anketu pořádá k příležitosti Mezinárodního dne dětské knihy, který připadá na den narození Hanse Christiana Andersena, tedy 2. dubna. Hlasuje se v několika kategoriích pomocí anketních lístků, na kterých můžeme najít i nepovinnou doplňující otázku (r. 2009 – Kdo Ti četl, když jsi ještě neuměl číst?). Anketní lístky se vyplňují po celé České republice a vítězové jsou vyhlášeni v Památníku národního písemnictví v Praze na Strahově. Ceny se udělují v několika kategoriích:

- Cena dětí
- Cena knihovníků
- Cena Noci s Andersenem
- Cena ministerstva školství mládeže a tělovýchovy za přínos k rozvoji dětského čtenářství⁸⁰

Děti mohou v anketě volit české i zahraniční autory, učitelé a knihovníci vybírají autory pouze české. V 18. ročníku zvítězily tyto knihy: Cenu dětí získala Stephenie Meierová za knihu *Rozbřesk*, Cenu knihovníků Renata Štulcová za knihu *Růže a*

⁷⁹ *Magnesia litera* [online]. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <http://magnesia.netport.cz/>

⁸⁰ VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, L., Klub dětských knihoven a společné projekty. *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 4, [cit. 2011-02-05]. Dostupný z WWW: <http://ctenar.svkkf.cz/clanky/2010-roc-62/04-2010/klub-detskych-knihoven-a-spolecne-projekty-70-631.htm>

krokvíce, která zvítězila i v kategorii Cena Noci s Andersenem. Cenu ministryně školství, kde se neuděluje pořadí, získal např. Miloš Kratochvíl – *Pachatelé dobrých skutků*, Iva Procházková – *Nazí* nebo Radek Malý – *Kam až smí smích*.⁸¹ Je velmi důležité oceňovat ty, kteří se snaží potěšit a vzdělat okolí svými knihami, vlastním dílem podporují dětské čtenářství a zkvalitňují knižní trh.

V doplňující otázce (Kdo Ti četl, když jsi ještě neuměl číst?) uvedlo velké množství dětí svého rodinného příslušníka, nejčastěji se objevovala maminka nebo babička. Předčítání je důležité, podporuje percepce dítěte a má značný vliv na budoucí čtenářství. Předčítáním se zabývá další celorepubliková akce s názvem Celé Česko čte dětem, do kterého je zapojeno i velké množství českých knihoven.

3.9 Zlatá stuha

V dnešní době je složité zvýšit prestiž hodnotných literárních děl posledních let. Česká sekce IBBY⁸² společně s Klubem ilustrátorů dětské knihy, Obcí spisovatelů a Obcí překladatelů tato díla podporuje a snaží se je vnést do povědomí široké veřejnosti. Ceny Zlatá stuha pro nejlepší knihy pro děti a mládež vyhlašuje již od roku 1993. Ceny se rozdělují do tří kategorií: výtvarná část, literární část a překladatelská část, které se dále dělí do několika podkategorií. Udělují se také zvláštní ocenění za nakladatelský počin a za celoživotní přínos. Porota, sestavená pro každou kategorii zvlášť, vybírá z nominací vítěze, kteří jsou vyhlášeni na Ministerstvu kultury ČR, jenž projekt finančně podporuje.

Letošní nominace na Zlatou stuhu 2010 byly zveřejněny 7. dubna 2011 v obřadní síni liberecké radnice. Nominováno bylo více než třicet děl pro děti a mládež, ze kterých budou v každé kategorii vyhlášeni vítězové 24. května 2011.

⁸¹ Jak dopadla anketa SUK – Čteme všichni 2009? *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 5, [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/05-2010/jak-dopadla-anketa-suk-cteme-vsichni-2009-71-652.htm>

⁸² International Board on Books for Children – Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu

Za rok 2009 byla oceněna tato díla:

- Výtvarná část: knihy pro začínající čtenáře – *O Červené karkulce* (autor i ilustrace V. Chalánková), beletrie pro děti a mládež – *Řecké báje* (autor A. Ježková, ilustrace M. Kukovičová), výtvarný počin – *Ticho hrocha* (autoři kolektiv dětí, ilustrace D. Böhm)
- Literární část: knihy pro začínající čtenáře – *Písň mravenčí chůvy* (D. Mrázková), beletrie pro děti a mládež – *Josef/Jo537* (M. Míková), literatura faktu pro děti a mládež – *Poklad boha Thovta* (O. Růžička)
- Překladová část: beletrie pro děti a mládež – *Zrádce přísahy* – letopisy z hlubin věků 5 (M. Paverová, překlad J. Jašová), literatura faktu pro děti a mládež – *211 věcí, které zvládne každé bystré děvče* (B. Cutlerová, překlad R. Kolečková)
- Zvláštní ocenění: nakladatelský počin: *Strom pohádek z celého světa* (Knižní klub, autor V. Stanovský, J. Vladislav), *Nebe peklo ráj* (Albatros, editor P. Šrámek), *Okno do komína* (Ústav pro informace ve vzdělávání, autor I. Březinová), *Zlatá stuha za celoživotní přínos* – Jiří Šalamoun, Pavel Šrut⁸³

Pořádání takovýchto akcí je důležité nejen pro autory, nakladatele či ilustrátory literárních děl, ale také pro laickou veřejnost. V dnešní době, kdy se klade důraz spíše na kvantitu než na kvalitu, se lidé snadněji zorientují v knižních novinkách. Knihovníci, učitelé a rodiče získávají přehled kvalitních knih, které mohou dětem doporučit.

3.10 Internetové projekty na podporu čtenářství

3.10.1 Celé Česko čte dětem

Projekt vznikl proto, aby lidé v dnešní hektické době trochu přibrzdili a věnovali se dětem takovým způsobem, aby to bylo prospěšné pro obě strany. Málokdo si uvědomuje, jak velký význam má pravidelné předčítání. Kniha předčítáním získává na přitažlivosti, podporuje se zdravý psychický vývoj dítěte a dítě si pěstuje budoucí návyk samostatného čtení. Projekt propaguje dvacet minut hlasitého předčítání denně, na což

⁸³ *IBBY Česká sekce Knihy pro děti* [online]. 2010 [cit. 2011-03-05]. Zlatá stuha za rok 2010. Dostupné z WWW: http://www.ibby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=35&Itemid=14

by si měl najít čas i zaneprázdněný rodič. Projekt podporuje například Václav Havel, Zdeněk Svěrák, Aneta Langerová, Ondřej Vetchý nebo Jaroslav Dušek. Některé z těchto známých osobností můžeme dokonce spatřit při předčítání v knihkupectvích, nemocnicích i knihovnách. Do programu jsou zapojené i základní školy, tzv. Klub škol, které čtou. Ty se zavazují svou přihláškou k tomu, že budou dětem předčítat. Na níže uvedených internetových stránkách projektu lze najít i tzv. Zlaté tituly, které jsou rozděleny do šesti věkových kategorií, od narození až do 14 let. Tyto knihy jsou vybrané na základě doporučení knihovníků, učitelů a rodičů. Patří mezi ně tituly od Ivony Březinové (*Začarovaná třída*, 10 - 12 let), Vladimíra Hulpacha (*Návrat opeřeného hada*, 12 - 14 let), Ivy Procházkové (*Středa nám chutná*, 10 - 12 let), Roalda Dahla (*Matylda*, 8 - 10 let) nebo Zdeňka Svěráka (*Jaké je to asi v Čudu*, 6 - 8 let).

Předčítání je populární aktivitou ve všech knihovnách. V některých knihovnách se připravuje předčítání i s občerstvením, na pokračování, jinde dokonce dorazí předčítat knihu spisovatel, který ji napsal.⁸⁴ Tyto akce nepodporují jen zájem o knihy, ale především umění naslouchat, vnímat a rozvíjet fantazii. Pro děti se stává společné předčítání významnou událostí, při které se vzájemně setkávají s dospělými, učí se pozornosti, správnému chování a podporují emoční rozvoj.

3.10.2 Rosteme s knihou

Web Rosteme s knihou se zabývá kampaní na podporu četby knih. Snaží se být pomocníkem pro děti i jejich vychovatele – rodiče, učitele, knihovníky apod. Projekt je realizován od roku 2005 díky Svazu českých knihkupců a nakladatelů a jeho společnosti Svět knihy s.r.o. K tomuto projektu vedly alarmující výsledky výzkumů o dětském čtenářství, čtenářské gramotnosti a jejím rozvoji. Kampaň na podporu četby knih se snaží čtenářství medializovat a dostat tak do většího povědomí veřejnosti to, jak je čtení knih důležité pro dětský vývoj.⁸⁵ Náplní kampaně jsou celostátní i regionální soutěže, knižní výstavy, zlevněné knihy, literatura online, zapojení známých osobností nebo prosazení zábavného pořadu podporujícího knihy do TV.

⁸⁴ *Celé česko čte dětem* [online]. 2010 [cit. 2011-03-06]. Dostupný z WWW: <http://www.celeceskoctedetem.cz>

⁸⁵ *Rostemesknihou.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-03-07]. Dostupný z WWW: <http://www.rostemesknihou.cz/index.php>

Jak probíhá propagace:

- *„Kampaň Rosteme s knihou – propojení se širokou propagací knižních veletrhů a jejich programů*
- *Reklamní slogany na reklamních předmětech, které mají děti v oblibě*
- *Metr na dveře „Rosteme s knihou“ s uváděním knižních titulů u příslušné velikosti, pohlednice s „To si přečti“*
- *Soutěže se zapojením reklamních agentur – návrhy publikované za odměnu v denním tisku či časopisech*⁸⁶

Web samotný se zabývá dětmi i jejich rodiči, kterým pomáhá svými nápady a knižními tipy. Pořádá různé soutěže, pomáhá zakládat diskusní fóra a poutavě informuje o dění v knihovnách. Dospělí zde mohou získat vhled do problematiky čtenářství a získat tipy na vhodné knihy pro své děti. Tyto tipy jsou rozděleny do několika přehledných věkových kategorií, kde si u každé knihy můžeme přečíst několik řádek o jejím obsahu.

Součástí webu je rostik.cz určený dětem. Tyto internetové stránky představuje malý chlapec jménem Rostík, který nás celým webem provází. Propojuje svět internetu a svět knih. Pomáhá dětem určit si priority, ale přitom zůstává moderní a „in“. Najdeme zde nejrůznější ankety, pozvánky na akce, zábavné čtení, soutěže a hry. Stejně jako u stránek pro dospělé je vybaven knižními (tzv. Rostíkovými) tipy a přehledem o nově vydaných knížkách pro děti. Web je propojen se sociální sítí, na které mohou děti diskutovat o přečtených i nepřečtených knihách.⁸⁷

3.10.3 Libary 2.0

Tento web se stal dlouhodobým projektem většiny českých knihoven. Doba se neustále mění, knihovny se musí přizpůsobovat aktuálním trendům a nabízet je svým čtenářům. Web 2.0, jehož součástí je Libary 2.0, představuje stránky, které jsou prostorem pro společnou tvorbu a sdílení jejich obsahu. Libary 2.0 tedy nabízí větší a

⁸⁶ *Rostemesknihou.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-03-07]. Kampaň na podporu četby. Dostupný z WWW: http://www.vkol.cz/data/soubory/rf/rosteme_s_knihou.pdf

⁸⁷ *Rostemesknihou.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-03-07]. Dostupný z WWW: <http://www.rostemesknihou.cz/index.php>

aktivnější spolupráci mezi knihovníky a návštěvníky knihovny. Internetové stránky jsou jakousi vstupní branou do knihovny a musí být tedy funkční, použitelné, přístupné a jednoduché. Stále více lidí, dospělých i dětí, se pohybuje ve virtuální rovině častěji a obratněji než v reálném světě. Chtějí přes internet diskutovat a hodnotit. Stránky by tedy měly nabízet i nějakou formu interakce a komunikace. Proto se projekt Libary 2.0 rychle rozšiřuje a setkává se zájmem stávajících i nových čtenářů. Uživatelé se díky němu mohou zapojovat do různých kvízů, anket, diskutovat o oblíbenosti knih, vyřizovat si na dálku blokace knih apod.

Samotné knihovny mohou s pomocí Libary 2.0 zkvalitňovat své služby, učit se od ostatních knihoven, komunikovat s nimi, spolupracovat s nimi na projektech apod. Libary 2.0 poskytuje pro knihovny téměř nevyčerpatelné množství informací, které mají tendenci neustále se zlepšovat. Knihovny se mohou například zapojit do sociálních sítí nebo provozovat Wiki systém, který funguje na vzájemném sdílení informací. Možností je spousta, stačí jen mít oči otevřené novým věcem.⁸⁸

Mnoho dětí chodí do knihovny nejen kvůli knihám, ale také kvůli počítačům a internetu. Díky Libary 2.0 se k těmto dětem knihovna opět o něco přiblížila. Dnešní doba je uspěchaná a pohodlná, děti si vyhledávají informace na internetu a právě tam se mohou dozvědět o knihovně více, pokud jsou stránky úhledně a srozumitelně uspořádané. Donedávna byly internetové stránky knihovny spíše její okrajovou součástí, dnes by však stránky měly poskytovat virtuální knihovnu, která obsahuje online katalogy a diskusní fóra. Kvalitně vytvořené internetové stránky se tak staly nedílnou součástí moderní knihovny.

3.11 Ostatní subjekty podporující četbu

Každá snaha o podporu čtenářství si zaslouhuje uznání. Ne vždy se setkává s velkými ohlasy ze strany široké veřejnosti, ale nikdy není úplně marná. Dnešní děti jsou pohodlné a méně aktivní, proto potřebují co nejvíce podněcovat k činnosti, které jim zaměstnávají mozek a vedou ke vzdělávání. Největší podíl na čtenářské gramotnosti

⁸⁸ RYLICH, J., Knihovny a Web 2.0. *Čtenář* [online] 2009. Roč. 61, č. 9, [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2009-roc-61/09-2009/knihovny-a-web-2-0-na-cestě-ke-knihovnam-2-0-61-478.htm>

žáků má škola, rodina a knihovna, pokud ji dítě navštěvuje. Mimo tuto oblast však existují ještě jiné aktivity na regionální i celostátní úrovni.

Devátým rokem se v Liberci pořádá Veletrh dětské knihy, který je finančně i organizátorsky velmi náročný. Nad letošním ročníkem, konaným 7. – 9. dubna 2011, převzal záštitu premiér České vlády Petr Nečas. Pro děti je připraven i bohatý doprovodný program, na kterém nebude chybět ani autogramiáda Jiřího Žáčka. Návštěva Veletrhu dětské knihy je výborný tip na to, jak strávit s rodinou nebo se školou příjemný a užitečný den v Liberci.⁸⁹

Další knižní veletrh Svět knihy se pořádá v Praze. 17. ročník tohoto literárního festivalu se bude konat 12. – 15. května 2011 na Výstavišti v Holešovicích pod záštitou ministra kultury Jiřího Bessera a primátora hlavního města Prahy Bohuslava Sobotky. Hlavním tématem letošního veletrhu bude literatura arabského světa. Jako čestní hosté se představí členové království Saudské Arábie, návštěvníci tedy budou mít jedinečnou možnost dozvědět se mnoho zajímavostí o této neobvyklé kultuře.⁹⁰

Podzimní knižní veletrh se vloni konal už podvacáté v Havlíčkově Brodě. Díky bohatému programu ho navštívilo cca 16 000 návštěvníků, mezi kterými nechyběl ani prezident České republiky Václav Klaus. Objevilo se zde mnoho známých osobností, např. Michal Viewegh, Ivan Klíma, Radka Denemarková a další. Letošní ročník je již v plném proudu příprav a bude se konat ve dnech 21. – 22. října 2011. Pro velký úspěch Podzimního knižního veletrhu se bude letos poprvé 17. – 18. června konat i Letní knižní veletrh v Ostravě, jehož tématem budou knihy na dovolenou.⁹¹

Další možností, jak podpořit dětské čtenářství, jsou čtenářské weby. V dnešní době je internet dětmi používán ve velkém, proto je jednou z nesnazších možností, jak dostat knihy a četbu do jejich povědomí. Internet je nejmodernějším a nejrozsáhlejším médiem plným dostupných informací. Děti tyto informace přijímají pozitivně, čehož je třeba maximálně využít. Mimo již zmiňovaných celostátních projektů (Celé Česko čte dětem a Rosteme s knihou) existuje také mnoho menších projektů. Jsou jimi především internetové stránky, které informují čtenáře o aktuálním dění na knižním trhu, o novinkách a pořádaných akcích nebo nabízejí čtení knih online. Tyto weby často

⁸⁹ *Veletrh dětské knihy* [online]. 2011 [cit. 11-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.veletrhdetskeknihy.cz/>

⁹⁰ *Book Word* [online]. 2006 [cit. 2011-04-09]. Úvodní informace. Dostupné z WWW: <http://www.bookworld.cz/cz/menu/uvodni-informace/>

⁹¹ *21. Podzimní knižní veletrh* [online]. 2011 [cit. 2011-04-09]. Dostupné z WWW: <http://www.hejkal.cz/trh/>

provozují i diskusní fóra nebo uvádějí hodnotící recenze. Mezi nejnavštěvovanější patří například www.citarny.cz, www.knihovnice.cz, nebo www.ctesyrad.cz. Zajímavým projektem Městské knihovny v Praze je www.prahavknihovne.cz, kde můžeme najít více než 1000 knih o Praze online. Pod tento projekt spadá i zpřístupňování jiných literárních děl online pomocí speciálních webových stránek. Jsou to například www.mlp-old.cz/macha (Čtěte Máchu online), www.mlp-old.cz/karelcapek/ (Čtěte Čapka online) nebo www.mlp-old.cz/pohadky/ (Čtěte pohádky online). Poslední dobou se rozmáhají také placené elektronické knihy, které jsou pro čtenáře lákavé především díky nižší ceně než u klasických tištěných knih. Tyto knihy můžeme najít například na www.elibellus.com, www.dobre-knihy.cz, libri.cz, www.wknihy.cz nebo www.palmknihy.cz.

Díky knihám však také můžeme pomoci druhým. Server, který se zabývá spojením potěšení ze čtení s radostí z pomoci druhým, se nazývá www.ctenipomaha.cz. Na svém webu nabízí seznam knih, které jsou seřazené do kategorií podle věku. Po přečtení některé knihy ze seznamu čtenář zodpoví několik otázek vztahujících se ke knize. Pokud odpoví správně, získá tak 50 Kč, které může věnovat na pomoc těm, kteří to nejvíce potřebují. Pomocí se také zabývá web www.bibliohelp.cz, který nabízí přehled knih vhodných pro léčbu knihou. Lidé tak pomocí knih můžou řešit své psychické i fyzické problémy. Tyto problémy se nevyhýbají ani dětem, pro které je zde připravena sekce Pohádkoterapie. Odkazy na tyto nebo obdobné weby můžeme najít uvedené na internetových stránkách většiny českých knihoven.

4 Šmidingerova knihovna ve Strakonících

4.1 Historie Šmidingerovy knihovny ve Strakonících

Šmidingerova knihovna ve Strakonících patří mezi nejstarší knihovny v Čechách. Funguje již více než 150 let a její vysoká úroveň stále stoupá. Neustále se zdokonaluje, podporuje moderní technologie a může se chlubit mnoha odděleními v krásných prostorách Strakonického hradu. Knihovna nese název podle svého zakladatele, pátera Josefa Šmidingera.

Její historie se traduje od roku 1843, kdy vlastenecký kněz, páter Josef Šmidinger, věnoval městu Strakonice dodnes neznámý počet knih a určil je k veřejnému půjčování. Knihovnu spravovalo šest měšťanů vyšší vrstvy (členové městské rady nebo zasloužilí občané města). Ti tvořili knihovní radu a dohlíželi na to, aby knihovna byla v pořádku a řádně fungovala. Tato rada také zprostředkovávala styk knihovny se zástupci města. První zmínky o ní jsou z 90. let 19. století.

Od 20. let 20. století jsou již o knihovně vedeny podrobné písemné záznamy. V těchto záznamech najdeme jména všech knihovníků a základní informace o nich. Jelikož služba v knihovně byla dobrovolná a veřejnosti sloužila pouze dva dny v týdnu, zastávali často knihovníci nejrůznější povolání. Jediný kvalifikovaný knihovník, pan Bohumil Broukal, pracoval v knihovně pouze čtvrt roku. První zmínka o odměnách knihovníků pochází z roku 1909. Tehdy pracovníci dostávali roční odměnu ve výši 20 korun. Po roce 1919, kdy byl schválen revoluční zákon o zřizování veřejných knihoven, se odměny knihovníkům značně zvýšily.

Po komunistickém převratu roku 1948 byla knihovna přejmenována na Okresní knihovnu ve Strakonících. Od roku 1950 se stala práce v knihovně uznávanou a řádně placenou profesí. Počet zaměstnanců v knihovně rostl a rozšiřovaly se i poskytované služby. Roku 1993 oslavila knihovna ve Strakonících 150 let od svého založení a přijala svůj původní název a tradici. Od této doby se knihovna opět jmenuje Šmidingerova.⁹²

⁹² Šmidingerova knihovna ve Strakonících. Strakonice: Šmidingerova knihovna. 2008, 23 l.

4.2 Význam a funkce Šmidingerovy knihovny v současnosti

Dnešní knihovna se neustále rozšiřuje. Disponuje mnoha odděleními, která jsou určena i pro handicapované spoluobčany, jako je například oddělení pro nevidomé čtenáře (najdeme zde namluvené knihy). Pořádá mnoho projektů a besed pro všechny věkové kategorie. Seznamuje především dětské čtenáře s fenoménem moderní doby – internetem a jeho nástrahami.

Šmidingerova knihovna se nezaměřuje jen na čtenáře, ale i na děti mladší – děti v předčtenářském období. *„Dítě, které rodiče dovedou zaujmout knížkami od raného dětství, a je-li jeho vývoj normální, má rádo četbu a stává se brzy čtenářem. Šmidingerova knihovna si je vědoma této nezastupitelné úlohy mezi knihou a dítětem, proto přihlašuje děti do šesti let zdarma. Nabízí jim velký výběr hádanek, říkanek, pohádek, encyklopedií, magnetických a zvukových knih.“*⁹³ Pro školáky je ve Šmidingerově knihovně připraveno velké množství nových i starších titulů. Mezi nejoblíbenější a nejčastěji půjčovanou četbu patří především fantasy, příběhová próza ze života dětí, pohádky a zamilované romány. Novinkou posledních let se staly knihy s 3D brýlemi, které mají širokou cílovou skupinu. V knihovně najdeme mimo jiné i velké množství časopisů nebo cizojazyčné knihy, které jsou nejpoblíbenější ve zjednodušených verzích. Šmidingerova knihovna sleduje vývoj současných trendů a snaží se pokrýt poptávku po knihách v plném rozsahu.

Mnoho dětí tráví v knihovně svůj volný čas, proto je důležité, aby se děti v knihovně cítily příjemně a nenudily se. Kromě knih je v knihovně k dispozici zdarma internet (knihovna pořádá hojně navštěvované internetové kurzy), soutěže, kvízy, dále koutek s kobercem, minitobogánem a hračkami. Přibližně jednou měsíčně se konají akce, při kterých mají děti možnost podílet se svými kresbami a výrobky na výzdobě knihovny.

Pořádání soutěží, besed a různých akcí patří také ke standardní práci knihovníků ve Šmidingerově knihovně. Při rozhovoru se zaměstnankyní této knihovny jsem se dozvěděla, že tyto akce jsou hlavním „tahákem“ nových dětských čtenářů. Pracuje se zde i s dětmi předškolního věku, které první čtení teprve čeká, ale zato bývají jen málo poznamenané moderními technologiemi a dokážou být často výbornými posluchači, pokud je něco zaujme. Šmidingerova knihovna spolupracuje s více než desítkou škol Strakonicka. V době, kdy jsem navštěvovala základní školu, byly návštěvy knihovny

⁹³ tamtéž

v rámci vyučovacích hodin spíše výjimečným zážitkem. Uplynulo několik let a besedy, programy a aktivity knihovny pro školy se staly běžnou součástí práce zdejších knihovníků. Knihovna se zapojuje do celorepublikových projektů (Noc s Andersenem, Pasování prvňáčků, Kamarádka knihovna, Týden knihoven apod.) a nezapomíná ani na programy vlastní, mezi které patří Tvořivé dílny, Tvořivý podvečer, návštěva Mikuláše a čerta, Rej čarodějnic, Barevné dny věnované jednotlivým žánrům, besedy se spisovateli, výstavy knih, vlastní literární soutěže (např. Literární a výtvarná soutěž o cenu prof. Antonína Voráčka) a ankety.

Šmidingerova knihovna zřizuje ve spolupráci s Českým svazem ochránců přírody kroužek „MOPíků“, tedy Mladých ochránců přírody. Ti se schází pravidelně každý týden v pátek odpoledne a podnikají společně zajímavé výlety, na kterých si povídají o stromech, ptácích, okolí či historii města. Schůzky jsou veřejné, může se jich tedy zúčastnit kdokoliv, kdo má zájem. Každá schůzka má předem připravený program, na který zvou „MOPíci“ veřejnost prostřednictvím plakátů nebo Zpravodaje města. Pokud je špatné počasí, setkávají se v prostorách strakonické knihovny nebo v klubovně Základní organizace Českého svazu ochránců přírody.⁹⁴

4.3 Výzkumná část

Praktickou část své diplomové práce jsem pojala jako výzkumnou sondu zaměřenou na dětské čtenářství. Na dětském čtenářství se velkou měrou podílejí také knihovny, proto bylo mým cílem zjistit velikost spoluúčasti knihoven na výchově dětského čtenáře a zájem dětí o služby a programy dětských knihoven. Zjišťovala jsem, zda vůbec děti navštěvují knihovnu, případně kolik času v knihovně tráví, jak jsou s ní spokojené a jaký mají na knihovnu názor.

Pro svůj výzkum jsem si zvolila metodu dotazníku doplněnou o strukturovaný rozhovor, diskuzi a metodu slovních asociací. Nejvíce dětí jsem oslovila formou dotazníku. Nejprve jsem provedla „předvýzkum“ u vzorku deseti dětí, po upravení dvou otázek jsem dotazníky rozdala všem ostatním dětem. Dotazník obsahoval 10 otázek a odpovědi si děti vybíraly z nabízených možností. U čtyř otázek byla uvedena možnost „něco jiného – uveď“, u dvou otázek děti přímo dopisovaly odpověď, pokud

⁹⁴ ČSOP Strakonice [online]. 2010 [cit. 2011-04-10]. Dostupné z WWW: <http://www.csop-strakonice.net/>

zakroužkovaly danou možnost (uváděly název navštíveného programu a připomínky ke změnám v knihovně). U některých otázek bylo možné zvolit více odpovědí (nejčastěji volily děti více odpovědí u otázky č. 5), převážná část otázek však byla koncipovaná tak, aby většina dětí zvolila pouze jednu odpověď.

Vzhledem k zaměření mé práce na čtenáře mladšího školního věku byly nejdůležitější cílovou skupinou děti z 1. – 5. třídy základních škol. Ve strakonické knihovně měly dotazníky bohužel menší návratnost z důvodu konání mnoha jiných knihovnických soutěží a anket, proto jsem navštívila několik strakonických základních škol a zájmových skupin. Dotazníkové šetření jsem prováděla v době od prosince 2010 do března 2011. Dotazník (viz příloha č. 1) dostalo do rukou více než 150 dětí ze Strakonice a okolí, zpět se mi navrátilo vyplněných 127 tiskopisů od 53 chlapců a 74 dívek. Šokoval mě však velký počet dětí, které do knihovny vůbec nechodí. Těchto dětí jsem se osobně po navrácení dotazníku ptala na důvody nenavštěvování knihovny a posléze je také vyhodnotila.

Další zvolenou metodou mého průzkumu byla diskuze s 38 žáky 2. a 3. ročníku ZŠ Povážská ve Strakonících. S těmito dětmi jsem po vrácení dotazníků probírala v rámci své souvislé pedagogické praxe v hodině českého jazyka jejich názory na knihovnu a diskutovala o důvodech některých odpovědí v dotazníku. Snažila jsem se vytvořit přátelskou atmosféru, aby se děti nebály ani negativních názorů a odpovídaly pravdivě podle svého uvážení.

Metodu slovních asociací jsem použila taktéž během souvislé pedagogické praxe v hodině českého jazyka, tentokrát pouze u žáků 2. ročníku, tedy dětí ve věku 7 – 9 let. Děti psaly svůj momentální nápad k sedmi podnětným slovům týkající se dětského čtenářství. Mým úkolem bylo zjistit, jak tato slova na žáky působí a posléze tyto názory vyhodnotit.

V závěru svého výzkumu jsem navštívila dětské oddělení Šmidingerovy knihovny ve Strakonících, kde jsem použila metodu strukturovaného rozhovoru s paní knihovnicí. Seznámila jsem ji s výsledky našeho výzkumu a vyslechla si její názor na skutečnosti týkající se dětského čtenářství.

Vyhodnocení výzkumu bylo časově náročnou, přesto velmi zajímavou záležitostí. Některé odpovědi v dotazníku zůstaly nevyplněné, jiné otázky byly velmi zajímavě zodpovězené. S dětmi se spolupracovalo výborně a některé bezprostřední odpovědi na otázky mě dovedly k hlubšímu zamyšlení. Výsledky dotazníkového šetření jsem

vyplnila do tabulek, které jsem následně okomentovala. Podle těchto tabulek jsem vytvořila názorné grafy. Ostatní použité metody jsem vyhodnotila slovně.

4.4 Dotazníkové šetření

4.4.1 První otázka: Navštěvuješ knihovnu?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívek	Chlapců
Ano	66,1	70,3	60,4
Ne	33,9	29,7	39,6

Více než 1/3 dotazovaných dětí, tj. 33,9%, nechodí do knihovny vůbec⁹⁵. V porovnání pohlaví dětí jsou častějšími návštěvníky knihovny dívky. V počtu vyplněných dotazníků převažují děvčata nad chlapci, i přesto však můžeme vidět rozdíl mezi oběma pohlavími v počtu přihlášených a nepřihlášených dětí do knihovny (viz Příloha 2, Obrázek 2).

Ze 33,9% nepřihlášených dětí navštívilo knihovnu jednou v rámci školy 60,5% dětí, ale neprojevíly zájem o čtenářskou registraci. Nejčastěji to zdůvodňovaly svým nečtenářstvím nebo dostatkem knih v domácí knihovničce⁹⁶.

Pouze 13,9% dětí z celkového počtu dětí nenavštěvujících knihovnu projevilo zájem o přihlášení do knihovny. Jejich věk se pohyboval v rozmezí 10 – 12 let, což mě překvapilo. Já bych očekávala tento postoj ve věku okolo 8 – 9 let, kdy dítě již samostatně čte. Zbytek dětí knihovnu nikdy nenavštívilo a v nejbližší době se k tomuto kroku nechystá (viz Příloha 2, Obrázek 3).

⁹⁵ srov. s výzkumem GAC z roku 2002: „Z celkového počtu dotazovaných dětí chodí do knihovny pravidelně polovina (48%). Třetina dětí konstatuje, že do knihovny nechodí a nikdy v ní nebyla.“ POLÁKOVÁ, S., Jak čtou české děti? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2005. Roč. 5, č. 2 [cit. 11-02-13]. Dostupné z WWW: <http://kzv.kkvyvociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

⁹⁶ Za dostatek knih děti považovaly cca 10 dětských knih a 10 knih pro dospělé. Dva žáci dokonce ohodnotili tento počet jako nadbytečný.

Děti nenavštěvující knihovnu

Odpověď	Počet dětí (v %)
Knihovnu navštívil pouze v rámci školy	60,5
Knihovnu nikdy nenavštívil	25,6
Chystá se do knihovny přihlásit	13,9

Se zvyšujícím rozvojem moderních informačních technologií je předpoklad stále většího vzdalování dětského čtenáře od tradiční knihy. U dětí vzniká mylný dojem, že není nutné číst celou knihu, když najdeme její obsah na internetu, a tudíž víme o knize všechno důležité a zásadní. *„Je to ztráta času, lepší je hrát hry a dostávat se pořád do vyššího levelu. - Na netu je toho spousta, to si párkrát kliknu a vím o tý knížce všechno, co potřebuju. – Čtení je fajn, ale je strašně zdlouhavý.“* Několik dětí také potvrdilo, že čtení knih si spojují s nepříjemným pocitem v hodinách čtení a psaní ve škole. *„Čtení je ve škole dost, tak si radši doma odpočinu, když číst nemusím. – Když mně vadí, jak na mě všichni čekají, než to přečtu. – Musím číst doma kvůli škole, ale nebaví mě to. Třeba mě to bude bavit, až budu velká.“* Toto vyplynulo z hodinové diskuse s 38 žáky ZŠ Povážská Strakonice.

Je třeba zamyslet se nad tím, proč jsou hodiny čtení a psaní pro některé děti nepříjemné. Může to být nesprávným přístupem učitele k žákům, špatným kolektivem ve třídě, nevhodnými texty, eventuálně čtení dítěti nejde tak, jak by si představovalo. Proto je velmi důležitý šetrný a citlivý přístup učitele ke čtenářským výkonům dětí. Učitel by měl nabízet žákům dostatek prostoru ke čtení a nezesměšňovat je při neúspěchu, případně žáky s horším čtenářským výkonem vyvolávat na čtení kratších a snadnějších úseků textů. Děti chtějí a potřebují slyšet pochvalu za každý svůj čtenářský pokrok. Díky takovému povzbuzení ze strany učitele nebo rodičů chce dítě svůj výkon neustále zlepšovat a je mnohem pravděpodobnější, že se stane čtenářem a začne navštěvovat knihovnu.

Velký vliv čtenářství dítěte má názorný příklad v rodině. Velmi mě zaujal zatvrdělý názor jednoho desetiletého chlapce během diskuse: *„Knihovna je zbytečná, nechce se mi nikam chodit, když máme knížky doma. A taky se za to musí platit peníze.“* Na dotaz, zda do knihovny chodí někdo z jeho rodiny, odpověděl záporně. Pokud má některý

rodinný příslušník na knihovnu negativní názor nebo jí dokonce opovrhuje, těžko budeme žákovi vysvětlovat přínos knihovny. V takovém věku ani po dítěti nemůžeme chtít, aby mělo vlastní názor, který je v rozporu s jednáním jeho rodičů. Zde selhává základní rodinná výchova, na kterou škola, jakožto výchova sekundární, bohužel nestačí.

4.4.2 Druhá otázka: Kdo Tě přivedl k nápadu navštěvovat knihovnu?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívky	Chlapci
Škola	35,7	30,8	43,7
Rodiče	20,2	23,1	15,6
Kamarádi	20,2	21,2	18,8
Já sám	19,1	19,2	18,8
Někdo jiný	4,8	5,7	3,1

Nejvíce dětí navštěvuje knihovnu díky škole, která s knihovnou spolupracuje. Na tomto příkladu můžeme vidět, že spolupráce knihoven se školami má smysl. Programy a akce pro malé školáky je třeba pečlivě a svědomitě připravovat, protože tento výzkum nám ukazuje, že velké množství dětí se na školních akcích s knihovnou setkává poprvé. Náš výzkum popírá výsledky výzkumu SVK Liberec z roku 1994⁹⁷, podle kterého má škola jen minimální vliv na četbu dětí, rovněž také výzkum GAC z roku 2003⁹⁸, kde škola zůstávala „pozadu“ a nejčastěji děti do knihoven přiváděli rodiče. Za 8 let se zřejmě okolnosti změnila a knihovny připravují více programů pro školy, mezi které patří i projekty celorepublikových. Například program Pasování na prvňáčka má pouze dvouletou tradici, těžko tedy mohl ovlivnit starší výzkumy.

⁹⁷ PRUDKÝ, L., Výzkumy čtenářských zájmů dětí a mládeže v Liberci: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 98

⁹⁸ POLÁKOVÁ, S., Jak čtou české děti? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2005. Roč. 5, č. 2 [cit. 11-02-13]. Dostupné z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

Téměř stejné množství hlasů získaly odpovědi „rodiče“, „já sám“ a „kamarádi“. Zde se ukazuje, že rodina jako základní stavební kámen společnosti a primární vychovatel se dítěti věnuje o něco méně než dříve a jeho vzdělání přenechává ve větší míře škole a jiným činitelům ovlivňujícím dítě. V dřívější době se školní exkurze do knihoven a jiné podobné projekty objevovaly v mnohem menším měřítku než nyní. Většinou rodičů tak školy a knihovny usnadňují práci, což ale neznamená, že se rodiče mohou dětem věnovat o to méně. Naopak by si maminky a tatínkové měli najít čas na společný výlet do knihovny. Mohou se svými dětmi navštívit programy pro celou rodinu nebo si jen prohlédnout dětské oddělení. Projevením zájmu o aktivity svého dítěte mu dají najevo, jak je pro ně důležité.

Celkem 20,2% dětí odpovědělo, že začaly navštěvovat knihovnu díky kamarádům, což není v našem výzkumu zanedbatelné číslo. Pokud dítě přivedou do knihovny jeho kamarádi, bývá to dobrým začátkem. Dítě se neocitne v novém prostředí samo, jsou mu k dispozici jeho vrstevníci s podobným vkusem a podobnými názory. Přátelé tak mohou v knihovně společně trávit čas velmi užitečným způsobem a díky knihám získávat nová témata ke vzájemné komunikaci. Dítě si může najít kamarády i v knihovně, je však všeobecně známé, že se v novém prostředí cítí každý lépe ve společnosti svých známých. Potěšující je také počet dětí, který se do knihovny přihlásil z vlastního přesvědčení. I v moderní době plné počítačů a televizí se tedy najdou děti, kterým je četba koníčkem.

4.4.3 Třetí otázka: Jak často navštěvuješ knihovnu?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívek	Chlapců
Častěji než 1x měsíčně	42,9	46,2	37,5
Asi 1x měsíčně	27,4	34,6	15,6
Méně než x za 3 měsíce	15,5	5,7	31,3
Asi 1x za 2 – 3 měsíce	14,2	13,5	15,6

Z našeho výzkumu vyplývá, že pokud je dítě přihlášené do knihovny, navštěvuje ji poměrně často. Naše výsledky jsou obdobné jako výsledky výzkumu GAC z roku 2002.⁹⁹ Znamená to, že tyto děti čtou rády, knihovna jim má stále co nabídnout, a proto se většina malých čtenářů často vrací. Pro strakonickou knihovnu je to dobrá vizitka, jelikož lidé se rádi vrací na místa, kde se cítí dobře a vládne tam příjemná atmosféra. Výzkum potvrdil zvýšený zájem o četbu u dětí pozdější fáze mladšího školního věku – intenzivněji než 1x do měsíce navštěvují knihovnu nejčastěji 10leté – 12leté děti. Zde však hrozí nebezpečí tzv. „hltavého čtenářství“, které by měl knihovník umět odhalit a zároveň odstranit (viz kapitola Mladší školní věk).

Za zamyšlení stojí výrazná převaha chlapců v poslední odpovědi (tj. knihovnu navštěvují méně než 1x za tři měsíce). Méně intenzivní návštěvy knihovny (viz Příloha 2, Obrázek 5) značí také menší počet přečtených knih přisuzují odlišnému druhu zájmů a aktivit. Z nich mají nepříznivý vliv na čtenářství především počítačové hry, které jsou koncipované spíše pro chlapce (např. vojenské prostředí, časté střelení). Někteří u nich dokážou strávit až několik hodin denně na úkor všech ostatních aktivit včetně četby. V důsledku lhostejnosti dospělých pak často vzniká problém, který může dosáhnout obrovských rozměrů.

4.4.4. Čtvrtá otázka: Kolik času trávíš v knihovně?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívky	Chlapci
Dobu nezbytně nutnou k vypůjčení knih	60,7	57,6	68,7
Část svého volného času	26,2	27,0	21,9
Velkou část volného času, je to má záliba	13,1	15,4	9,4

⁹⁹ Zde byly jinak formulovány odpovědi, podobně jako v našem výzkumu však chodí do veřejné knihovny 1 – 2x měsíčně 40% dívek a 29% chlapců. Stejně jako v našem výzkumu se v přímo úměrně s menší intenzitou návštěvnosti knihovny mění pohlaví dětí – chlapci obecně navštěvují knihovnu méně často než dívky.

GABAL, VÁCLAVÍKOVÁ HELUŠOVÁ, GAC.cz [online]. 2003 [cit. 2011-04-09]. Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf

Výsledky této otázky zcela potvrdily mé očekávání. Většina dětí chodí do knihovny pouze za účelem vypůjčení knih. Po vyhledání patřičných děl nevidí důvod, proč by se měly v knihovně zdržovat déle. Málokterý čtenář tráví čas v čítárně nebo prohlížením knížek společně s kamarády. Pokud možnost trávení volného času v knihovně dítě využije, často proto, aby usedlo za počítač a „surfovalo“ po internetu. Moderní technologie se staly důležitou součástí našeho života a do knihoven rozhodně patří. I přes jejich negativní dopady je nutné, aby dospělé i dětské oddělení disponovalo minimálně jedním počítačem pro veřejnost. Knihovny se snaží udržet zájem svých čtenářů, proto si nemohou dovolit být zastaralé. Počítače jsou velkým lákadlem také pro děti, které četba neoslovila. Někteří z nich se proto do knihovny registrují kvůli vidině snadného přístupu k počítači. V prostředí knihovny se pak nechají zlákat k vypůjčení knihy. Pokud takovému dítěti poradí kvalitní knihovník s jejím výběrem, může to být první krůček k intenzivnějšímu čtenářství.

Knihovny by měly dětem nabízet co nejpříjemnější přístup a prostředí, aby se jejich navštěvování mohlo stát koníčkem. Za svou zálibu považuje navštěvování knihovny 13,1% dětí, což není zanedbatelné číslo. Potvrzuje nám to fakt, že pokud je dítě vášnivý čtenář a svůj volný čas v knihovně trávit chce, není to žádná překážka (jak si některé děti myslí¹⁰⁰), ale naopak užitečné využití volných chvil. Existuje mnoho činností, které může dítě v knihovně provozovat – diskutovat s kamarády, prohlížet si knihy a časopisy, zapojovat se do anket a soutěží, trávit čas u počítače, případně si vyzkoušet svou zručnost ve tvůrčích dílnách, které knihovny nabízejí.

¹⁰⁰ Některé děti tráví v knihovně málo času, protože se stydí. Myslí si, že není vhodné listovat si knihami, které si nakonec nepůjčí. Přejde jim nepřírozené trávit v knihovně delší dobu, než je nutné. Argumentují tím, že se na ně potom paní knihovnice „divně dívá“ – toto vyplynulo z diskuze s 38 žáky, z toho tuto obavu potvrdilo 9 dětí.

4.4.5 Pátá otázka: Jaký žánr si nejčastěji půjčuješ?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívek	Chlapců
Dobrodružný příběh	32,0	34,3	28,3
Něco jiného - uveď	20,5	19,7	21,5
Pohádky	13,9	14,4	13,4
Příběh ze života dětí	10,6	10,5	10,8
Encyklopedie, naučná lit.	10,6	9,2	13,1
Fantasy a sci-fi	9,9	9,2	10,8
Básničky a verše	2,5	2,7	2,1

U této otázky si mohli respondenti vybrat více možností. Nejčastěji se opakoval dobrodružný příběh, jehož prvenství potvrzují i ostatní soudobé české výzkumy dětského čtenářství¹⁰¹, překvapil mě však velký zájem o dobrodružnou četbu ze strany děvčat. V našem výzkumu zvolilo jako svůj oblíbený žánr 34,3% dívek a 28,3% chlapců, nejčastěji ve věku 11 let.

Děti mají dobrodružnou literaturu v oblíbě především pro napínavost, exotické prostředí a leckdy i jednoduchost příběhu. Knihovny by tedy měli mít dostatek knih dobrodružného žánru, ale knihovník musí umět poradit se správným výběrem, jelikož mezi touto literaturou můžeme najít nejen hodnotnou četbu, ale i velký počet knih pokleslé kvality. Existuje zde nebezpečí, že dětský čtenář sklouzne ke čtení velkého množství brakové literatury a potřebuje proto odborný zásah knihovníka, který ho navede na hodnotnější knihy a kvalitnější autory téhož žánru. Velké oblíbě se těší také knihy s detektivní tematikou, kde opět hraje roli především napínavost příběhu. Tuto možnost uvedlo 40% dětí v rámci možnosti „Něco jiného – uveď“. I zde se však musí řešit problém ohledně kvality literatury.

¹⁰¹ srov. SVK Liberec z r. 1994 – 52,7% (PRUDKÝ, L., Výzkumy čtenářských zájmů dětí a mládeže v Liberci: *Současnost literatury pro děti a mládež*, Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 95), GAC z r. 2002 - 35% (GABAL, VÁCLAVÍKOVÁ HELUŠOVÁ, *GAC.cz* [online]. 2003 [cit. 2011-04-09]. Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf)

Dalším oblíbeným dětským žánrem jsou pohádky. Pohádka, ať už klasická nebo moderní, patří oprávněně mezi nejčastěji čtenou literaturu dětí ve věku 7 – 10 let bez rozdílu pohlaví. V závěsu se umístil příběh ze života dětí společně s encyklopediemi a naučnou literaturou, o jeden hlas méně měl žánr fantasy a sci-fi. Pohlaví dětí bylo u těchto odpovědí opět téměř vyrovnané. Potěšilo mě, že děti mají zájem o čtení naučné literatury. Malí čtenáři se chtějí dozvědět co nejvíce o svých zálibách, čemuž napomáhají právě naučné knihy. Děti zde využívají svou přirozenou zvědavost, mají zájem studovat a vzdělávat se. Získávají tak nejen znalosti v daném oboru, ale také všeobecný přehled.

Poezie nemá u dětí mnoho příznivců. Většina z nich se s básní setká pouze ve škole v čítance. Z diskuze se žáky ve škole vyplynulo, že dětem se básně líbí, především ty, které nepostrádají humor, ale v knihovně si raději půjčují jiné knížky. V našem výzkumu si poezii nečastěji půjčuje pouze 2,5% čtenářů - jeden desetiletý chlapec a dvě třináctileté dívky.

Z námi nabízených odpovědí si nevybralo 20,5% respondentů. Tito čtenáři uvedli svůj oblíbený žánr v poslední možnosti („něco jiného – uveď“). Sešlo se 11 různorodých oblastí:

Jiné uvedené žánry	
Odpověď	Počet dětí (v %)
Detektivky	40,0
Časopisy	12,0
Dívčí romány	12,0
Komiksy	8,0
Western	4,0
Magické knihy	4,0
Horory	4,0
Knihy o želvách	4,0
Knihy o dinosaurech ¹⁰²	4,0
Akční knihy	4,0
Válečné knihy	4,0

¹⁰² Knihy o dinosaurech a o želvách bych zařadila spíše do oblasti naučné literatury, ale nevím, zda nebyly čtenáři myšleny všechny knihy s touto tematikou.

Kromě dívčích románů, časopisů, detektivek a westernu, kde převládaly odpovědi dívek, vybrali výše uvedené knihy pouze chlapci. Velké množství uvedených oblastí nám ukazuje, že každý z nás je jedinečný a má jiné preference. Toto je pouze vzorek malých čtenářů, který by nám v případě rozšíření o několik tisíc respondentů zcela jistě ukázal, že existuje mnoho dalších oblastí a stylů. Knihovna by tedy měla obsahovat pestrou škálu knih, kde si tu svou najde opravdu každý čtenář.

4.4.6 Šestá otázka: Co Tě v knihovně nejvíc baví?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívky	Chlapci
Vybírání a půjčování knih	64,2	63,4	65,6
Počítače, internet	19,1	17,4	21,9
Čtení v čítárně	11,9	11,5	12,5
Něco jiného - uveď	4,8	7,7	0,0

Vzhledem k odpovědím ve 4. otázce (Kolik času trávíš v knihovně?) nelze očekávat od většiny dětí jiný postoj. Pokud netráví alespoň část svého volného času v knihovně, logicky ho nemohou trávit ani v čítárně, u počítače, na projektu knihovny apod. Převážná většina dětí tedy nejraději vybírá knihy. Knihovna zde plní svůj primární účel, tj. nabízení knih k půjčování domů.

Počítače a prohlížení webových stránek baví 21,9% chlapců a 17,4% dívek. Je to zřejmě menší počet respondentů, než by byl v minulých letech. Stále více rodin totiž disponuje počítačem s připojením v domácnosti a dává ho k dispozici i svým dětem. Pro některé děti však zůstává počítač v knihovně dostupnější než doma. Může zde trávit čas se svými vrstevníky, diskutovat s nimi o prohlížených stránkách, programech nebo hrách.

Čítárnu nebo studovnu nejraději využívá 11,9% respondentů, převážně starších dětí od 10 let výše bez rozdílu pohlaví. Podnětná atmosféra knihovny nabízí klid a mnoho knih po ruce, většina dětí však raději volí ke čtení a prohlížení knih domácí prostředí.

Pouze 4 dívky uvedly, že je v knihovně baví něco jiného: trávení času s kamarádkami, besedy, čekání na autobus a v jednom případě dokonce celá knihovna.

4.4.7 Sedmá otázka: Zúčastnil/a ses někdy programu, který knihovna připravuje? (Např. beseda, předčítání apod.)

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívek	Chlapců
Ano	42,8	48,1	34,3
Ne	57,2	51,9	65,7

Necelá polovina dětí navštěvujících knihovnu se někdy zúčastnila připraveného programu nebo akce. V kladných odpovědích opět převládaly dívky, kterých přišlo na akci připravovanou knihovnou 48,1%. Menší účast chlapců opět přisuzují odlišným zájmům a volnočasovým aktivitám. I přesto je vidět, že příprava programů pro děti a mládež má smysl a jejich návštěvnost předčila má očekávání.

Součástí odpovědi „ano“ bylo uvedení názvu programu. Většina dětí ho uvedla, 4 děti nenapsaly žádný název a 2 děti si název navštíveného programu nepamatovaly. Uvedené názvy programů a projektů jsou seřazené podle návštěvnosti v níže uvedené tabulce.

Připravované programy	
Název	Počet dětí (v %)
Noc s Andersenem	23,4
Beseda	16,7
Mikuláš a čert	13,4
Pasování na čtenáře	13,4
Miss strašidlo	10,0
Maškarní	3,3
Tvořivý podvečer	3,3
Školní program	3,3
Vytváření drátěných ozdob	3,3
Nápady na recepty	3,3
Reklamní akce	3,3
Povídání o skřítcích	3,3

Nejnavštěvovanějším programem strakonické knihovny je Noc s Andersenem. Navštívilo ji 23,4% respondentů, nejčastěji dívek ve věku 11 let. Tato celorepubliková akce je největším knihovnickým projektem zasahujícím i do zahraničí (viz kapitola Projekty knihoven a doprovodné programy pro děti). Díky mediální propagaci jsem největší návštěvnost u tohoto projektu očekávala.

Na druhém místě se s 16,7% návštěvností umístily besedy. Zde se objevila pouze jedna konkrétní odpověď – beseda o Hamletovi, ostatní odpovědi byly nekonkrétní. Vysokou návštěvnost besed přisuzuji širokému záběru témat, o kterých je možno diskutovat. Tyto akce se tedy konají častěji než ostatní, mnohdy ve spolupráci se školami, kdy se žáci účastní besedy místo vyučování.

Návštěva Mikuláše, čerta a anděla je pro každé dítě nezapomenutelným zážitkem. Mikulášský program je tedy nápaditý způsob, jak přilákat děti do knihovny. Z našich respondentů se akce zúčastnilo 13,4% čtenářů, podle slov knihovnice dětského oddělení však byla při letošní návštěvě Mikuláše knihovna dětmi doslova přeplněna.

Stejný počet hlasů získal program Pasování na čtenáře, především z důvodu účasti dětí v rámci školy. Jedná se poměrně nový projekt, který zavedla Šmidingerova knihovna poprvé v loňském roce. Prvňáčky z několika strakonických škol důstojně pasovala do řádu čtenářského a věnovala jim čtenářský průkaz na jeden rok zdarma.

Teprve čas ukáže, jak bude projekt dlouhodobě úspěšný a zda knihovnu bude navštěvovat více mladších dětí než dříve.

Akci Miss strašidlo připravila strakonická knihovna v rámci Dne pro dětskou knihu. Programu se zúčastnilo 10% našich respondentů. Tato netradiční akce plná převleků, fantazie a zábavy měla u dětí úspěch. Projekty knihoven nemusí být vždy bezpodmínečně prvoplánově spjaté s knihou a čtenářstvím. Hlavní je, aby děti věděly, že se jim někdo věnuje a záleží mu na nich. Právě díky těmto programům mohou paradoxně získat knihovny nové čtenáře.

Dalších 7 programů, mezi které patří Maškarní, Tvořivý podvečer, Školní program, Vytváření drátěných ozdob, Nápady na recepty, Reklamní akce s rozdáváním dárků a Povídání o skřítcích, dostalo shodně po jednom hlasu. Strakonická knihovna tedy pečuje o své čtenáře a připravuje pro ně mnoho zajímavých i netradičních programů. Určitě bychom jich našli více, ale naším vzorkem je pouze 1/9 ze všech návštěvníků dětského oddělení strakonické knihovny. Čtenáři o akce knihovny zájem mají, proto doufám v udržení stávajících projektů a vymýšlení programů nových.

4.4.8 Osmá otázka: Z jakého důvodu ses tohoto programu zúčastnil?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívky	Chlapců
Školní akce	69,4	60,0	90,9
Jiný důvod (uved')	11,1	12,0	9,1
Vlastní iniciativa	11,1	16,0	0,0
Díky kamarádům	5,6	8,0	0,0
Díky rodičům	2,8	4,0	0,0

Převážná většina dotázaných dětí se programu zúčastnila v rámci školní akce, přesto se jim až na výjimky připravený program líbil (viz otázka č. 9). Tímto se potvrzuje důležitost spolupráce knihoven se školami. Objevila se zde i aktivita školní družiny, která zorganizovala výlet na Noc s Andersenem. Škola má na dítě obrovský vliv, čehož

bychom měli využívat. Úkolem školy je vyhradit ve výuce čas pro návštěvu knihovny a dítě motivovat. Důležitější část závisí na knihovně, tedy připravit a prezentovat projekt tak, aby to žáky bavilo, aby se aktivně zapojovali a odnesli si spoustu zážitků, případně i nových vědomostí. Pokud toto vzájemně nefunguje a děti jsou nadšené pouze z „volné hodiny“, je třeba přemýšlet, kde nastala chyba. Ta může být například v nevhodném zvolení věkové kategorie žáků vzhledem ke koncepci programu. Ve většině případů však akce dopadá na výbornou a ke spokojenosti všech zúčastněných. Podpora školních akcí v knihovnách je tedy více než důležitá, především ze strany ředitelů škol, kteří dávají souhlas k uvolnění dětí z výuky.

Projekty knihoven, stejně jako jejich navštěvování, přitahuje především dívky. Chlapci téměř ve všech případech navštívili program pouze z důvodu školní akce. Knihovny by se mohly zkusit zaměřit také na akce, kde by figurovaly převážně chlapecké záliby. Bylo by zajímavé zjistit, zda by takový program o autech, letadlech či fotbalu přilákal zájem chlapců, ať už z řad čtenářů či nečtenářů.

Stejný počet hlasů, tedy 11,1% zvolily děti u odpovědi „zajímalo mě téma, z vlastní iniciativy“ a „jiný důvod – uved“ . Jako důvody zde čtenáři uvedli: „šel jsem tam kvůli ségře - baví mě vystupování před lidmi - měla jsem dobré nápady na toto téma - akce školní družiny“. Knihovna by měla připravovat své programy tak, aby podnítila co nejvíce čtenářů, vzbudila jejich zvědavost a zasáhla okruh jejich zájmů.

Díky kamarádům se akce zúčastnilo 5,6% respondentů, díky rodičům pouze 2,8% dětí. Je alarmující, že rodiče, kteří mají na dítě největší vliv a mohou nejvíce působit na jeho čtenářství, své děti v návštěvách knihovnických akcí nepodporují téměř vůbec.

4.4.9 Devátá otázka: Líbil se ti připravený program?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívek	Chlapců
Ano	94,4	96,0	90,9
Ne	5,6	4,0	9,1

Téměř všem dětem, které navštívily nějaký program strakonické knihovny, se tento program líbil. Zde tedy funguje spolupráce knihoven se školami s téměř stoprocentním účinkem, jelikož převážná většina dětí se programu zúčastnila právě v rámci školní akce. Spokojenost čtenářů je odměnou knihovnicím dětského oddělení za to, že věnují kvalitním přípravám projektů tolik času a chystají je se zaujetím. Málokdo si umí představit, kolik úsilí stojí příprava takového programu. Knihovníci si zaslouží uznání za to, jak se o malé čtenáře starají a podněcují tak jejich čtenářský rozvoj.

4.4.10 Desátá otázka: Změnil/a bys něco v knihovně?

Odpověď	Počet dětí (v %)		
	Celkem	Dívek	Chlapců
Ne	75,0	76,9	71,9
Ano	25,0	23,1	28,1

Celých 75% návštěvníků je s knihovnou spokojeno a nic by neměnilo. Změnu vyžadují především děti od 11 let výše, kteří už mají, na rozdíl od mladších dětí, kritičtější pohled na své okolí i věci, které je obklopují. Všechny připomínky se vztahují k interiéru a nabídce knihovny, nikoliv k jejím službám. Je tedy vidět, že knihovnice dětského oddělení strakonické knihovny plní svou práci svědomitě, chovají se k dětem přátelsky a dokážou poradit i pomoci v případě nějakého problému. Podle dětí, se kterými jsem diskutovala ve škole, jsou knihovnice ochotné a hodné, ale umí také vynadat (např. při dlouhodobém nevrácení knížky nebo jejím poničení).

Šmidingerova knihovna ve Strakonících sídlí v areálu hradu poblíž centra, pro všechny návštěvníky je tedy dobře dostupná. Areál hradu navozuje klid a určitou pokoru. Interiér dětského oddělení je příjemný, ale kromě nového hracího koutku a nových počítačů od dob mého dětství nijak výrazně nezměnil, proto jsou některé připomínky určitě oprávněné. Jejich přehled je v níže uvedené tabulce.

Změny v knihovně	
Změna	Počet dětí (v %)
Více knih	28,6
Barevná výmalba	14,2
Celková modernizace	14,2
Otevírací doba	9,5
Rychlejší a pohodlnější počítače	9,5
Prodej PC her	4,8
Zvětšení knihovny	4,8
Půjčování notebooků domů	4,8
Lepší záchod	4,8
Pohodlnější židle	4,8

Přibližně 30% dětí si přeje v knihovně více knih, konkrétním požadavkem jednoho dotazovaného čtenáře bylo „více fantasy knih“. Knihovna je bohužel omezena svou kapacitou, proto mají děti, které se zaměřují pouze na jeden žánr, pocit menšího výběru. Nikdy však nebude v knihovně tak málo knih, aby malý čtenář neměl co číst.

Požadavek barevné výmalby uvedlo 14,2% respondentů. Děti kolem sebe mají rády barvy a veselou atmosféru. Výmalba stěn nepředstavuje velký finanční zásah do knihovnického rozpočtu a vzhled dětského oddělení by byl zase o něco příjemnější a veselejší.

Celkovou modernizaci knihovny by si představovalo taktéž 14,2% dotazovaných čtenářů. Na rozdíl od barevné výmalby stěn je toto obrovský zásah jak do chodu knihovny, tak do financí. Knihovna nedisponuje takovými finančními prostředky, aby si rekonstrukci mohla dovolit. V tomto případě by muselo zasáhnout město, já osobně si však myslím, že kompletní modernizaci dětské oddělení strakonické knihovny v nejbližší době nepotřebuje.

Otevírací dobu knihovny si přeje změnit 9,2% respondentů. Tento požadavek se dětem podle knihovnice dětského oddělení brzy splní, od příštího školního roku bude na dětském oddělení otevřeno v pátek o dvě hodiny déle než dosud.

Stejný počet dětí by v knihovně rád viděl rychlejší a pohodlnější počítače. I toto je však závislé na finanční stránce. Doba jde nezadržitelně vpřed a každý den můžeme

vidět nové modely počítačů. Knihovna vyměňovala své počítače přibližně před třemi lety, proto si na nové počítače budou muset děti ještě počkat.

Mezi dalšími připomínkami se objevil ještě prodej PC her, zvětšení knihovny, půjčování notebooků domů zdarma, lepší záchod a pohodlnější židle. Strakonická knihovna má určitě co vylepšovat, v očích dětí však obstála velmi uspokojivě.

4.5 Diskuse

V ZŠ a MŠ Povážská ve Strakonících, kde jsem letos v březnu absolvovala souvislou pedagogickou praxi, jsem po odevzdání dotazníků dětmi uspořádala místo jedné vyučovací hodiny diskusi se dvěma třídami. Této diskuse se zúčastnilo 38 žáků ve věku 7 – 11 let a její výsledky jsem použila do výše provedeného vyhodnocení dotazníků. Většina dětí se do diskuse bez problému zapojila, převládala přátelská atmosféra a děti dokázaly vzájemně vyslechnout svůj názor. Kromě jednoho chlapce, který potřeboval být středem pozornosti a neustále někomu skákal do řeči, se neobjevily žádné problémy, diskuse probíhala plynule, většinu dětí bavila a zajímala. Aby děti ztratily ostych a dojem „správného“ názoru ve škole, přesunula jsem se s nimi na koberec, kde se mohly uvolnit a zaujmout jakékoliv místo a polohu. Při diskuzi jsem se držela mnou vypsanych bodů, které souvisely s dotazníkem, ale často jsme se dostali i na zdánlivě nesouvisející, přesto velmi zajímavé téma. Některé názory dětí byly velmi podnětné, jiné značně povrchní a ovlivněné okolím. Troufám si však říci, že všechny názory byly spontánní a pravdivé. Vyslechnutím názorů, přání a připomínek jsem získala velké množství materiálu. Níže uvedu pouze několik nejzajímavějších momentů a odpovědi na otázky.

Prvním bodem diskuse byla otázka čtenářství versus nečtenářství a navštěvování versus nenavštěvování knihovny. Nejčastějším názorem bylo: „*čtu, protože mě to baví a nečtu, protože mě to nebaví*“. Názor k pousmání měla jedna osmiletá dívka: „*Mamka mě pořád říká, že když nebudu umět číst, tak budu hloupá. Jenže já už to umím, takže už bych vlastně číst vůbec nemusela, protože už hloupá být nemůžu*“. Desiletá dívka odpověděla na otázku, proč ji čtení baví, takto: „*Je krásný, když můžu na chvíli zmizet někam úplně jinam. Kolikrát mě to tak pohltí, že mi maminka chodí večer přemlouvát, abych zhasla lampičku*“.

Druhým a nejdelším okruhem diskuze bylo povídání o navštěvování knihovny – jak často ji navštěvují a proč, zda knihovnu mají rádi, jestli knihovnu navštěvuje někdo z rodiny, jaké jsou oblíbené žánry dětí apod. Devítiletý chlapec mě přesvědčoval, že *„hraní her je na knihovně to nejlepší, protože můžeme hrát vedle sebe a hecovat se.“* Krásný příklad ovlivnění dětí rodiči předvedla osmiletá dívka, premiantka třídy: *„Když jsme tam byli se školou, tak to bylo super, ale pak jsem tam dlouho nebyla. Maminka chodí do knihovny často, tak mě jednou vzala taky, i když se mi nechtělo. Našla mi tam strašně hezkou knížku. Tak hezkou, že jí mám teď i doma. No a docela mě to začalo bavit, je to tam fajn, chodím tam vždycky s maminkou. Někdy si toho odnesu domů víc než ona. Už se těším, až budu taky číst dospělé knížky...“* Při diskutování o žánrech se zcela potvrdily preference z dotazníků. Nejvíce jsme si povídali o dobrodružných knížkách a o pohádkách. Názor sedmileté dívky: *„Chtěla bych být princeznou, umět ladně chodit a mít krásné šaty.“* V zápětí promluvil stejně starý chlapec, který se v hodinách projevuje agresivně a často nespolupracuje: *„Tak to já bych drakem a rozdrtil bych celou vesnici.“* Děti se také velmi rozpovídaly o příhodách spojených s návštěvami knihovny: *„Tenkrát, když jsem bydlela na Moravě, jsem s paní knihovnicí soutěžila o to, kdo řekne víc slov na f. Pak se k nám přidaly ještě dvě holky a byla to sranda, vyhrála jsem!! Tady ve městě je to taky fajn, ale ještě tu ty lidi v knihovně moc neznám.“* Tento komentář vypovídá o krásném vztahu paní knihovnice k dětem, která dělá zřejmě všechno pro to, aby se malým čtenářům v knihovně líbilo.

Děti jsem se také ptala na názory a zkušenosti s akcemi a programy knihoven. Všichni, kromě tří tehdy nemocných žáků, shodně odpověděli, že knihovnu se školou navštívili. Většinou děti se tyto školní akce líbily: *„Byl tam krásný rytíř. – Bylo to hezký, ale když jsme tam byli se školou, tak to bylo ještě hezčí. – Já už si to nepamatuju. – Povídali jsme si i o internetu, to bylo fajn. – Dostali jsme průkazku, chodím tam doted.“* Na otázku, zda se někdy děti zúčastnily akce knihovny s rodiči, odpověděla pouze jedna dívka kladně. Ostatní žáci se zúčastnili programu knihovny pouze se školou, s kamarády nebo sami.

Posledním tématem diskuse byly zkušenosti s moderními technologiemi. Děti z druhé třídy tolik zkušeností neměly, u třetího ročníku byl zájem o počítače a zkušenosti s ním vyšší. *„Já na tom jen hraju hry, táta má ten přenosnej, ale moc mi ho nechce půjčovat. – Já už jsem si založila Facebook. – Umím hledat na Seznamu. – My na tom máme i program na matematiku, tak počítám. – Vím, že jsou v knihovně počítače, ale*

doma mám lepší. – Hraju hry o dinosaurech.“ Děti jsem se taky ptala na jejich názory ohledně televize: *„Radši koukám na televizi, než čtu. – My máme strašně velikou a je puštěná skoro pořád. – Já mám v pokojíku svojí vlastní a v kuchyni je taky jedna. – Koukám se ráda na Simpsonovi.“* Je smutné, že většina dětí se obejde bez knížky, bez televize si však dokáže představit život jen málokdo.

4.6 Metoda slovních asociací

Seznam sedmi slov, kde k jednotlivým slovům psali žáci své momentální myšlenky, jsem zadala dvaceti žákům. Jeden chlapec zadání nepochopil (psal k danému výrazu totéž slovo v množném čísle), proto jsem musela jeho práci vyřadit. Vyhodnotila jsem tedy pouze 19 prací žáků 2. ročníku ZŠ Povážská ve Strakonících. Na vyplnění měly děti málo času, aby výsledky nebyly zkreslené pečlivým rozmýšlením „správné“ odpovědi. Děti byly upozorněny, že práce není na známky, a že jakákoliv jejich odpověď je správná.

Prvním výrazem bylo slovo **knih**. Více než polovina, tedy 10 dětí, uvedlo slovo *knihovna*. Jelikož tomuto testování nepředcházelo povídání o knihovně, je vidět, že hodně dětí vnímá knihovnu jako dostupnou půjčovnu knih, ať už jsou čtenáři nebo nečtenáři. Slovo *čtení* uvedlo v našem testu 6 dětí, slovo *pohádka* napsaly 2 děti. Nejzajímavější odpovědí bylo slovo *máma*, které napsal chlapec z početné sociálně slabší rodiny. Při slově *knih* si zřejmě vybavil maminku, jak mu večer předčítá. Tento chlapec byl ve výuce dobrým čtenářem a je pravidelným návštěvníkem knihovny, což může mít spojitost právě s příjemným pocitem při „maminkovském“ předčítání, kdy mu máma věnuje svou pozornost.

Počítač byl druhým výrazem v našem testu. Při tomto slově myslely děti nejčastěji na *internet* (7 dětí) a na *počítačové hry* (6 dětí). Tyto odpovědi značí zřejmě nejoblíbenější činnosti dětí na počítači. Moderní technologie jsou pro děti každodenní záležitostí, v tomto věku jsou však spíše zdrojem zábavy v podobě her než zdrojem informací. Dalšími asociacemi byla u 2 dětí *počítačovna*, taktéž u 2 dětí *stroj*, jednou se objevila *kancelář* a *psaní*. Tyto děti chápou počítač spíše jako prostředek k práci.

Třetí v pořadí našeho testu byl výraz **čtení**. Nejčastější asociací k tomuto výrazu bylo slovo *škola*, které uvedli 4 žáci. S tímto slovem souvisí i výraz *čítanka* (2 děti) a *psaní*

(2 děti). Znamená to, že děti velmi výrazně v ohledu čtení a ve výběru literatury ovlivňuje škola, což nám potvrzuje i výzkum Jaroslava Tomana (viz kapitola Mladší školní věk). Velmi zajímavou asociací byl výraz *nejde mi to*. Tento výraz napsala dívka, která není ve výuce moc dobrým čtenářem. Má pravděpodobně strach z neúspěchu v hodinách čtení, což ji zřejmě limituje i ve volném čase. Tato dívka nenavštěvuje knihovnu, ani o čtení volnočasových knih nemá zájem. Ostatní asociace dětí neměly přímou spojitost se školou, spíše se čtením jako zájmovou aktivitou. Jednalo se o výrazy *pohádka* (3 děti), *knihovna* (1 dítě), *číst* nebo *čtu* (3 děti) a *kniha* (3 děti).

U výrazu **knihovna** bylo nejpočetnější asociací slovo *knížka* nebo *kniha*, které uvedlo v našem testu 16 žáků. Opakuje se zde totéž, co u prvního výrazu – děti chápou knihovnu jako půjčovnu knih i přesto, že nabízí mnoho dalších aktivit. Půjčování knih je však její primární funkce, tato asociace je tedy více než pochopitelná. Otázkou je spíše to, zda je dobře, že spousta dětí má půjčování knih zafixované jako jednu funkci knihovny. Ostatní asociace se pak objevily pouze jedenkrát, a to *jdu do knihovny*, *čtení* a *kamarádi*. Knihovnu tedy většina dětí vnímá kladně nebo neutrálně, jelikož se žádná záporná asociace v našem testu neobjevila.

Pátým výrazem našeho testu bylo slovo **pohádka**. Zde se ukázalo, jak velký vliv má na děti sledování televize. I přesto, že předchozí výrazy měly většinou spojitost s knihou nebo četbou (*kniha*, *čtení*, *knihovna*), při výrazu *pohádka* si několik dětí okamžitě vybavilo televizní seriály nebo jejich postavy. Mezi tyto asociace patřil *Shrek*, *Simpsonovi*, *Batman*, *Tučňáci z Madagaskaru*, *DVD* a *televize* (objevila se 2x). 5 dětí dalo přednost klasičtějšímu zprostředkování pohádky, tedy *knize*. Hned třikrát se objevila asociace *O Červené Karkulce*, jednou *O veliké řepě*. Jednomu chlapci se vybavilo *divadlo*, což přisuzuji vzpomínce na školní divadelní představení *Malenka*, které děti absolvovaly o týden dříve. Posledními dvěma asociacemi na slovo *pohádka* byly *omalovánky* a *rodina*. Pod asociací *rodina* se může skrývat mnoho vysvětlení – *pohádka* může v dítěti vzbuzovat pocit jistoty z dobrého konce, u *pohádky* se může scházet celá rodina při večerním předčítání, *rodina* se může dítěti jevit jako *pohádka* apod.

U slova **rodina** se často objevoval výčet některých rodinných příslušníků – *máma*, *brácha*, *táta*, 2x *maminka* a *tatínek*, 5x *rodiče*. Pouze jedno dítě v tomto výčtu jmenovalo také sebe – *táta*, *já máma*. Nejednou děti jmenovaly pouze jednoho příslušníka, předpokládám, že v jejich očích toho nejdůležitějšího. Objevila se mezi

nimi nejčastěji *maminka* (7 dětí), jednou *táta* a jednou *brácha*. Poslední nejmenovanou asociací ke slovu *rodina* byl *dům*, který zřejmě představuje rodinné zázemí.

Posledním výrazem našeho testu byl **internet**. Děti potvrdily, že ani ve 2. ročníku, kdy sotva ovládají psaní, jim svět internetu není cizí. V diskuzi (viz výše) několik dětí potvrdilo, že lépe píší na klávesnici než ručně a většina dětí by radši ve škole psala do počítače než do sešitu. Nejčastější asociací byl *počítač* (9 dětí), objevil se však i cizí výraz *notebook* (2 děti). *Seznam*, jakožto nejrozšířenější internetový vyhledávač, si vybavily 3 děti. Pro některé děti je internet, stejně tak jako počítač, zdrojem zábavy – *hry* (3 děti), *hrajú a volno*.

4.7 Rozhovor

O rozhovor jsem požádala knihovnici dětského oddělení Šmidingerovy knihovny ve Strakonících, paní Blanku Auterskou. Dětské oddělení vede již dlouhou dobu, má tedy dostatek zkušeností s chodem knihovny i s dětskými čtenáři.

Myslíte si, že děti čtou méně než dříve?

„Nemyslím si to, děti čtou pořád a rády. Nikdy nechodily do knihovny všechny děti – rozdíl je v tom, že nečtenáři kdysi běhali venku a dnes sedí u počítače. Možná by čtenářů ubývalo, dnes je však mnohem více způsobů, jak se děti o knihovně mohou dozvědět a „osahat“ si ji. Dříve se děti ve škole dozvěděly, že knihovna existuje - a to bylo všechno. Nyní mají děti díky školním besedám a našim novým projektům přímý kontakt s knihovnou, což je mnohem lepší. Zalíbí se jim tu nějaká knížka a přijdou znovu, aby si vyhledaly knížku podobnou.“

Využívají děti v knihovně počítače?

„Naše dva počítače jsou velmi často obsazené. Nestává se však, že by u nich děti stály fronty jako v minulých letech. Pro některé děti jsou již naše počítače zastaralé, protože doma mají lepší modely. Jiné děti však doma počítač nemají a knihovna je pro ně jedna z mála institucí, kde ho mohou zdarma a neomezeně využít.“

Zvládají všechny děti vyhledávání knih pomocí počítače?

„Většina dětí systém zvládá, je opravdu jednoduchý. Pokud ne, rádi mu pomůžeme. Některé děti ví, že je jednodušší se zeptat, takže se ptají spíše z té pohodlnosti. Někdy však přijde dítě, které potřebuje navázat kontakt, chce si popovídat. Potřebuje získat pocit, že se mu někdo věnuje. To se však neobjevuje jen u dětí, i dospělí často chtějí navázat chybějící kontakt s člověkem.“

Jaké jsou nepůjčovanější žánry a knihy?

„Nemůžu říci nějaký vyhraněný žánr, který si děti nejčastěji půjčují. Mezi nejžádanější žánry patří poslední dobou fantasy literatura, jejíž popularitu hodně ovlivnil Harry Potter. Tradičně je často zájem o dobrodružnou literaturu, sci-fi, dívčí romány a pohádky. Hodně si děti půjčuje encyklopedie, protože jsou drahé a rodiče jim je nekupují domů.“

Mezi nejoblíbenější autory patří dlouhodobě Blytonová, Lanczová, Řeháčková nebo Lindgrenová. U nejmenších dětí je momentálním hitem Mašinka Tomáš, je to však pouze krátkodobá záležitost. Děti jsou ovlivněné tím, co produkuje televize. Nedávno se ještě půjčovaly knížky s Telletubies. Když byly tyto postavičky staženy z obrazovky, zájem dětí opadl. Starší děti si často půjčují knihy od Thomase Breziny, který píše záhadně, poutavě a zábavně, což čtenáři nejvíce oceňují. Máme zde od něho řadu knih pro kluky i pro holky, například Záhadu sněžné příšery nebo Ségry na zabití.“

Máte hodně tzv. „vášnivých“ čtenářů?

„Ano, je jich pořád hodně. Jsou mezi nimi převážně dívky, ale i někteří kluci. Tyto děti nás navštěvují i dvakrát týdně a odnáší si domů plno knih.“

Jak dlouho dopředu připravujete celostátní projekty?

„Přibližně dva měsíce, někdy i tři. Nejvíce času nám trvá připravit pro nás nové Pasování na prvňáčky. Nejprve musíme obeslat školy, zajistit si jména dětí a adresy, abychom jim mohli vystavit glejt. Musíme zajistit prostory, čas, pohádkové postavy, program apod. Děti získávají registrační kartičky na rok zdarma, tak musíme zjistit, jestli máme nějaké čtenáře, kteří k nám docházeli již ve školkovém věku. Těmto dětem

musíme přeregistrovat starou kartičku, aby ji také měli na rok zdarma a nepřišli zkrátka. Vloni jsme měli rekordních 11 tříd prvňáčků, takže organizace byla opravdu náročná, ale stálo to za to.“

Jak často připravujete programy pro školy?

„Míváme i dvě besedy denně, ale je to různé. Máme týden, kdy nás navštíví jedna třída, jindy k nám přijde osm tříd do týdne. Ale to bývá spíše nárazové. Teď, v dubnu, květnu a červnu, máme besed více než jindy, protože už pomalu končí školní rok a učitelé ho chtějí dětem trochu zpestřit.“

Je se školami dobrá spolupráce?

„Rozhodně ano. Pokud oslovíme školu my, většinou bývají učitelé nadšení a je s nimi dobrá spolupráce. Často se nám také stává, že nás jednotliví učitelé oslovují sami, což bývá většinou právě koncem školního roku. Děti jsou při besedách výborné, často se aktivně do programu zapojují. Možná to dělá právě klidné prostředí knihovny, ale málokteré dítě u nás zlobí.“

Co si myslíte, že by chtěly děti změnit na knihovně?

„Máme nějaké zpětné vazby díky projektu Kamarádka knihovna, kde se objevovala změna výpůjční doby, lepší počítače, více knih a počítačových časopisů. S tím se snažíme něco dělat, ale všechno nejde hned. Pak se objevovaly spíše ojedinělé případy, kdy by změna vyhovovala opravdu pouze pár dětem.“

Myslíte si, že knihovna vychovává čtenáře mladšího školního věku?

„Nenásilnou formou určitě ano. Pozoruji to při besedách, u kterých volíme zábavnou formu, přesto se děti dozvídají velké množství informací. Zpětnou vazbou zjišťujeme, že si tyto informace děti opravdu pamatují, proto se vyplatí jim věnovat čas. Nesmíme zapomenout, že především kniha vychovává čtenáře. My jsme prostředníkem mezi knihou a čtenářem, takže výchově čtenáře určitým způsobem napomáháme.“

Závěr

Naše diplomová práce potvrdila, že knihovny se určitou formou nepochybně podílí na výchově čtenáře mladšího školního věku. Také vyvrátila názor, že děti nečtou. Knihovny mají důležitou roli v procesu nabývání čtenářských dovedností. Doba se změnila, děti využívají moderních technologií, ale knihu úplně neodkládají. Čím větší je konkurence médií, tím více se knihovny snaží o to, aby si udržely své čtenáře. Nabízejí velké množství programů a projektů, oslovují čtenáře novými knihami i hezčím interiérem. Přibližně 30% dětí knihovnu nenavštěvuje. Moderní doba však na tento výsledek nemá velký vliv, protože toto číslo je standardní již řadu let. Přesto však dětské čtenářství bereme na „lehkou váhu“. Čtenářství má významný vliv na formování osobnosti, smyslové vnímání a komunikační schopnosti jedince, což si spousta lidí neuvědomuje a čtenářství bere pouze jako okrajovou záležitost.

Zjistili jsme, že školy začaly podporovat návštěvnost knihoven více než dříve. Návštěvy knihovny prostřednictvím školy se staly běžnou záležitostí, což je přínosné nejen pro knihovny samotné, ale také pro učitele, rodiče a jejich děti. Žáci se zde mimo nabývání nových vědomostí také podrobně seznamují s chodem knihovny a mají možnost si vše zblízka prohlédnout. Náš výzkum potvrzuje, že dětem se tyto programy líbí, což poukazuje na kvalitní práci knihovníků. Mimo besed a programů pro školy nabízí knihovny projekty na regionální i celostátní úrovni, jejichž počet každoročně stoupá. Ve strakonické knihovně je nejnovějším projektem Pasování prvňáčků, jež má za úkol získat nové čtenáře již v prvních ročních základních škol. Knihovny se snaží svými projekty čtenáře zaujmout, nalákat do knihovny, pobavit je a obdařit je novými zážitky.

Novým prostředkem ke zlepšení současného stavu dětského čtenářství se staly internetové projekty. Různými kampaněmi se snaží přivést děti ke čtenářství a seznámit s tímto problémem co největší počet lidí. Internet je účinnou zbraní, děti jej hojně využívají a zároveň respektují. Zda se však povede tímto způsobem přimět více dětí ke čtenářství, poznáme během několika dalších let.

Díky většímu vlivu škol na čtenáře ubylo množství rodičů, kteří přivádějí své děti do knihovny. Rodičovský příklad však velmi ovlivňuje malé čtenáře, proto bychom se měli snažit tento nelichotivý trend zastavit.

Se změnou doby se mění i interiéry knihoven. Jejich nedílnou součástí se staly počítače vybavené hrami, výukovými programy a připojením k internetu. Neměnné však zůstaly preference jednotlivých žánrů u dětí mladšího školního věku. S přehledem zvítězila dobrodružná literatura, kterou následovaly pohádky a detektivky. Více než dříve se začala číst fantasy a sci-fi literatura, což je podle knihovnice strakonické knihovny Blanky Auterské způsobeno především fenoménem Harryho Pottera a následným zvýšeným počtem nových děl věnovaných právě tomuto žánru. Knihovny však mají dobrý knižní fond a na případné změny v preferencích žánrů reagují pružně a včas.

Z naší diplomové práce vyplynulo, že knihovny se snaží udržet tempo s moderním čtenářem mladšího školního věku a podporují dětské čtenářství. Jsou nezanedbatelným prvkem ve výchově dítěte ke čtenářství, ale nesmí zůstat osamocené. Pozitivním krokem je stále se zlepšující spolupráce se školami, ovšem je třeba i podpora dalších institucí, medializace, podpora rodin. Rodiče by měli brát nečtenářství svých dětí jako problém, což se moc často nestává. Knihovny se snaží všemi dostupnými prostředky tento problém eliminovat a přesvědčit děti, co všechno jim může čtenářství nabídnout. Práce knihovníků je velmi náročná, přesto tak často podceňovaná. Věřím, že naše práce alespoň nepatrně napomůže tomu, aby se pohled na knihovny změnil a lidé si jich začali o trochu více vážit. Na závěr bych ráda uveřejnila citát francouzského renesančního filosofa Michela de Montaigne: *„Knihy považují za nejlepší výzbroj pro cestu životem a litují všech inteligentních lidí, kteří je nemají.“*

Seznam použité literatury

21. *Podzimní knižní veletrh* [online]. 2011 [cit. 2011-04-09]. Dostupné z WWW: <http://www.hejkal.cz/trh/>

ANDRLOVÁ, A., et. al., Role knihovny v ekonomickém prostředí informační společnosti. *Ikaros* [online] 2009. Roč. 13, č. 2, [cit. 11-02-02]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/5258>

Book Word [online]. 2006 [cit. 2011-04-09]. Úvodní informace. Dostupné z WWW: <http://www.bookworld.cz/cz/menu/uvodni-informace/>

Celé česko čte dětem [online]. 2010 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z WWW: <http://www.celeceskoctedetem.cz>

Český jazyk a literatura, 2004-2005, roč. 55, č.3, s. 137-139

ČTENářův SYmpatický RÁDce [online]. 2009 [cit. 2011-02-04]. O projektu ČTESYRÁD. Dostupné z WWW: <http://www.ctesyrad.cz/o-projektu-ctesyrad>

ČSOP Strakonice [online]. 2010 [cit. 2011-04-10]. Dostupné z WWW: <http://www.csop-strakonice.net/>

Den pro dětskou knihu 2009 [online]. 2009 [cit. 2011-03-03]. Dostupné z WWW: <http://www.dendetskeknihy.cz>

DUSPIVA, Z., *Britské listy* [online]. 2003 [cit. 2011-02-04]. Vliv elektronických médií na děti a mládež v ČR v roce 2003. Dostupné z WWW: <http://blisty.cz/art/15104.html>

GABAL, VÁCLAVÍKOVÁ HELUŠOVÁ, *GAC.cz* [online]. 2003 [cit. 2011-04-09]. Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf

GEC, T., Systémy veřejných knihoven – jejich ustavení a možnosti dalšího směřování. *Čtenář*, 2009, roč. 61, č. 3, s. 84-89

HERMAN, M., *Citarny.cz*, [online]. 2008 [cit. 11-03-12]. Blanka Tauberová – je jedno co čtou, hlavně když čtou. Dostupné z WWW: http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=442:blanka-tauberova--je-jedno-co-tou-hlavn-kdy-tou&catid=35:tenastvi-v-esku&Itemid=3784

CHALOUPKA, O., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Praha: Albatros, 1979, s.38

CHALOUPKA, O., *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982, s. 141-144, 147-148, 158-161

CHALOUPKA, O., *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 52-87

CHALOUPKA, O., Rozhodující podněty dětského čtenářství. *Čtenář*, 2009. Roč. 61, č. 6. s. 203 – 206

IBBY Česká sekce Knihy pro děti [online]. 2010 [cit. 2011-03-05]. Zlatá stuha za rok 2010. Dostupné z WWW: http://www.ibby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=35&Itemid=14

Jak dopadla anketa SUK – Čteme všichni 2009? *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 5, [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <http://ctenar.svkkl.cz/clanky/2010-roc-62/05-2010/jak-dopadla-anketa-suk-cteme-vsichni-2009-71-652.htm>

JANOŠOVÁ, M., *Inflow.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-12]. Luisa Nováková – Jestliže si nevychováme čtenáře mezi dětmi, jako dospělí už se čtenáři nestanou. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/luisa-novakova-pokud-si-nevychovame-ctenare-mezidetmi-jako-dospeli-uz-se-ctenari-nestanou>

JOZÍFKOVÁ, B., Role veřejných knihoven v tvorbě prarodinného klimatu – 1. *Čtenář*, 2008, roč. 60, č. 5, s. 150-153

Kamarádka knihovna [online]. 2010 [cit. 2011-03-03]. Dostupné z WWW: <http://www.kamaradkaknihovna.cz>

KERN, H., *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 2006, s. 172-178

Knih jako pozitivní závislost, *Bulletin SKIP* [online]. 2006, č. 1, [cit. 11-02-02]. Dostupný z WWW: http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull06_108.htm

Knihovnicko-informatická výchova: Metodické texty. Č. Budějovice: Státní vědecká knihovna, 1989, s. 7-27

KUPCOVÁ, D., *Práce s dětmi a mládeží ve veřejných knihovnách Severomoravského kraje*. Ostrava: Státní vědecká knihovna, 1980, s. 8-14

Magnesia litera [online]. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <http://magnesia.netport.cz/>

MACHÁČKOVÁ, S., *Inflow.cz* [online] 2009. [cit. 11-03-12]. 1. odborný seminář Informačního vzdělávání ve veřejných knihovnách. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/zprava-z-1-odborneho-seminare-informacni-vzdelavani-ve-verejnych-knihovnach>

Malá mozaika z Noci s Andersenem 2010. *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 5, [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <http://ctenar.svkkl.cz/clanky/2010-roc-62/05-2010/mala-mozaika-noci-s-andersenem-2010-71-650.htm>

Malé ohlédnutí za 9. ročníkem Března – měsíce internetu. *Čtenář*, 2006. Roč. 58, č. 5, s. 153-154

MERTIN, V., *Rodina Online* [online]. 2004 [cit. 11-03-01]. Jak naučit děti číst knížky s příběhem. Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>

(Ne) čtou, (ne) čtou, (ne) čtou – jdou tou cestou klikatou, *Čtenář*, 1998, roč. 50, č. 12, s. 362

NEJEZCHLEBOVÁ, J., Umí knihovny zaujmout dětské čtenáře? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online]. 2003. Roč. 3, č. 4. [cit. 2011-04-05]. Dostupný z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=459&idr=3&idci=11>

Noc s Andersenem [online]. 2010 [cit. 2011-02-05]. Noc s Andersenem. Dostupné z WWW: <http://www.nocsandersenem.cz/o-projektu.html>

NPKK [online] 2011. [cit. 2011-02-06]. NPKK. Dostupné z WWW: <http://www.npkk.cz/knizka-pro-prvnacka>

ODUTOVÁ, B., *Inflow.cz* [online] 2008. [cit. 11-02-16], Zpráva ze semináře „Dětský uživatel a knihovna pro něj“. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/zprava-ze-seminare-quotdetsky-uzivatel-knihovna-pro-nejquot-0>

POLÁKOVÁ, S., Jak čtou české děti? *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2005. Roč. 5, č. 2 [cit. 11-02-13]. Dostupné z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

POSKIEROVÁ, L., *Inflow.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-02-04]. Faktory ovlivňující dětského čtenáře. Dostupné z WWW: <http://www.inflow.cz/faktory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>

POŠVANCOVÁ, J., Děti a internet – 1. díl. *Knihovnický zpravodaj vysočina* [online] 2004. Roč. 4, č. 1 [cit. 2011-02-04]. Dostupný z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=403&idr=2&idci=6>

Rostemesknihou.cz [online]. 2007 [cit. 2011-03-07]. Dostupný z WWW: <http://www.rostemesknihou.cz/index.php>

Rostemesknihou.cz [online]. 2007 [cit. 2011-03-07]. Kampaň na podporu četby. Dostupný z WWW: http://www.vkol.cz/data/soubory/rf/rosteme_s_knihou.pdf

RYLICH, J., Knihovny a Web 2.0. *Čtenář* [online] 2009. Roč. 61, č. 9, [cit. 2011-02-05]. Dostupné z WWW: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2009-roc-61/09-2009/knihovny-a-web-2-0-na-cestech-ke-knihovnam-2-0-61-478.htm>

SKIP [online] 2011 [cit. 2011-02-06]. Březen – měsíc čtenářů 2011 – SKIP. Dostupné z WWW: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/brezen-mesic-ctenaru-2011-1>

SKIP [online] 2011 [cit. 2011-02-07]. Týden knihoven – 14. ročník – SKIP. Dostupné z WWW: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/propagace-cetby-a-knihoven/tyden-knihoven-14-rocnik>

Současnost literatury pro děti a mládež. Liberec: Technická univerzita, 1996, s. 39, 41-43, 75-78, 95-98

Šmidingerova knihovna ve Strakonicih. Strakonice: Šmidingerova knihovna. 2008, 23 l.

TOMAN, J., *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 1992, s. 64-65, 73, 80, 93-94

TOMAN, J., *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, s. 6-7, 10

TOMAN, J., Současný prepubescentní čtenář a jeho proměny. *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online] 2004. Roč. 4, č. 1 [cit. 11-02-12]. Dostupný z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=404&idr=2&idci=6>

TOMAN, J., *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2007, s. 7

VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, L., Klub dětských knihoven a společné projekty. *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 4, [cit. 2011-02-05]. Dostupný z WWW: <http://ctenar.svkkkl.cz/clanky/2010-roc-62/04-2010/klub-detskych-knihoven-a-spolecne-projekty-70-631.htm>

VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, L., *GAC – Média* [online] 2003. [cit. 11-02-16]. Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf?langSEO=cz&parentSEO=documents&midSEO=media&submidSEO=archiv_zprav&subsubmidSEO=GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf

Veletrh dětské knihy [online]. 2011 [cit. 11-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.veletrhdetskeknihy.cz/>

ZEMANOVÁ, K., Čte(sy)rad: ČTENářův Sympatický RÁDce. *Čtenář* [online] 2010. Roč. 62, č. 3. [cit. 2011-02-04]. Dostupný z WWW: <http://ctenar.svkkkl.cz/clanky/2010-roc-62/03-2010/cte-sy-rad-ctenaruv-sympaticky-radce-69-609.htm>

ŽELEZNÁ, M. *Práce s krásnou literaturou a estetická výchova ve veřejných knihovnách*. Praha: Státní knihovna ČSR, 1983, s. 25, 30

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Vyhodnocení dotazníku – grafy

Příloha č. 1: Dotazník

Dotazník – děti

Pohlaví: dívka / chlapec

Věk: let

1. Navštěvuješ knihovnu?

- a) ano
- b) ne

2. Kdo Tě přivedl k nápadu navštěvovat knihovnu?

- a) škola
- b) rodiče
- c) já sám
- d) kamarádi
- e) někdo jiný – uveď

3. Jak často navštěvuješ knihovnu?

- a) častěji než 1x měsíčně
- b) asi 1x měsíčně
- c) asi 1x za 2 – 3 měsíce
- d) méně než 1x za 3 měsíce

4. Kolik času trávíš v knihovně?

- a) dobu nezbytně nutnou k vypůjčení knih
- b) část svého volného času (např. kvůli internetu, PC hrám, čítárně, kamarádům apod.)
- c) velkou část svého volného času, je to má záliba

5. Jaký žánr si nejčastěji půjčuješ?

- a) pohádky
- b) dobrodružný příběh
- c) fantasy a sci-fi
- d) příběh ze života dětí
- e) encyklopedie, naučná literatura
- f) básničky a verše
- g) něco jiného – uveď

6. Co Tě v knihovně nejvíce baví?

- a) vybírání a půjčování knih
- b) počítače, internet
- c) čtení v čítárně nebo studovně
- d) něco jiného – uveď

7. Zúčastnil/a ses někdy programu, který knihovna připravuje? (Např. beseda, předčítání apod.)

- a) ano – uveď prosím název programu
- b) ne (pokud jsi uvedl „ne“, přeskoč na otázku č. 9)

8. Z jakého důvodu ses tohoto programu zúčastnil/a?

- a) školní akce
- b) zajímalo mě téma, z vlastní iniciativy
- c) přivedli mě k tomu kamarádi
- d) přivedli mě k tomu rodiče
- e) jiný důvod – uveď

9. Líbil se Ti připravený program?

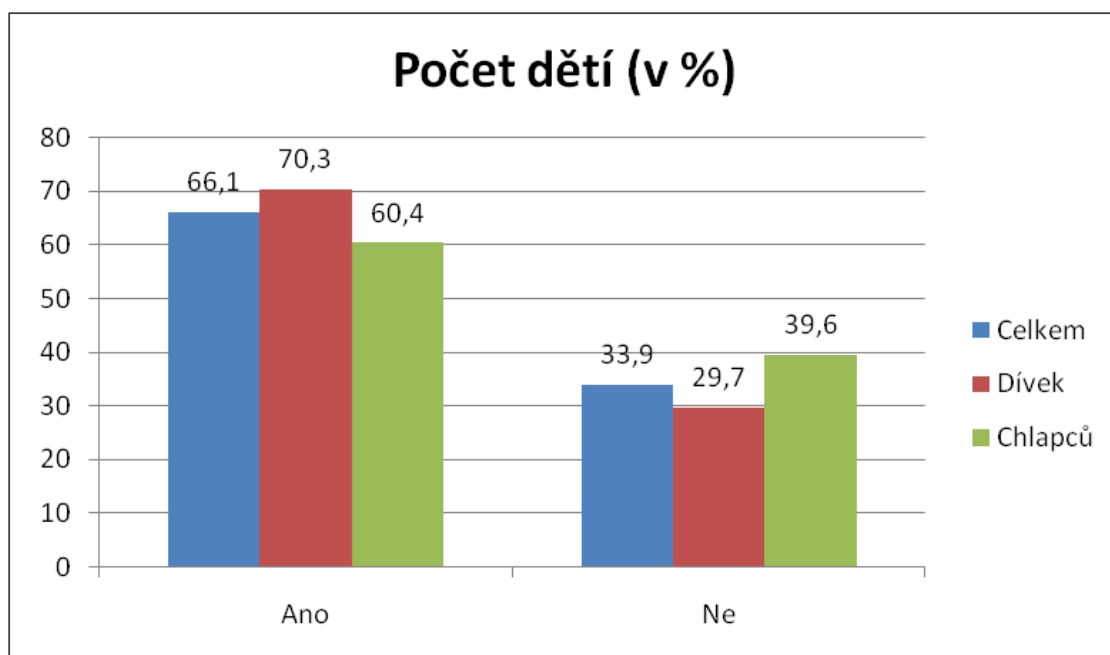
- a) ano
- b) ne

10) Změnil/a bys něco v knihovně?

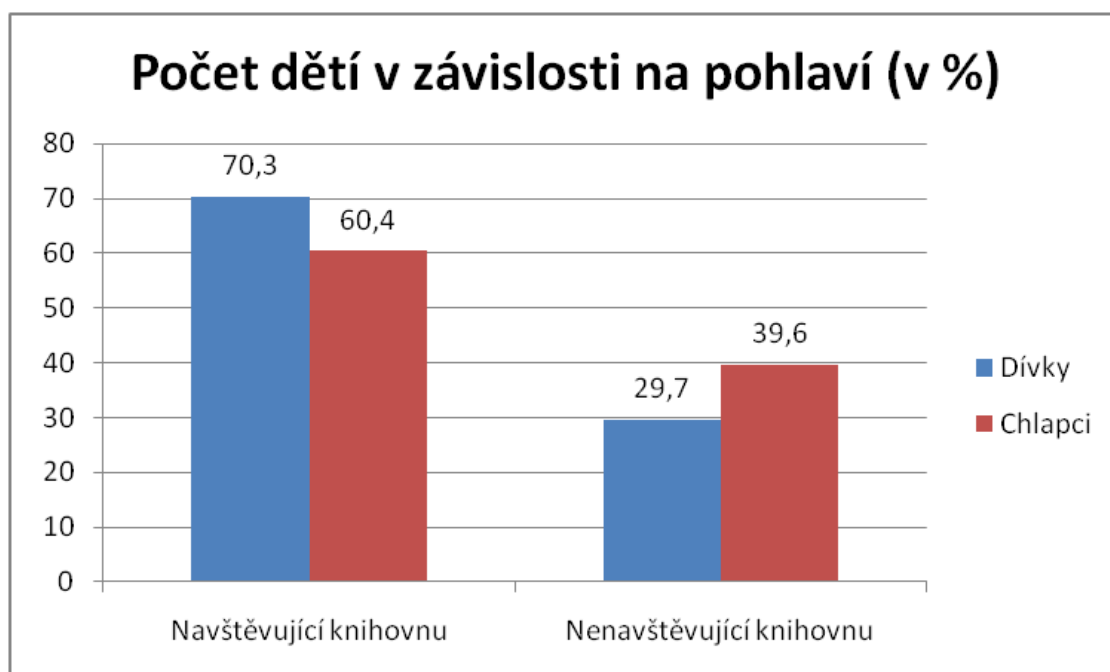
- a) ne
- b) ano – uveď

Příloha č. 2: Vyhodnocení dotazníku – grafy

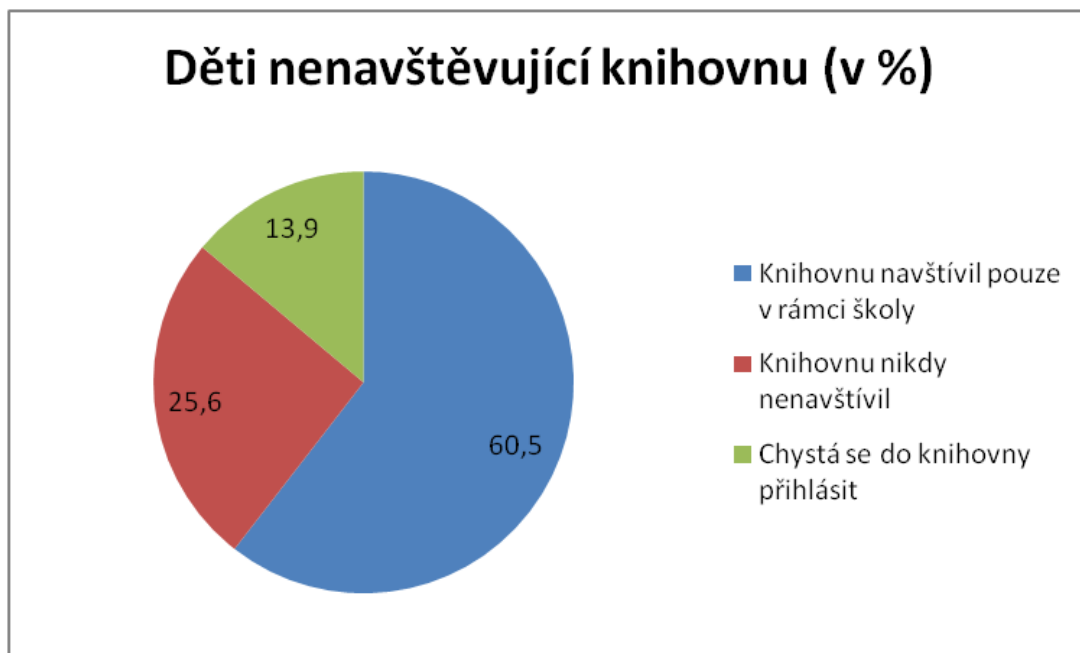
1. Navštěvuješ knihovnu?

Obrázek 1

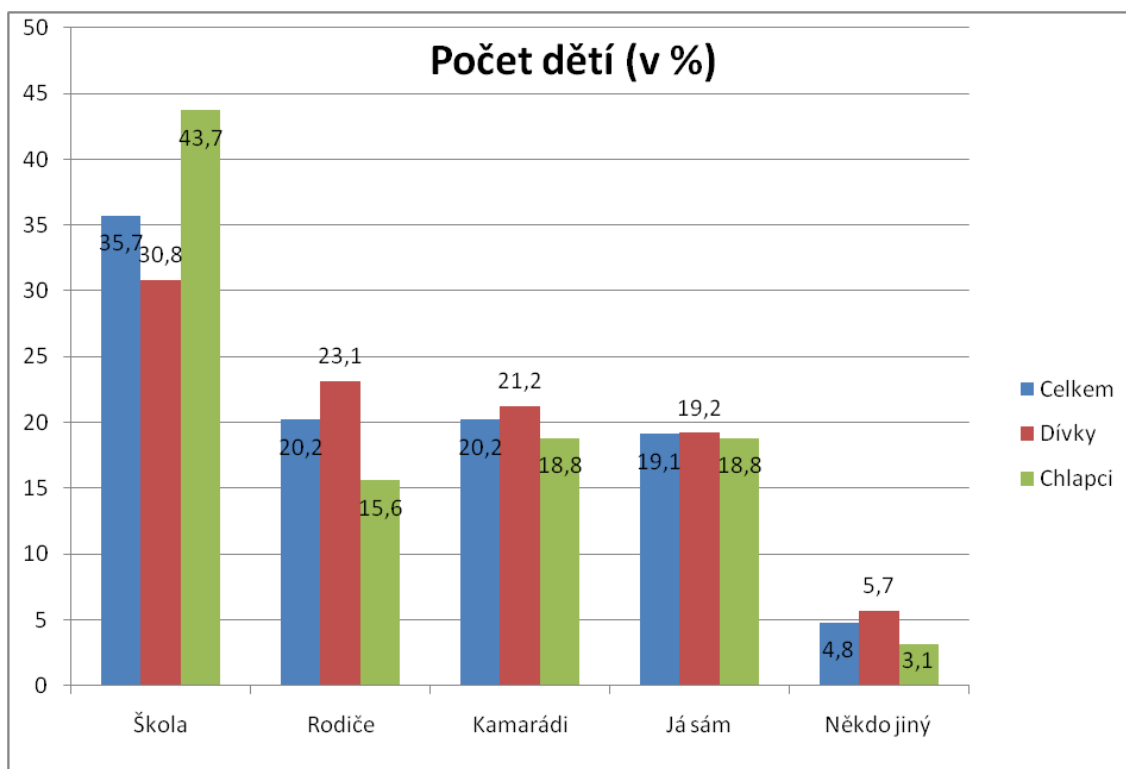

Obrázek 2

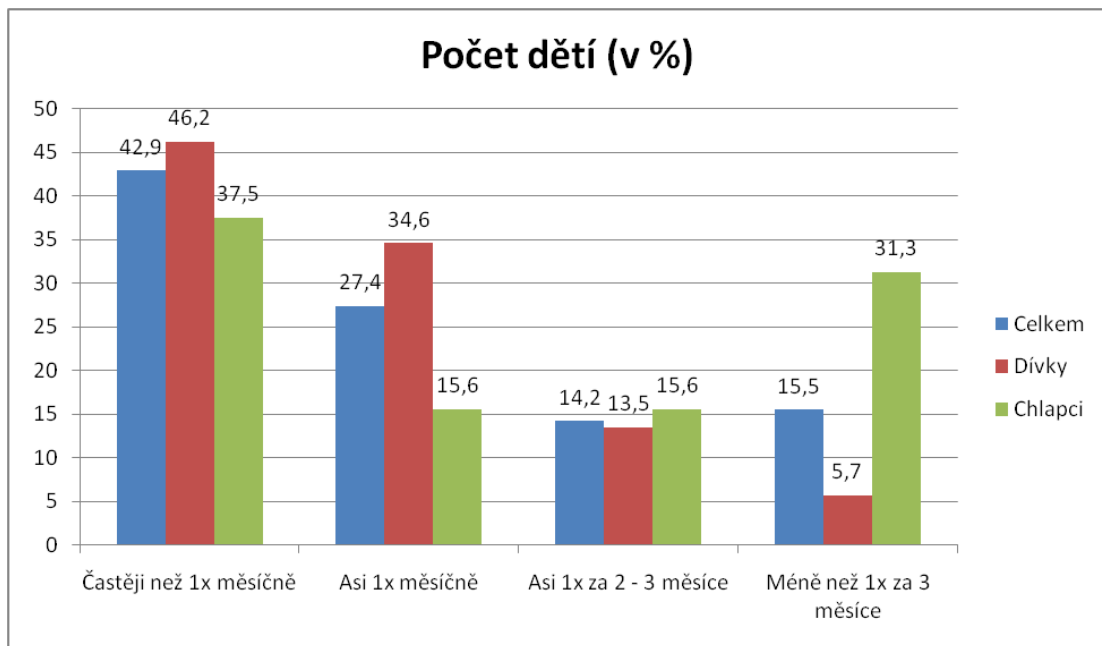
Obrázek 3

2. Kdo Tě přivedl k nápadu navštěvovat knihovnu?

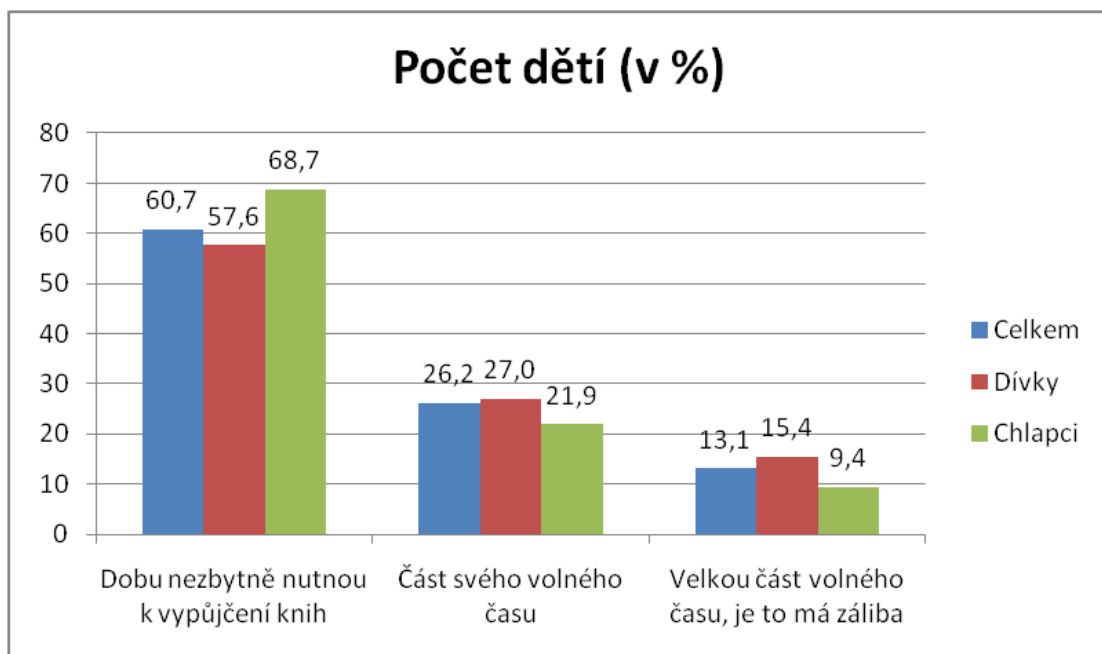
Obrázek 4

3. Jak často navštěvuješ knihovnu?

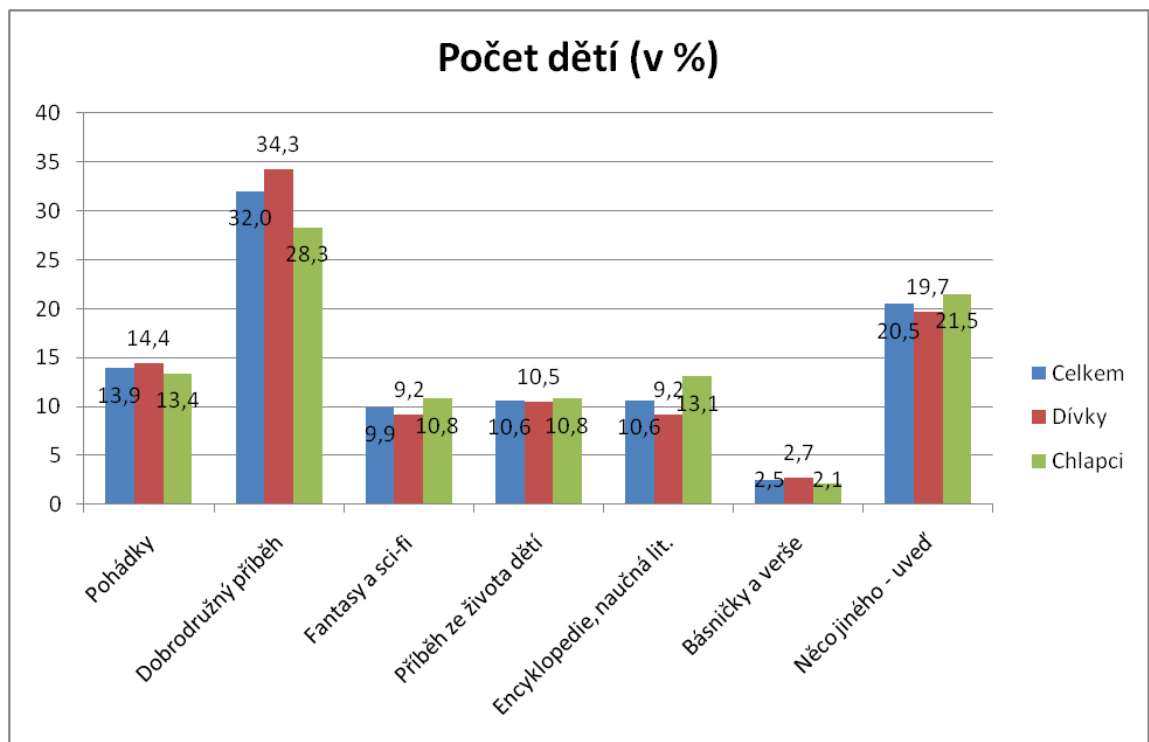
Obrázek 5

4. Kolik času trávíš v knihovně?

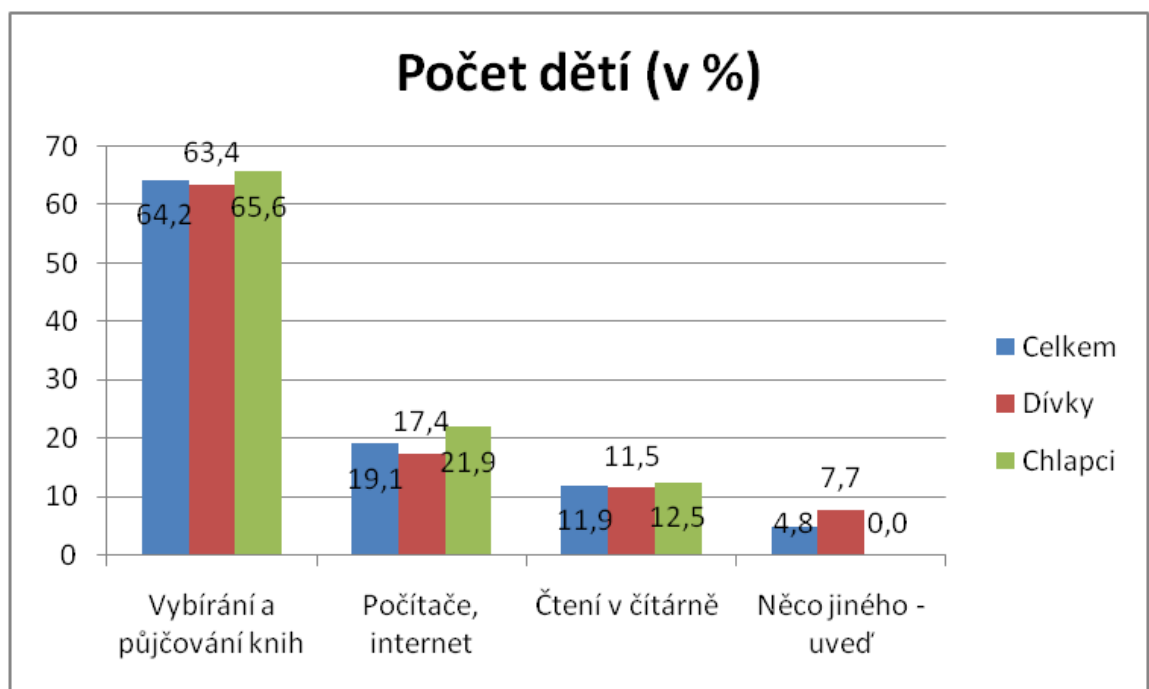
Obrázek 6

6. Jaký žánr si nejčastěji půjčuješ?

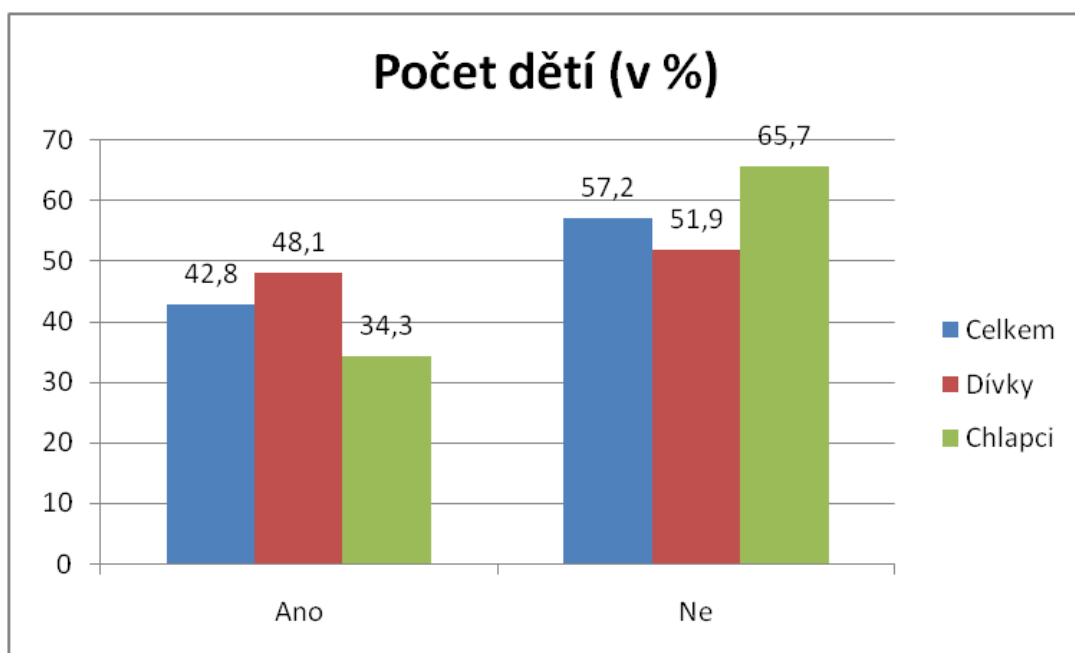
Obrázek 7

6. Co Tě v knihovně nejvíce baví?

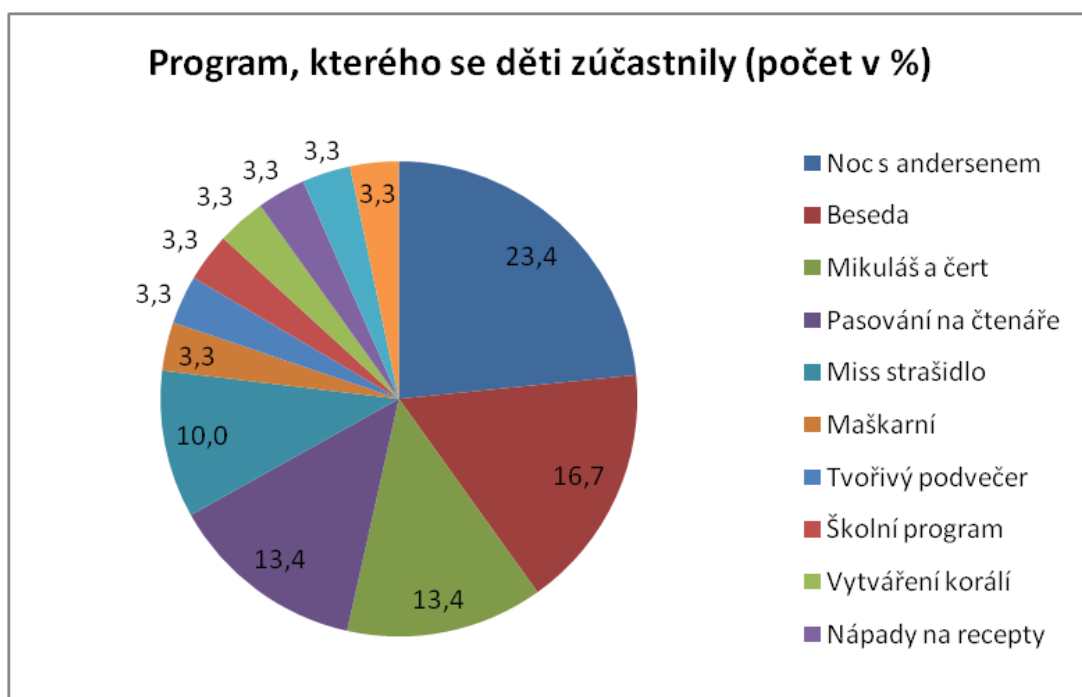

Obrázek 8

7. Zúčastnil/a ses někdy programu, který knihovna připravuje? (Např. beseda, předčítání apod.)

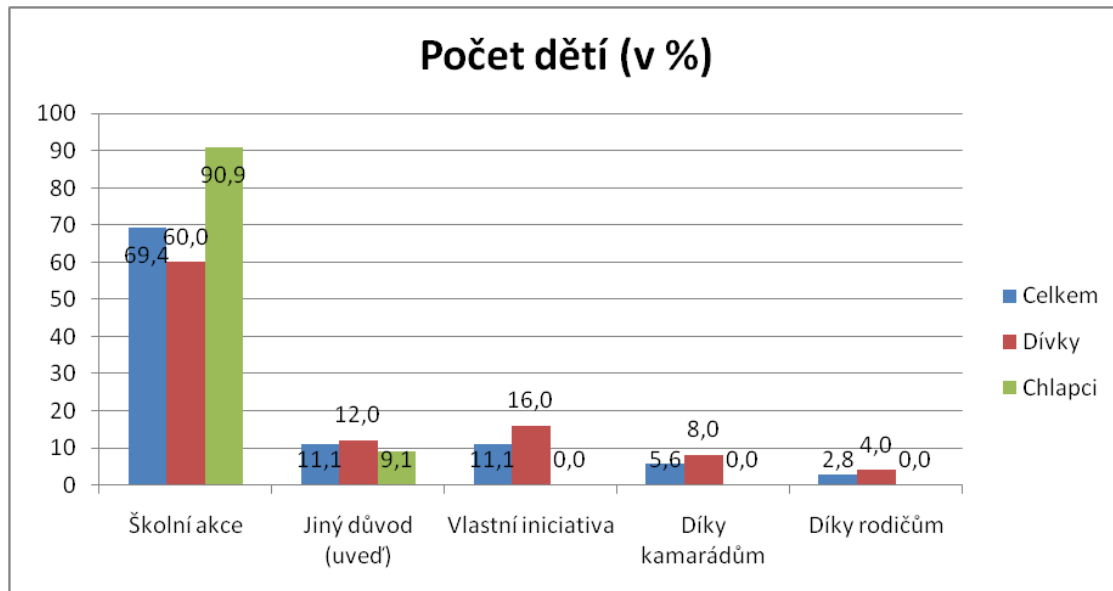

Obrázek 9

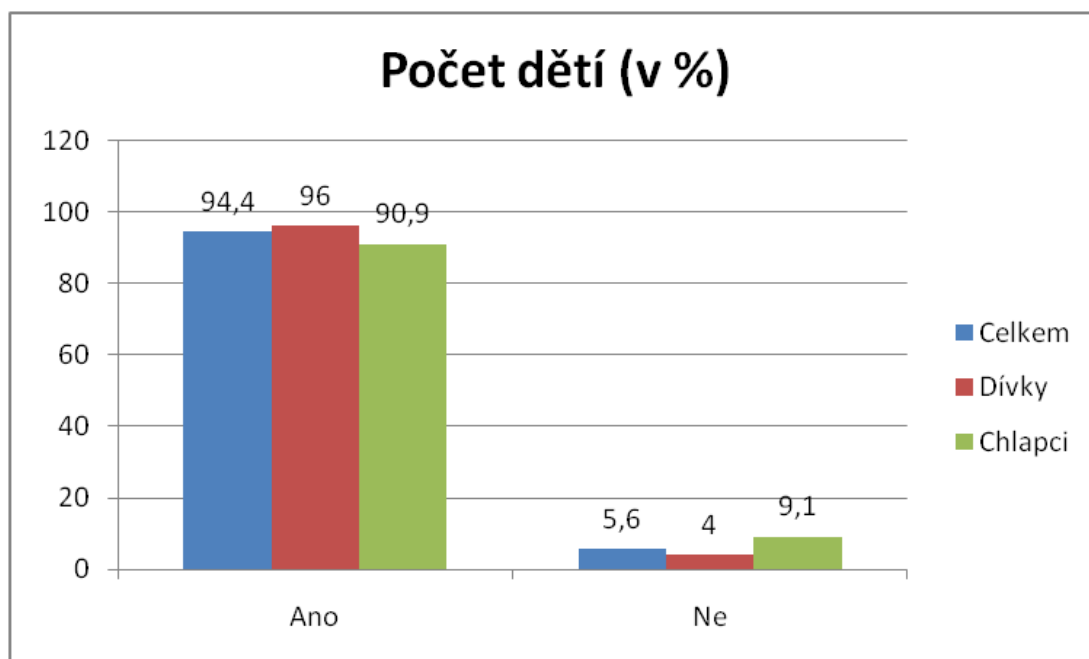
Obrázek 10

8. Z jakého důvodu ses tohoto programu zúčastnil/a?

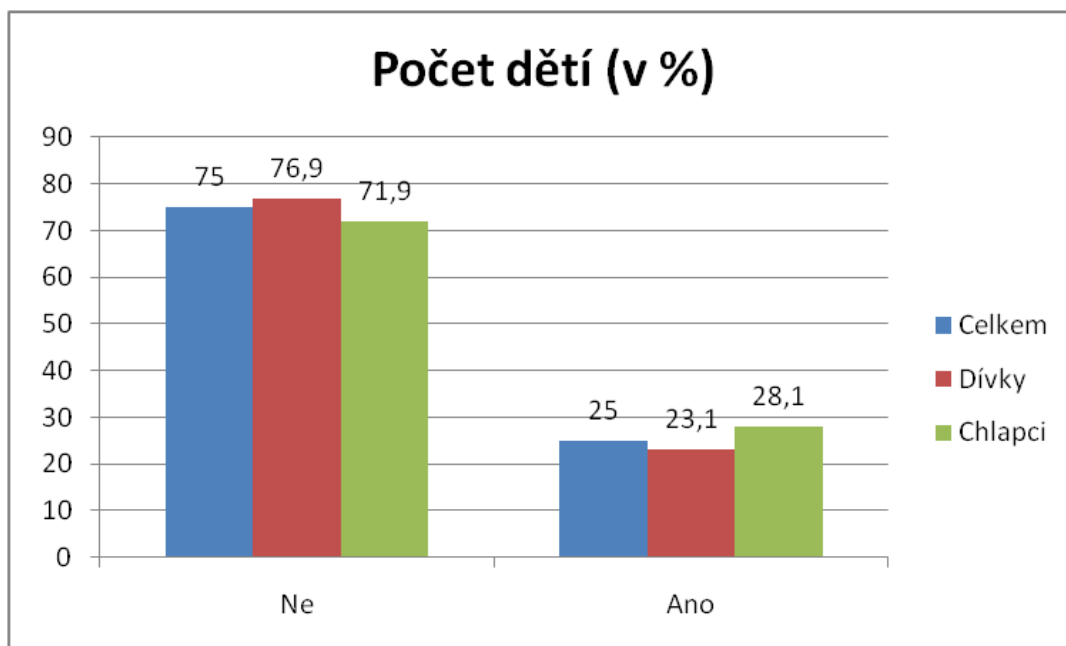
Obrázek 11

9. Líbil se Ti připravený program?

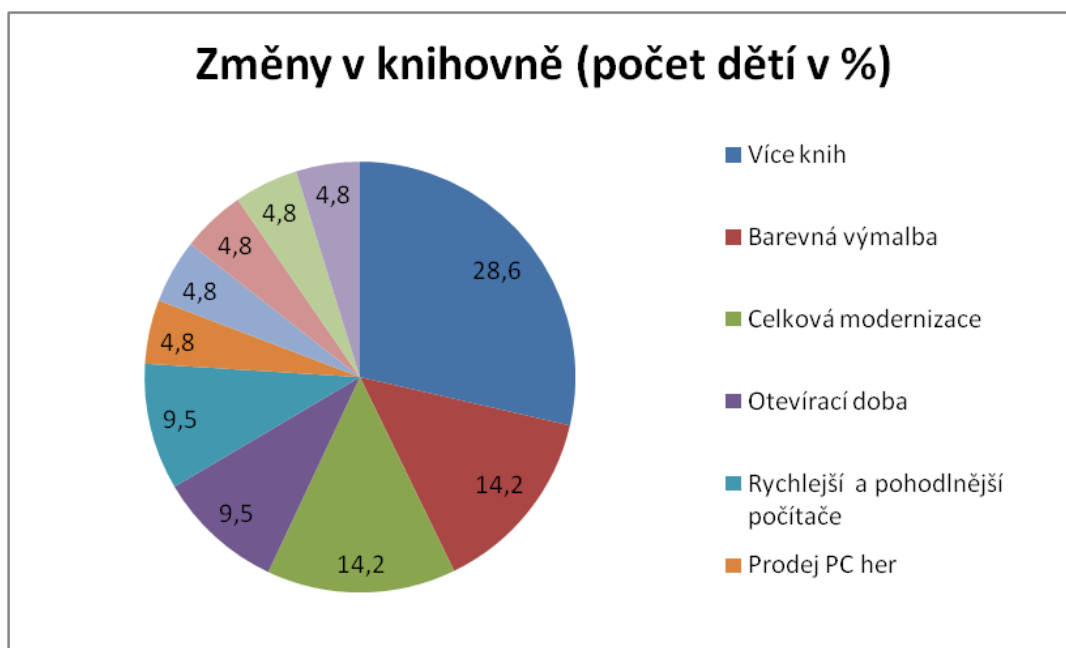

Obrázek 12

10. Změnil/a bys něco v knihovně?

Obrázek 13

Obrázek 14